

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Andra kammaren.

Nr 14.

Tisdagen den 3 mars.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 25 och den 26 nästlidna februari.

§ 2.

Avlämnades följande Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen:

av herr statsrådet *Engberg* propositionerna:

nr 91, angående understöd åt vissa lärarinnor, som på grund av folkskoleväsendets omorganisation förlorat sin anställning;

nr 100, angående folk- och småskoleseminariernas organisation m. m.;

nr 111, angående avskrivning av till Västerås och Växjö domkyrkor utlämnade lån; och

nr 99, angående obligatorisk sjuårig folkskola m. m.;

av herr statsrådet *Sköld* propositionerna:

nr 98, med förslag till ändrad lydelse av §§ 20, 96 och 101 regeringsformen;

nr 108, angående höjning av det i statsverkspropositionen för budgetåret 1936/1937 under femte huvudtiteln upptagna avlöningsanslaget för medicinalstyrelsen;

nr 109, angående rätt för adjunkten vid navigationsskolan i Göteborg S. A. G. Svensen Melbye att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna viss tjänstgöring;

nr 121, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

nr 110, angående utövändet av statens tobaksmonopol;

nr 114, angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1936/1937 för viss personal inom den civila statsförvaltningen m. m.;

nr 119, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316);

nr 112, angående överlåtelse till Vännäs köping av den kronan tillhöriga vattenverksanläggningen å Vännäs läger jämte vissa markområden därstädes;

nr 113, angående understöd åt löjtnanten J. G. Efvergrens änka Ulla Efvergren, född Ekström;

nr 115, angående vissa åtgärder till befrämjande av mejerihanteringen; och

nr 116, angående höjning av det i statsverkspropositionen för budgetåret 1936/1937 upptagna anslaget till åtgärder mot tuberkulos hos nötkreaturen; samt

av herr statsrådet *Leo* propositionerna:

nr 117, angående förvärv för kronans räkning av Näs kraftstation med tillhörande mark och vattenrätt i Dalälven m. m.; och

Andra kammarens protokoll 1936. Nr 14.

nr 118, angående reglering av Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnvägs-aktiebolags skuldförhållande till staten.

De avlämnade propositionerna bordlades.

§ 3.

Svar å interpellation.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Vennerström**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Henriksson i en till mig ställd interpellation påkallat undersökning om orsakerna till de i den svårartade influensaepidemien vid I. 19 i Boden inträffade sjukdoms- och dödsfallen, vidtagande av åtgärder mot det ansvariga befälet för den händelse sjukdoms- och dödsfallen förorsakats av i otjänlig väderlek företagna fälttjänstövningar samt eventuellt inställande av ytterligare planerade övningar.

Innan jag redogör för influensaepidemien i Boden och därmed sammanhängande förhållanden önskar jag först lämna en översikt över influensaepidemiens verkningar inom försvarsväsendet i dess helhet. Flygvapnet har med undantag för flygverkstaden i Västerås varit oberört av epidemien. Inom marinen har hälsotillståndet varit det normala för årstiden utom vid Karlskrona örlogsstation, där hälsotillståndet varit mindre tillfredsställande. På grund av olika epidemiska sjukdomar, bland dem en svårartad influensa, har antalet patienter å Flottans sjukhus sista veckan i februari uppgått till i genomsnitt 170 per dag. Antalet fall av lunginflammation har varit stort, och i denna sjukdom ha tre dödsfall inträffat. För att skaffa nödigt utrymme åt samtliga sjuka togs den 20 februari »gamla sjukhuset» i anspråk, och den 22 februari påeldades södra paviljongen på Epidemiholmen. Den står nu färdig i reserv, men har ej behövt tagas i anspråk. Sjukvårdspersonalen, som även blivit angripen, har utökats genom extra anställning av personal.

Inom armén förmärktes redan under januari månad vid flera regementen tendenser till epidemisk influensa. På grund härav ansågs det lämpligt att utfärda föreskrifter att värnpliktiga vid av influensan angripna truppförband kunde kvarhållas utöver tjänstgöringstiden, till dess de voro fullt återställda. Efter framställning från sjukvårdsstyrelsen medgav Kungl. Maj:t genom konseljbeslut den 31 januari, att vid I. 12, I. 14, I. 19 och I. 22 tjänstgörande värnpliktiga, vilkas utryckning skulle äga rum den 1 februari eller under närmaste tiden därefter, finge av vederbörande regementschef kvarhållas vid regementet under så lång tid, som regementschefen efter samråd med vederbörande läkare fann nödigt till förebyggande av smittas spridande. Sammanlagt 14 värnpliktiga vid nyssnämnda regementen kvarhöllas i sammanlagt 91 dagar.

I mitten av februari var influensaepidemien hävd vid samtliga truppförband med undantag för I. 19, det hårdast angripna truppförbandet. Vid I. 19 inträffade omedelbart efter juluppehållet ett stort antal influensafall, varvid provisorisk sjukförläggning omedelbart ordnades. Under januari och februari inträffade i genomsnitt 43 sjukdomsfall i influensa per vecka, med 93 fall veckan 11—18 januari såsom maximum. I veckan efter den 14 februari, då den särskilt påtalade utmarschen i stark kyla ägde rum, inträffade 46 sjukdomsfall och i veckan därefter 34. Icke endast till linjetjänst uttagna utan även ersättningsreservister, som vistades i kasernen och icke deltog i utmarscher, ha insjuknat. Totala antalet fall av lunginflammation har varit 26, samtliga vårdade å garnisonssjukhuset. Sammanlagt 7 dödsfall ha ägt rum.

Förhållandena vid nattövningen den 14 februari voro enligt samstämmiga uppgifter från läkare och militärbefäl följande. Övningar voro planlagda att äga rum den 14 februari kl. 15.00—den 15 februari kl. 6.00. På grund av

Svar å interpellation. (Forts.)

influenzaepidemien togs under övervägande att inställa övningen. Då emellertid temperaturen den 14 på förmiddagen steg till -13° , beslöts, att övningen skulle äga rum, dock med vissa inskränkningar, bland annat att övningen under natten endast skulle avse förläggning. Både tjänstgörande fästningsläkaren och regementsläkaren hördes, innan detta beslut fattades. Regementsläkaren beordrades för säkerhetens skull att under eftermiddagen och kvällen medfölja militärbefälhavaren. Under eftermiddagen härtnade emellertid kölden alltmera. Vid bataljonschefens inspektion av bivacken på kvällen fastställdes, att temperaturen i flertalet tält, vilka uppeldades med användning av eldgaller, icke kunde uppdriivas till sådan höjd att truppen kunde beräknas erhålla erforderlig nattvila. Efter avslutad inspektion samt efter hörande av läkaren och vederbörande kompanichefer gav bataljonschefen kl. 23.20 order om bivackens brytande och hemmarsch. Termometern visade vid midnatt i Boden ungefär 30 köldgrader. Sammanlagda marschlängden under övningen var 13 km., varav hemmarschen från bivacken till kasern 4 km. Samtliga marscher skedde i sakta tempo för undvikande av svettning och förkylning.

Vilket samband finnes nu mellan influenzaepidemien med dess dödsfall och den klandrade övningen den 14 februari? Icke i interpellationen men väl i tidningsartiklar har det talats om »dödsmarschen», och i protestuttalanden till chefen för försvarsdepartementet har det bl. a. påståtts att »vid den senaste manövern med Bodens trupper många i den starka kölden, 35—40 grader, ådrogo sig köldskador samt sjukdomar som hittills resulterat i 7 dödsoffer». Dylika påståenden sakna enligt läkarrapporterna tillräckligt sakligt underlag. Under nattövningen inträffade 4 frostsador, »samtliga relativt lindriga och utan risk för framtida men». Antalet influensafall under veckan närmast efter övningen var något större än veckorna närmast före men svarar ungefär mot det genomsnittliga antalet under hela januari och februari. Antalet fall av lunginflammation bland de i övningen deltagande uppgår till 4 mot 26 under hela tiden, alltså en relativt låg siffra. Av dessa har en avlidit. Han insjuknade den 19 februari, alltså 4 dagar efter övningen, och sambandet mellan sjukdomsfallet och marschen kan icke med bestämdhet konstateras. Alla övriga avlidna ha icke deltagit i övningen den 14, 2 ha avlidit av andra sjukdomar än influensa med lunginflammation och 3 ha tillhört ersättningsreserven. »Detta förhållande ger» — säger regementsläkaren — »vid handen, att de militära övningarna, i vilka dessa värnpliktiga ju ej deltog, icke kunna ha större betydelse.»

I fråga om de i enlighet med i december 1935 utfärdad generalorder till den 9—12 mars planerade fälttjänstövningarna har militärbefälhavaren den 25 februari, sålunda före interpellationens framställande, meddelat chefen för försvarsdepartementet att på grund av influenzaepidemien en omläggning av övningarna befunnits nödvändig. De hade planerats till Råneå, på avsevärt avstånd från Boden, men komma nu att förläggas till omedelbar närhet av Boden och givas karaktären av momentövningar. För att eliminera eventuell risk för de värnpliktigas hälsa och liv komma övningarna att försiggå dagligen under endast ett par timmar, och förläggningen äger rum i kasern. Mot denna planläggning synes icke någon berättigad anmärkning kunna göras.

Verkställda undersökningar ha sålunda icke visat, att militärbefälet lagt i dagen någon vårdslöshet vid planerandet av de militära övningarna, och icke heller att något samband existerar mellan dessa övningar och influensaepidemiens i Boden svårartade karaktär och de beklagliga dödsfallen. Att övningen den 14 februari i sitt senare skede kom att äga rum i en för de värnpliktiga väl stark kyla torde få tillräknas den snabba och kraftiga, men för Norr-

Svar å interpellation. (Forts.)

lands vinterförhållanden ingalunda ovanliga temperaturförskjutningen, icke mindre än 19 grader under dagens lopp. Planerandet av den närmaste tidens fälttjänstövningar har militärbefälet verkställt med nödigt hänsynstagande till influensaepidemien. Givetvis kommer chefen för försvarsdepartementet liksom sjukvårdsstyrelsen att följa förhållandena med ständig uppmärksamhet och att utan omgång vidtaga de åtgärder situationen påkallar.

Härpå yttrade:

Herr **Olsson** i Stockholm: Herr talman! Då interpellanten, som erhållit sitt uppdrag av den socialistiska riksdagsgruppen, insjuknat och därför icke kunnat infinna sig i kammaren i dag, har det uppdragits åt mig att anföra några synpunkter på det föreliggande spørsmålet om vad som inträffat i Boden under den senaste tiden. Jag ber först att få tacka chefen för försvarsdepartementet för det snabba besvarandet av denna interpellation. Det är synnerligen viktigt därför att en sådan händelse som den som har inträffat i Boden i Norrbotten ju alltid är föremål för en ganska allmän diskussion över hela landet, och en interpellation av detta slag kan ju alltid ge anledning till en diskussion av mera givande och bättre form och art. Vad som inträffat i Norrbotten och som framhållits i interpellationen är som var och en förstår av synnerligen allvarlig karaktär. Det har blivit utrett och klarlagt, att en influensaepidemi vid regementet pågått i tvenne perioder. Den första började i januari och var i avtagande, då bataljonsövningarna påbörjades den 14 februari. Alla måste ju ha känt till vad som inträffat och att de unga värnpliktiga kunde ha haft influensan kvar i kroppen och följaktligen varit mindre bärkraftiga för de påfrestande förhållandena under en särskild manöver. Att under en dylik situation kommendera ut unga människor i den hårda vintern eller — som det heter i interpellationssvaret — stark kyla och därtill under ganska påfrestande strapatser måste betraktas som en mycket stor ansvarslöshet för att använda ett synnerligen mildt uttryck. Till detta kommer ännu en synpunkt, som måste tagas med vid bedömandet av det inträffade. En del av de värnpliktiga, som kommenderats ut på den nattliga manövern, var från sydliga delar av landet och högst ovana vid det hårda klimat och de hårda vintrar, som kunna råda i Norrbotten. En av de döda, Erik Dahlberg från Stockholmstrakten, kände jag personligen mycket väl. Han var en stark och härdad yngling, som tålde ganska starka påfrestningar. Men det är ju alltid så, att en s. k. sörlänning, som kommer till Norrbotten, tål icke så bra kylan utan faller lätt offer för den, även om han är en mycket kraftig natur. Tydligt har militärbefälet icke förstått detta, då utkommenderandet av ynglingarna skedde i den kalla vinternatten.

Uppgifterna om köldgraderna variera något. I en del tidningar har man talat om 40 grader, på andra håll om 30 grader. Det må vara hur som helst, 30 eller 40 grader spelar kanske i detta sammanhang mindre roll. Vi veta, att överläkaren vid garnisonssjukhuset meddelat modern till en av de döda, att han varnat general Reuterswärd för att företaga övningen på grund av den starka kylan. Det har också meddelats oss på en direkt förfrågan till läkaren i dag, huruvida detta var riktigt eller ej, att så varit fallet. Vidare har läkaren meddelat att general Reuterswärd förklarar: »Doktorn skall inte lägga sig i detta, jag tar ansvaret.» Enligt vad vi erfarit har även en del officerare vid regementet påpekat riskerna av övningen under då för handen varande omständigheter. Det är således klart, att varnande röster icke saknats, och till vad en ansvarig läkare har att säga borde ju det högre militärbefälet taga hänsyn. Så skedde ej, med följd att epidemien i dess andra period fick

Svar å interpellation. (Forts.)

ökad fart och åtföljdes av dödsoffer. I dag meddelade läkaren på vår förfrågan, att omkring 400 man behandlats på sjukhuset sedan den 6 januari, av vilka det — såsom redan sagts i interpellationssvaret — var 26 man, som haft lunginflammation. Just strax före interpellationens besvarande meddelade läkaren vidare på vår förfrågan, att en del av sjukrummen måste avstängas för besökande, då patienterna äro mycket svårt insjuknade. Det kan således mycket väl tänkas, att stora risker för ytterligare dödsfall föreligga. Med vetskap om detta och om att ett flertal dödsfall redan tidigare inträffat är det klart, att manskapet har varit synnerligen upprört över att det under den tidpunkten utkommenderades och övningarna skedde. Allmänt förklaras bland de värnpliktiga, att de betrakta övningen — herr talman, jag använder mig av deras egna ord — som ett »det vita helvetets dödsmarsch». Interpellationssvaret säger icke så synnerligen mycket om alla dessa förhållanden. Att det har varit epidemier vid andra militärförläggningar ändrar ingenting i saken. Det var svåra förhållanden i Boden, då epidemien i dess första period varade, men genom de igångsatta övningarna förvärrades med all sannolikhet tillståndet. Vad som vidtagits sedan av militärbefälet rörande fälttjänstövningen eller att den skall förläggas till Bodens närhet och manskapet — såsom nämndes i interpellationssvaret — inhysas i kasern tyder på att även befälet nu efteråt förstått det allvarliga i kommenderingen den 14 februari.

Det är vidare några uppgifter som strida mot varandra. I interpellationssvaret meddelas, att order om hemmarsch kom klockan 23.20 på kvällen. Anledningen till detta uppgives vara den stränga kylan och att trots eldningen i tälten värmen icke kunde uppdrivas till sådan höjd, att truppen kunde beräknas erhålla erforderlig nattvila. Vi ha om denna sak haft ett telefonsamtal med general Reuterswärd som på direkt förfrågan meddelade, att det var folk kvar vid Gammelbyn där bivaacken var förlagd till klockan 6 på morgonen. Generalen förklarade själv, att han hade vid denna tidpunkt varit ute på inspektion på den plats, där bivaacken varit förlagd, för att se till det manskap, som skulle ställa i ordning efter bivaackens brytande. Han meddelade, att vid hans besök klockan 6 på morgonen vid bivaacken var det 30 graders kyla. Tydligen har således en del manskap ur den trupp, som varit utkommenderad, mest stanna kvar på platsen för bivaacken under hela natten.

Det är vidare ganska anmärkningsvärt, att chefen för försvarsdepartementet icke låtit höra vad manskapet kan ha att säga om det inträffade. Om det varit fråga om en objektiv undersökning för att få fram hela sanningen om vad som skett i Boden under de senaste veckorna borde icke blott militärbefälet hörts utan kanske främst de, som drabbats av vad som förekommit, men så långt synes demokratin här i landet inte sträcka sig. Det som inträffat uppe i Norrbotten måste bli föremål för vidare undersökning. Att söka dölja ansvarslösheten och rädda de verkligt ansvariga tjänar ju i verkligheten ingen på, och bäst är det ju, att hela sanningen får komma fram. De efterlevande till de döda ha rätt att fordra, att en sådan objektiv undersökning vidtages, men inte bara dessa, utan också de unga värnpliktiga inte bara i Boden utan också annorstädes i landet vid militärförläggningarna. Det är klart, att om en sådan händelse som den som inträffat i Boden inträffar och man inte gör klart för det högre militärbefälet, att det har ett ansvar och ett stort ansvar gent emot de unga, då kan en sådan här historia mycket lätt upprepas. Därför måste jag för mitt vidkommande fordra, att ett kraftigt och snabbt ingripande sker från departementschefen, och detta ingripande måste ske snarast möjligt. Det finnes inget tvivel om att vad som inträffat måste till en god del läggas det högre militärbefälet till last, som icke tagit

Svar å interpellation. (Forts.)

hänsyn till rådande förhållanden och till de unga värnpliktiga, som kommanderas till sådan nattlig tjänstgöring.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Vennerström**: Herr talman! Med anledning av det föregående anförandet ber jag att få lämna en del kompletterande uppgifter, med vilka jag icke velat tynga interpellationssvaret. Det är alldeles rätt såsom herr Olsson förklarade, att general Reuterswärd, militärbefälhavaren, har nämnt, att det fanns en liten avdelning kvar under natten mellan den 14 och 15 februari, men jag ansåg för min del icke, att vi behövde taga med den avdelningen här, ty den deltog icke i hemmarschen utan stannade kvar i goda kvarter. Från den gruppen ha vi icke förnummit några klagomål, utan klagomålen gälla den större avdelningen, som vid midnatt bröt bivacken och sedan företog hemfärden 4 kilometer till fots. Vad gäller uppgiften rörande temperaturen vid midnattstid, har jag i interpellationssvaret stannat vid, att det var ungefär 30 grader kallt i Boden. Jag har sagt »ungefär», därför att, som herrarna själva torde förstå, är det vid vissa tillfällen där uppe inom Bodens stora garnisonsområde så, att termometern kan visa olika temperaturer på olika platser vid samma tillfälle. En termometer vid kommandantshuset visade klockan 23.30 29 grader. Men det fanns andra, som visade annan temperatur vid samma tillfälle. Jag har därför hållit mig vid, att det var ungefär 30 grader, och jag tror, att det kan motsvara det faktiska förhållandet.

Sedan har herr Olsson ställt mot varandra uttalandena i interpellationssvaret, som jag för min del byggt dels på rapporter från militärbefälhavaren, general Reuterswärd, och dels även på ganska ingående rapporter från de olika läkarna, både den tjänstgörande fästningsläkaren och den tjänstgörande regementsläkaren, och telefonuttalanden till interpellanten om förspelet till beslutet att låta övningen fullföljas, ehuru med en viss begränsning och med bestämt direktiv till bataljonschefen, att han kunde avbryta övningen och låta mannarna gå hem, om så befanns lämpligt. I detta senare fall sammanstämman uppgifterna från militärbefälet och från läkarna, och det skall bli av intresse att sedan i fråga om förspelet få konfrontera de båda parterna för att få klarhet i, om de telefonledes av herr Olsson inhämtade uppgifterna verkligen skulle vara korrekta och icke, såsom vid telefonpåringningar är ganska vanligt, skulle lida av felaktigheter.

Sedan nämnde herr Olsson något om det, även enligt min mening synnerligen beklagansvärda dödsfallet, då den unge Dahlberg från Stockholms närhet avled. Han var — menade uppenbarligen herr Olsson — sörlänning, han var icke van vid förhållandena och kommenderades ut i stark kyla, och det är ganska naturligt, att sörlänningar bryta samman, medan norrbottningarna, som äro födda i denna natur, kunna klara sig bättre. Jag har verkligen själv lutat åt samma uppfattning i fråga om sörlänningarna, och jag förmodar, att det är den vanliga åskådningen, och jag har sökt få reda på, hur det förhåller sig i detta avseende. Men meddelandena från Boden ge ingalunda vitsord åt, att denna åskådning är den med verkliga förhållandet överensstämmande. Här har i ett läkareutlåtande, som till mig inkommit från den tjänstförrättande regementsläkaren Engel — som förövrigt har synnerligen goda vitsord och anses vara en synnerligen dugande man — sagts, »att det vore av intresse se, i vad mån värnpliktiga från sydligare delar av landet voro mera drabbade än andra. En sådan undersökning har jag ej kunnat fullfölja men vill dock påpeka, att på handräckningskompaniet (98 värnpliktiga från Norrbottens inskrivningsområde) kommit åtta lunginflammationer varav tre dödsfall.» Det visar sig, att relativt har antalet dödsfall varit betydligt större bland de från

Svar å interpellation. (Forts.)

Norrbottnen inskrivna och insjuknade värnpliktiga än bland de söder ifrån komma, ehuru dessa icke varit vana vid förhållandena och ej i förväg acklimatiserats.

Jag ber för min del att få säga, ej bara på grund av min ämbetsgärning, men även på grund av min känsla, mitt tänkande som vanlig svensk medborgare, att det är upprörande, att unga värnpliktiga genom denna epidemi kommit att skördas av döden och att även deras familjer kommit att drabbas synnerligen hårt i olika hänseenden. Men jag tror ingalunda, herr Arvid Olsson, att man undanröjer orsakerna eller gör någon nytta för dem, som i det fallet äro drabbade, genom sådana överdrifter som man gjort sig skyldig till i olika tidningsorgan och olika protestuttalanden på sista tiden. Jag måste erkänna, att det var med ganska stark bedrövelse som jag nyligen tog del av ett meddelande i en norrbottnisk kommunistisk tidning, där det stod: »mönstringsbal blir det på lördag i folkets hus och före dansen ett samkväm, som börjar klockan 7. Därvid uppföres en sketch: '7 dödsoffer — blir det flera?' behandlande ett aktuellt ämne.» Jag måste säga, att när man i en mönstringsbal inblandar sådana sketcher, är det vedervärdigt. Det vittnar om en råhet, som jag för min del måste livligt beklaga.

Herr Arvid Olsson har med visst, ehuru icke hårt, klander vänt sig mot, att jag för min del icke kunnat före interpellationssvarets framförande höra de olika värnpliktiga. Herr Olsson tackade för snabbheten i besvarandet, och jag ansåg det vara min skyldighet att avlämna svaret med största möjliga snabbhet dels med hänsyn till den till den nionde dennes planerade övningen och dels med hänsyn till den opinionsbildning på delvis felaktiga grunder, som existerar i landet. Det är självfallet, att om jag skulle före svarets avlämnande ha i rättslig form hört samtliga värnpliktiga, hade förmodligen svarets avlämnande blivit fördröjt en eller annan vecka och lämnats vid en tidpunkt, då den till den nionde dennes planerade övningen för länge sedan avhållits. Jag har därför verkställt den enda undersökning, som för mig har varit möjlig att göra. Men jag vill säga, att om man förmodar, att här blivit begången någon brottslig gärning eller någon vårdslöshet av den karaktär, att den bör föranleda laga straff, är den riktiga vägen den, att man anmäler hela förhållandet till riksdagens egen ombudsman, till militieombudsmannen, för att han må verkställa den rättsliga utredning inför krigsrätt, som i det fallet måhända skulle från interpellantens och hans meningsfränders sida anses vara av läget påkallad.

Herr Lövgren: Herr talman! Jag har en känsla av att interpellanten har velat begagna influensaepidemien i Boden till att göra ett politiskt nummer och en sensation. Jag tycker nu, uppriktigt sagt, att saken i själva verket är av den art, att man inte borde försöka att göra politiska sensationer av den eller att utnyttja den i partipolitiskt syfte. För min egen del har jag fått det intrycket, att myndigheterna i det här fallet, läkarna och militärbefälet i Boden, ha vidtagit alla de åtgärder, som man rimligen kan begära av dem. Men det är alltid så, att när man kasererar folk i större antal och det utbryter en epidemi, kan inte den, som är befälhavare för truppen, rimligen lastas för att epidemien utbryter. Befälet råar inte för, att det finnes bacillbärare eller smittobärare och kan inte ha möjlighet att råda över epidemien som sådan. När jag säger detta, säger jag det på grund av ett trovärdigt vittnesmål, därför att, när jag själv läste i tidningspressen om denna epidemi, blev jag ju litet grand ängslig för egen del, därför att jag har en son, som fullgör sin värnplikt vid I 19. Jag ringde upp honom för att få veta, hur det stod till. Han svarade, att han för egen del var frisk och att det ingen-

Svar å interpellation. (Forts.)
ting var att klaga över. Under vårt samtal sade han kategoriskt, att man kan inte lasta befälet för det som inträffat här. Det ligger utanför dess möjlighet att öva inverkan på detta, och mot bakgrunden av detta svar från honom måste jag säga, att jag har den känslan, att herr Arvid Olsson vill göra sensation av saken.

Vad sedan beträffar köldförhållandena i Norrbotten, tror jag inte, att sörlänningarna ha svårare än någon annan, när de komma dit, att fördraga den starka kylan. Om jag börjar vid Riksgränsen och följer järnvägen i dess olika grenar, möter jag litet varstades skåningar, västgötar och andra i snart sagt varje banvaktsstuga och på varje station, som måste vara ute varje dag och trampa på sina dressiner mil efter mil under mycket starkare köld än denna i Boden. Jag var själv uppe i Nattavaara för ett par veckor sedan och trots 48 graders köld gick arbetet normalt vid järnvägen. Dessa sörlänningar, som sitta och trampa dressiner på järnvägsspåren, tycks inte fara mera illa än norrbottningarna själva, och det kan inte föreligga någon större skillnad mellan sörlänningar och andra, då det gäller att uthärda klimatet.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag kan inte förstå, varför man behöver bagatellisera denna sak. De förhållanden, som blottats genom interpellationen, genom försvarsministerns svar och genom de kommentarer, som herr Olsson anknöt till svaret, äro i själva verket så sensationella och upprörande, att det var mer än väl motiverat, att de drogos inför riksdagens prövning. Det är uppenbart, att när sju man skördas av döden så här häftigt, när man på kort tid har 400 sjukdomsfall, och när massor av unga arbetare eller unga värnpliktiga drabbas av lunginflammation o. dyl., måste i det läget hos varenda människa, som tänker det minsta, uppstå den frågan: Vad är orsaken härtill och huru kan det vara möjligt, att, när en sådan epidemi inträffar, man trots detta genomför övningar, såsom fallet var däruppe, och vilket påtalades i interpellationen? Enligt den kommentar, som herr Olsson i Stockholm lämnade, framgick ganska klart, så vitt jag förstår, att militärbefälhavaren var ansvarig. När regementsläkaren avrådde från övningarna, men generalen säger ifrån, att övningarna skola genomföras ändå och »jag tar allt ansvar på mig» såsom orden föllo, då må sannerligen icke herr O. W. Lövgren utan vidare stå upp och ursäkta vederbörande med att detta blott berott på olyckliga omständigheter. Det är ingen, som lastar officerarna för epidemien. Det är uppenbart, att de icke kunna rå för den. Då de emellertid trots denna epidemi, trots väderleksförhållandena och trots läkarens bestämda avrådande ändå genomförde dessa övningar, som fått så ödesdigra konsekvenser, måste man lägga skulden på vederbörande, på militärbefälhavaren, ty det måste i alla fall ligga närmast till att anklaga honom för en sådan sak.

Nu sägs det i interpellationssvaret, att det varit minus 12 grader på förmiddagen, och att man därför ansåg vädret icke vara så farligt, att man icke kunde anordna dessa övningar. Ja, men minus 12 grader är i och för sig ganska mycket, när det gäller att draga ut folk i terrängen, varav kanske en hel del äro infekterade av epidemien och en del kanske just blivit friskskrivna. När det är minus 12 grader på förmiddagen där uppe, är det ingenting ovanligt, att det kan vara minus 30 grader på eftermiddagen. Med nuvarande väderlektjänst måste man verkligen fråga sig, om vederbörande icke hade något annat att hålla sig till än just antalet grader i det ögonblick, när man

Svar å interpellation. (Forts.)

beslöt att sätta i gång övningarna. Jag kan för min del icke säga, huruvida väderlekstjänst även förutsäger fallande temperatur, men den brukar icke vara så dålig i att förutsäga det, så att man också kan tro, att den även lämnat förutsägelse därom i radio. Oavsett emellertid detta anser jag, att när det var så många sjuka, när redan flera dödsfall inträffat, och när läkaren bestämt avrått, är det rena äventyret och rena lättsinnet att låta människor, för vilka vederbörande ha ansvar, trots detta gå ut i påfrestande militärövningar.

Var och en, som haft tillfälle att pröva huru det går till, vet, att bland officerare finns en viss tendens, att manskapet måste övas även under ogynnsamma väderleks- och andra betingelser. Man kan i och för sig förstå, att det kan vara nödvändigt, att de värnpliktiga bedriva övningar även under mindre gynnsamma väderleksbetingelser, men när det sker under sådana förhållanden, som inträffat uppe i Boden, är det icke längre försvarligt ur deras synpunkt utan då är det, såsom jag sagt, rena lättsinnet med människoliv.

Det framgick icke heller ur försvarsministerns svar, att han ämnade vidtaga några åtgärder mot dem, som skulle vara ansvariga i det fall, varom interpellanten frågat, och den anvisning, som han lämnade, att man skulle anmäla saken till M. O., kan väl närmast tolkas så, att den regerande regeringen icke anser sig ha skyldighet att beivra sådana påtalade företeelser, som förekommit i detta fall. Man ämnar icke heller, såvitt jag uppfattade försvarsministern rätt, inställa de övningar, som planerats till den 9 mars, trots att epidemien fortfarande rasar, och trots att man har sådana fruktansvärda resultat att registrera av denna epidemi och av den påtalade övningen. Att regeringen här icke ingriper, kan jag för min del icke stämpla såsom något annat än rena undfallenheten inför de s. k. yrkesmässiga militära synpunkterna.

Sedan ansåg försvarsministern, att det var ett uttryck av råhet hos en kommunistisk organisation uppe i Luleå att uppföra en sketch, som hette — jag tror det var: »Sju dödsoffer. Skall det bli flera?» Jag kan icke förstå annat än att, om han kan ge den karakteristiken åt detta, har han en annan uppfattning om vad vederbörande mena med sketch än vad det här i verkligheten gäller. Man är i vissa fall benägen att förväxla sketch med ett vanligt revyinslag. Jag känner icke närmare till saken, men, såvitt jag vet, förekommer det inom arbetarnas klubbar, att man spelar sketcher av de mest olika slag, både allvarliga och skämtsamma, och beteckningen sketch bör alltså icke alls uppfattas såsom något hån eller gyckel mot de fruktansvärda händelser, som inträffat däruppe. Här gäller det ingenting annat än att vederbörande tagit upp detta i samband med en tillställning, som de haft, och det må väl icke förvåna oss, att organisationerna däruppe i nuvarande läge befatta sig med dessa aktuella spörsmål. Lika visst, herr Vennerström, som arbetarorganisationerna blivit mycket engagerade under Ädalshändelserna — t. o. m. försvarsministern, om jag icke minns fel — lika visst kan han vara övertygad om att arbetarorganisationerna i Norrland på olika platser engagera sig för denna fråga. De avge protester och taga upp den till behandling både i den ena och andra formen. Detta tror jag icke vara något annat än ett uttryck för allmänna opinionen och den förbittring, som icke blott arbetarna däruppe känna för vad som inträffat, utan som går på djupet, och som uppenbarligen även delas av försvarsministern.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Vennerström**: Det är en sak, som kommit att spela en ganska stor roll här i diskussionen. Det framgick icke minst av den siste talarens anförande, att han, liksom först även herr Olsson i Stockholm, har den meningen, att läkarna bestämt avrått över-

Svar å interpellation. (Forts.)

huvud taget från övningen, och att militärbefälhavaren skulle kommenderat, att övningen skulle ske, direkt i strid mot läkarnas bestämda uttalande. Jag ber att på den punkten få citera, huru ordalagen fallit i de infortrade rapporterna både från militärbefälhavaren och vederbörande regementsläkare. Här säger general Reuterswärd på följande sätt rörande militärbefälhavarens åtgärd den 14 februari efter kl. 13 på dagen, »att tjänstförrättande fästningsläkaren och tjänstförrättande regementsläkaren vid I 19 hördes samtidigt, varefter beslut fattades om att övningen skulle gå av stapeln med följande inskränknin-gar», och sedan kommer en uppräknin-g, som anbefallts från militärbefälhavarens sida.

Går jag sedan till tjänstförrättande regementsläkaren Engels rapport, säger han där på följande sätt: »Sedan jag och tjänstförrättande fästningsläkaren kallats till militärbefälhavaren kl. 13.10, hade vi båda förklarat, att en ändring av övningsprogrammet borde företagas med anledning av den starka kölden och de inträffade frostska-dorna. Militärbefälhavaren förklarade sig därefter ha för avsikt att förkorta övningen, så att den del av truppen, som ej varit förlagd i kvarter, kunde beräknas vara tillbaka i kasernen kl. 22.» Detta är alltså uppgifterna från vederbörande regementsläkare.

Sedan talade den siste talaren om de fruktansvärda resultaten av den anbefallda övningen. Här spinner herr Hagberg i Luleå på samma tråd, som gått igenom hela raden av till mig insända protestresolutioner. Det sägs nämligen där i olika variationer, att till följd av denna övning inträffat icke mindre än sju dödsfall. Jag har redan klarlagt, att endast ett dödsfall inträffat bland de insjuknade, som tillhörde de värnpliktskategorier, som del-togo i övningen i fråga. Jag kan ytterligare för att belysa resultatet av övningen ur vederbörande läkares rapport med anteckning om samtliga sjukdomsfall i lunginflammation få anföra följande: Det är fyra fall i lunginflammation, som inträffat efter övningen bland dem, som deltog i övningen i fråga. Det enda dödsfallet är det nyss nämnda, nämligen värnpliktigen Dahlberg. Han insjuknade, såsom jag nämnt, fyra dagar efter övningen. Sedan ha vi tre sjukdomsfall till. En värnpliktig, Holmgren, insjuknade den 17 februari, alltså tre dagar efter övningen. Han genomgick sin kris i lunginflammation den 19 — tror jag det var — och bör alltså rimligen numera vara tämligen frisk. Sedan är det två fall till. Det tredje fallet är värnplik-tige Werner, som tillhörde studenterna. Han insjuknade den 24 februari, alltså tio dagar efter övningen. Sedan ha vi det fjärde fallet, värnpliktige Sondell, som insjuknade samma datum, den 24 februari, tio dagar efter övningen i fråga. Jag måste därför säga, att med dessa enkla nakna fakta finns det icke så synnerligen mycket kvar av påståendena om det fruktansvärda resultatet av denna övning. Jag beklagar, om dödsfallet verkligen hör samman med övningen. I varje fall har detta icke klart konstaterats.

En sak till! Jag tror, att väderlekstjänsten, den må vara hur korrekt och hur noggrann som helst, ändå icke kan föreslå dessa snabba temperaturväxlingar, som herr Hagberg naturligtvis känner till lika väl som jag — jag har nämligen också varit i Norrbotten — och som dagligen och stundeligen förekomma i dessa trakter av vårt land. Jag har fått uppgifter härom för hela februari månad. Den 14 februari var temperaturskillnaden 19 grader, den 15 februari 15 grader, den 16 februari 15 grader, den 17 februari 14 grader, den 18 februari 18 grader o. s. v. Det förekommer alltså mycket stora temperaturskillnader. Detta gör också, att även ett befäl, som känner ansvar för truppens välbefinnande, har mycket svårt att så där omedelbart och i förväg kunna planera övningarna efter den ena eller andra temperaturförskjutningen.

Svar å interpellation. (Forts.)

Vad sedan beträffar klandret mot att de övningar — jag skall icke uppehålla herrarna och damerna vidare — som äro planerade till den 9—12 mars, icke blivit inställda, vill jag endast hänvisa till vad jag tidigare sade, nämligen att lunginflammation och dödsfall ha förekommit lika mycket och i fråga om dödsfallen till och med förhållandevis mera bland de kasererade trupperna, bland ersättningsreservisterna, än bland dem, som varit uttagna till linjetjänst och som äro skyldiga att delta i de olika militära övningarna. Ett inställande av övningarna, så att alla bli kasererade, innebär därför ingalunda någon minskning av riskerna för sjukdom och dödsfall, eftersom sjukdom och dödsfall ju drabba dem, som äro kasererade, lika mycket som dem, som befinna sig ute på övningar. De blivande övningarna äro också, som jag nämnde, planerade med stort hänsynstagande till de för närvarande rådande förhållandena.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Olsson i Stockholm: Herr talman! Man måste beklaga, att en ledamot av kammaren försöker att draga ned diskussionen på ett sådant sätt, som herr Lövgren i Boden här har sökt göra. Om herr Lövgren hade varit litet mera uppmärksam, så kanske han hade kunnat upptäcka, att nästan hela interpellationen, vilken enligt hans uppfattning skulle utgöra ett sensationellt och politiskt nummer, var hämtad ur den tidning, för vilken herr Lövgren är redaktör. Det borde ju kunna ge herr Lövgren något litet att tänka på, innan han slungar ut sina beskyllningar om att vi icke skulle ha något intresse för själva saken, utan att vi endast velat åstadkomma ett politiskt nummer och en sensation.

Vad herr försvarsministern nu senast yttrade var av betydande intresse och bestyrker riktigheten av de uppgifter, som tidigare ha lämnats. Han meddelade bland annat, att man hade inskränkt övningarna, sedan man hade hört läkarna. Läkarna ha således varnat för att igångsätta övningarna i den form, som ägt rum.

Nu har herr försvarsministern lovat, att han skall verkställa en ytterligare undersökning beträffande de uppgifter, som ha lämnats från läkarhåll. Jag tar fasta på detta löfte med mycket stor tacksamhet. Det skulle vara av utomordentligt intresse att få klarlagt fullt bestämt utöver vad som redan har skett, att läkarna vid regementet hade varnat för att igångsätta dessa övningar.

Vidare erkände försvarsministern riktigheten av en annan, icke oväsentlig detalj, som jag hade påpekat i mitt förra anförande efter en uppgift direkt av generalen i Boden. Försvarsministern ville icke belasta interpellationssvaret med alla detaljer, sade han, men han erkände, att folk fick stanna kvar hela natten på den plats, där bivacken varit förlagd, i 30 graders kyla. När truppen i övrigt fick vända tillbaka till kasernen, avdelade man en del manskap, som i denna kyla skulle stanna kvar hela natten på bivackplatsen. Detta vittnar ju om en ansvarslöshet, som är nästan otrolig. Det råder ju intet tvivel om att läkarna hade varnat, och då borde ju också militärbefälet ha låtit samtliga i övningen deltagande återvända till kasernen och icke kommenderat en del att stanna kvar.

Nu sade försvarsministern, att de, som stannade kvar, ha icke blivit sjuka. Det är ju möjligt, men epidemier äro alltid epidemier. Det kan finnas folk, som gå med baciller och sprida dem till andra. Därför kan det också i influensatider mycket väl hända, att sådana, som varit ute på övningar kanske med feber i kroppen, efteråt ha tillfrisknat men i alla fall överfört sjukdomen till dem, som ha varit hemma i kasernen.

Svar å interpellation. (Forts.)

Försvarsministern sade vidare, att han ville få fram interpellationssvaret snabbt, och det ha vi också varit honom tacksamma för. Skulle han i rättslig ordning ha hört samtliga de värnpliktiga, som deltagit i dessa övningar, skulle det, sade han, ha dragit åtskilligt längre ut på tiden, och för övrigt ansåg han, att det var militieombudsmannen, som skulle ingripa efter påkallande från annat håll, d. v. s. från de värnpliktiga själva. När man emellertid kunnat höra militärläkarna och det högre militärbefälet, hade man samtidigt också kunnat få ett utlåtande, om icke från samtliga värnpliktiga, som deltagit i dessa övningar, så åtminstone från några av dem för att också få höra deras synpunkter på vad som inträffat. Därigenom skulle man ha fått en mera objektiv och — jag tillägger — kanske också sanningsenlig skildring om vad som har förekommit.

Jag hoppas nu emellertid, att denna interpellationsdebatt skall medföra så pass mycket, att man vid de militära förläggningar, där influensaepidemier rasa — att det finns flera har ju försvarsministern meddelat i sitt interpellationssvar — icke tillgriper sådana övningar, som förekommit i Boden och som medföra, att dessa epidemier kanske öka i stället för att avtaga, och som kanske också medföra ytterligare dödsoffer.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag måste göra ytterligare ett par kommentarer i anledning av försvarsministerns senaste anförande. Jag vill göra kammaren uppmärksam på att i hans ursprungliga svar anfördes såsom ett motiv för övningarnas hållande, att temperaturen hade stigit till minus 12 grader. Detta visar ju, att vederbörande militärbefälhavare var mycket väl medveten om riskerna på grund av epidemien och kanske också andra omständigheter att genomföra övningarna. När temperaturen alltså steg till minus 12 grader, gjorde man den spekulationen, att vädret icke skulle bli så hårt, och på detta antagande satte man sedan i gång övningarna. Nu visade det sig, att spekulationen icke höll. Temperaturen sjönk ända ned till 30 grader, och det har också uppgivits 40 grader. Den verkliga siffran ligger väl sannolikt mellan 30 och 40 grader. Man spekulerade alltså fel från militärbefälets sida. Det skäl, som man här framhåller för övningarnas hållande, blir ju i själva verket ett skäl mot militärbefälet, eftersom det visar, att man icke handlat med tillbörligt ansvar.

Nu talade försvarsministern om de oerhörda temperaturväxlingarna och anförde som exempel temperaturförändringar på 15 till 20 grader om dagen. Detta kan dock icke heller utgöra något försvar för vederbörande. Därför att temperaturen hade stigit upp till minus 12 grader, som det var, när man beslöt hålla övningarna, är det ju icke alls säkert, att man därför kan räkna på bra väder. Snarare borde man väl antaga, att man hade att göra med en sådan vanlig tillfällig temperaturstegring, som snart skulle följas av sjunkande temperatur.

Jag vill också göra kammaren uppmärksam på en annan sak. Herr Vennerström tyckte ha tagit särskilt illa upp det påpekande, som gjordes av herr Olsson, att läkarna hade varnat militärbefälet för att sätta i gång övningarna. Han tyckte icke, att detta stämde överens med den rapport, som han hade erhållit. I denna rapport observerade jag, att det stod, att man samtidigt hörde de två läkarna, men det förhållandet, att de hördes, säger ju varken det ena eller det andra. Man vet icke, om de tillstyrkte eller avstyrkte. Just den omständigheten, att man senare skriver, att det var nödvändigt företaga förändringar och inskränkningar i den uppgjorda planen, tyder emellertid på att läkarnas inställning var avstyrkande. Det är i varje fall den slutsats, som jag måste dra av det referat, som herr Vennerström gav av rapporten.

Svar å interpellation. (Forts.)

Vidare vill jag understryka, att i mitt första anförande rörde jag mig icke med siffran 7 dödsfall i samband med dessa övningar, utan jag talade om detta i samband med epidemien. Jag saknar anledning att betvivla riktigheten av de uppgifter, som herr Vennerström lämnade på den punkten, därför att de voro väl hämtade ur sjukhusjournalen. Jag förmodar därför, att det stämmer, om jag säger, att det var ett dödsfall och dessutom tre, som hade drabbats av lunginflammation. Sedan kan man naturligtvis diskutera, herr Vennerström, om detta är fruktansvärt eller ej. Jag tycker, att det är fruktansvärt, att man gör en sådan marsch i spekulaton på bättre väder mot läkarnas avstyrkande, och att resultatet därav blir ett dödsfall och dessutom tre fall av lunginflammation. Jag tycker, att det är fruktansvärt, men man kan naturligtvis alltid diskutera terminologien, och om detta är för starkt eller för svagt.

Slutligen vill jag säga, att den omständigheten, att en människa insjuknar först 10 dagar efteråt, som hade skett i ett eller två fall, berättigar icke alls till antagandet, att övningarna och insjuknandet icke ha något samband med varandra. Det är ju mycket vanligt, framför allt vid influensa och i förkylnings-sjukdomar, att de i varje fall icke bli akuta omedelbart utan att detta kan dröja 10 dagar. Det är icke alls något ovanligt.

§ 4.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och remitterades därvid

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 41, angående avgivande av förnyad förklaring i enlighet med bestämmelserna i art. 36, andra stycket, av stadgan för den fasta mellanfolkliga domstolen;

till statsutskottet propositionerna:

nr 97, angående anvisande av medel till förbättring av förläggningsförhållandena å Järvafältet; och

nr 102, angående rätt för löjtnanten vid fortifikationen A. Nyblom att tillgodoräkna sig viss tjänstetid för placering i löneklass;

till bankoutskottet propositionen, nr 104, angående beräkningen i vissa fall av pension åt lärarinna med delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 105, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 § sista stycket förordningen den 4 oktober 1929 (nr 307) angående tullrestitution;

till statsutskottet propositionen, nr 101, angående statsverkets övertagande av staden Skövdes förpliktelser beträffande vissa befattningshavare, vilka vid rådhusrättens i staden upphörande komma att indragas, m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 103, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 32 § lagen den 7 juni 1934 (nr 241) om allmänna vägar;

till statsutskottet propositionen, nr 106, angående restaurering av Gustaf III:s paviljong i Haga; samt

till jordbruksutskottet propositionen, nr 107, angående försäljning av lägenheten Stockö mjöl- och sågkvarnar nr 1 och 2 i Söraby socken i Kronobergs län.

§ 5.

Vidare föredrogos var efter annan samt hänvisades till behandling av lagutskott de på bordet liggande motionerna:

nr 631 av herr *Pehrsson* i Bramstorp *m. fl.*;

nr 632 av herr *Meyerhöffer m. fl.*;
nr 633 av herr *Skoglund m. fl.*; och
nr 634 av herr *Flyg m. fl.*

§ 6.

Härefter föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 13—17, statsutskottets utlåtanden nr 33—35 och bankoutskottets utlåtanden nr 4—6.

§ 7.

Härpå föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets memorial, nr 7, med överlämnande av redaktionskommitténs för utgivande av ett historiskt och statsvetenskapligt arbete om den svenska riksdagen berättelse över kommitténs verksamhet under år 1935.

§ 8.

Slutligen föredrogos, men blevo ånyo bordlagda bankoutskottets utlåtanden nr 8—12, jordbruksutskottets utlåtande nr 1 och andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 2.

§ 9.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 95, angående anslag till tullverket för budgetåret 1936/1937, nämligen:

nr 635 av fröken *Wellin m. fl.*; samt
nr 636 av herrar *Svedman* och *Lundqvist*.

Dessa motioner bordlades.

§ 10.

Herr **andre vice talmannen**, som nu på begäran erhöll ordet, anförde: Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att å morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden uppföres först statsutskottets utlåtande nr 3 och därefter jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

Denna hemställan bifölls.

§ 11.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om socialregister; och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1935 fattade beslut.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets betänkande, nr 12, i anledning av väckta motioner om ändring i gällande bestämmelser om maltskatt;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga markområden m. m.;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark jämte i ämnet väckta motioner;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlämnande av visst markområde till Ljungbyheds municipalsamhälle;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Väsby kungsgård i Sala stad;

nr 22, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning i vad angår jordbruksärenden gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 23, i anledning av väckta motioner om sänkning av räntan å lån från fonden för fiskerinäringens befrämjande;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Harmångersåns och Kyrksjöns rensnings- och sänkingsföretag i Gävleborgs län; och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande å ordinarie stat av befattningen som försäljningschef hos domänstyrelsen; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckta motioner, II: 613, angående underlättande för avlägset boende barn att besöka de allmänna läroverken, och II: 614, angående tiden för den dagliga undervisningen vid de allmänna läroanstalterna.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr <i>Holmgren</i>	under	5	dagar	fr. o. m.	den	5	mars,
» <i>Svedman</i>	»	7	»	»	»	5	» och
» <i>Svedberg</i>	»	5	»	»	»	3	» .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.24 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 4 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogos var efter annan Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 91, angående understöd åt vissa lärarinnor, som på grund av folkskoleväsendets omorganisation förlorat sin anställning;

nr 100, angående folk- och småskoleseminariernas organisation m. m.;

nr 111, angående avskrivning av till Västerås och Växjö domkyrkor utlämnade lån; och

nr 99, angående obligatorisk sjuårig folkskola m. m.;

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 98, med förslag till ändrad lydelse av §§ 20, 96 och 101 regeringsformen;

till statsutskottet propositionerna:

nr 108, angående höjning av det i statsverkspropositionen för budgetåret 1936/1937 under femte huvudtiteln upptagna avlöningsanslaget för medicinalstyrelsen; och

nr 109, angående rätt för adjunkten vid navigationsskolan i Göteborg S. A. G. Svensen Melbye att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna viss tjänstgöring;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 121, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 110, angående utövan det av statens tobaksmonopol;

till statsutskottet propositionen, nr 114, angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1936/1937 för viss personal inom den civila statsförvaltningen m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 119, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316);

till statsutskottet propositionen, nr 112, angående överlåtelse till Vännäs köping av den kronan tillhöriga vattenverksanläggningen å Vännäs läger jämte vissa markområden därstädes;

till bankoutskottet propositionen, nr 113, angående understöd åt löjtnanten J. G. Efvergrens änka Ulla Efvergren, född Ekström;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 115, angående vissa åtgärder till befrämjande av mejerihanteringen; och

nr 116, angående höjning av det i statsverkspropositionen för budgetåret 1936/1937 upptagna anslaget till åtgärder mot tuberkulos hos nötkreaturen;

till statsutskottet propositionen, nr 117, angående förvärv för kronans räkning av Näs kraftstation med tillhörande mark och vattenrätt i Dalälven m. m.; samt

till bankoutskottet propositionen, nr 118, angående reglering av Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnvägsaktiebolags skuldförhållande till staten.

§ 2.

Vidare föredrogos var för sig samt remitterades till statsutskottet de på bordet liggande motionerna:

nr 635 av fröken *Wellin m. fl.*; samt

nr 636 av herrar *Svedman* och *Lundqvist*.

§ 3.

Härefter föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkande nr 12, jordbruksutskottets utlåtanden nr 18—25 och andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3.

§ 4.

Ordet lämnades på begäran till herr **Anderson** i Norrköping, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att motionstiden för Kungl. Maj:ts propositioner nr 99 och nr 100 utsträcker till 20 dagar.

Denna hemställan bifölls.

§ 5.

Till avgörande företogs statsutskottets utlåtande, nr 3, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under riksstatens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Efter föredragning av *punkten 1*, angående utrikesdepartementet: avlöningar, anförde:

*Ang. utrikes-
departementet:
avlöningar.*

Herr **Wallén**: Herr talman! Då under förra riksdagen en fråga angående överenskommelse med ett visst land — det gällde det synnerligen olyckliga avtal, varigenom Sverige nödgades pålägga omsättningsskatt å svenska viner i hopp om bättre exportmöjligheter för trävaruindustrien — lamslog en svensk lovande näring, som därjämte i sin tillverkning använder avsevärda kvantiteter svenska naturprodukter från jordbrukets binäringar — tillät jag mig framhålla vissa betänkligheter, bland annat rörande våra utrikesrepresentanters vilja och förmåga att tillvarataga jordbrukets intressen. Några talare i denna kammare hade då icke nog hårda ord i sin dom över mig. Bland andra uttalade exportföreningens verkställande direktör, herr Erik Nylander, att han ville begagna tillfället att inlägga en gensaga mot mitt »utfall» mot vår utrikesrepresentation. Vidare yttrade han under bravorop från några av kammarens ledamöter enligt riksdagens protokoll den 30 mars förra året: »Jag antar, att herr Wallén icke i sin dagliga gärning har så mycket att syssla med

Andra kammarens protokoll 1936. Nr 14.

Ang. utrikesdepartementet: avlöningar. (Forts.)

vår utrikesrepresentations arbete, som jag har. Därför vill jag nu, som jag gjort vid föregående tillfällen, ännu en gång framhålla, att vår utrikesrepresentations arbete är värt tack och ej de glosor, som herr Wallén kommit med.» Att mina betänkligheter dock icke voro så helt ogrundade, som vissa personer, vilka hade eller trodde sig ha mer kännedom om det verkliga förhållandet, ville göra gällande, torde sedan dess ha bekräftats. Av vissa hänsyn skall jag nöja mig med att i dag anföra ett känt fall, ehuru andra anmärkningsvärda förhållanden rörande enstaka svenska offentliga representanter både i länder i Europa och i utomeuropeiska stater icke äro allt för svåra att utleta. Det fall jag åsyftar relateras bl. a. i Aftonbladet för den 26 februari i år, där det bl. a. heter:

»Riksdagen skall i morgon behandla utrikesdepartementets stat. Några tvistefrågor av större betydelse torde därvidlag knappast komma att föreligga, särskilt som Sveriges konsul i Paris, generalkonsul Raoul Nordling, är oavlönad och följaktligen icke faller direkt under anslagsfrågor. Eljest torde väl 'fallet' Nordling vara ett av de mest brännande och för svensk utrikesrepresentation mest genanta för närvarande. Utrikesdepartementet har uppenbarligen, fastän av okänd anledning, gjort sitt bästa för att tysta ned saken. Det är nu uppenbarligen riksdagens sak att taga itu med den på allvar.

Aftonbladet har tidigare vid upprepade tillfällen behandlat denna fråga, och Svenska Dagbladet har inför morgondagens debatt gjort en sammanfattning av vad som hittills framkommit:

'Om en svensk konsulattjänsteman i framskjuten ställning på en för vår utförsel värdefull marknad genom sin enskilda affärsrörelse befinnes vara intresserad av ett annat lands export, vilket till på köpet äger rum under för oss särskilt farliga konkurrensvillkor, måste detta väcka häpnad och ovilja.

Ett sådant fall är tyvärr icke uppkonstruerat. Svenska Dagbladet har tidigare påpekat, att det förekommer i Paris, där Sveriges generalkonsul är ombud — för Sovjetrysslands statsmonopoliserade trävaruexport! Ryssarna ha antagit tre agenturer i Paris, varav två äro utländska och den tredje bedrivs av den svenske generalkonsulns firma. Personligen torde den svenske generalkonsuln vara att lyckönska till detta uppdrag, alldenstund den sovjetryska trävaruexporten till Frankrike under fjolåret uppgick till c:a 55,000 stds, varav generalkonsulns firma torde ha försålt närmare en fjärdedel, medan den svenska exporten, från att under åren 1930/1933 ha rört sig omkring 90—130,000 stds per år — åren före kriget var siffran i genomsnitt 168,000 stds — 1934 nedgick till 57,000 och i fjol till endast 33,000 stds, d. v. s. omkring en tredjedel av normala kvantiteten. — — —

Det råder intet tvivel om att Sovjetrysslands insteg på franska marknaden vunnits på Sveriges och på Finlands bekostnad. De sovjetryska affärsmetoderna ha hittills varit sedvanlig och hänsynslös dumping till priser, vilka hela tiden legat avsevärt under såväl marknadsläget som även de svenska och finska exportörernas noteringar.

Under angivna förhållanden hade det givetvis varit av allra största vikt, att våra diplomatiska och framför allt kommersiella representanter energiskt verkat för att tillvarataga de svenska intressena på den för oss mycket betydelsefulla franska marknaden. Härutinnan torde de haft ett stöd både av det franska importörsyndikatet och av de agenturfirmor, vilka ej äro intresserade av de ryska varorna. Å andra sidan är det klart, att de agenter, som åtagit sig de ryska intressena, av hänsyn till sina uppdragsgivare ej samtidigt kunnat i önskvärd utsträckning arbeta för den svenska exporten. Man kan därför icke antaga, att den svenske generalkonsuln kunnat verka för en begränsning av den ryska importen och för bibehållandet och ökning av den svenska.

Ang. utrikesdepartementet: avlöningar. (Forts.)

Två själar kunna icke bo i samma bröst, och generalkonsuln kan därför icke lösa konststycket att samtidigt officiellt verka för ett intresse och enskilt för ett annat, helst som dessa två intressen ligga i skarp konkurrens med varandra.

Detta absurda förhållande kan uppenbarligen icke få fortsätta längre. Det vore verkligen ynkligt, om icke riksdagen skulle ha så mycket att säga till om, att den äntligen kunde sätta stopp för skandalen.»

Här måste man dock konstatera, att det föreligger ett fall av rätt allvarlig beskaffenhet. Jag betvivlar icke, att man i kammaren i dag även kommer att söka försvara »fallet» Nordling, men i år torde detta försök tack vare tidningarna icke vinna något större beaktande hos alla dem, som anse, att svensk representation skall klart, korrekt och konsekvent företräda svenska intressen och att personer, på vilka skuggan mer eller mindre synligt faller, icke gagna landets anseende genom att kvarstå i officiell ställning.

Herr talman, jag har velat i samband med behandlingen av tredje huvudtiteln framhålla detta, i den förhoppningen att utrikesledningen icke skall underlåta att undersöka förhållandena vid vår representation i skilda länder samt sedan vidtaga de åtgärder, som varje särskilt fall kräver, för att vår utrikesrepresentation skall fullt och helt motsvara sin ställning och de olika krav, som vi från vår sida med fog kunna ställa på denna, ty ett motsatt förhållande skadar oss i högre grad, än många hemma i Sverige synas vilja förstå. Framför allt måste illojala privata intressen — även mäktiga maskerade storfinansierade — hållas borta, för att det förtroende, varmed våra representanter beklätts, icke skall rubbas till skada för det svenska anseendet i det land, där representanten har sin verksamhet.

Detta kräver även, herr talman, hänsynen till de många svenska representanter, som fullgöra sitt krävande uppdrag i främmande land på ett för Sverige gagneligt och hedrande sätt.

Herr statsrådet **Undén**: Herr talman! Jag tror, att det icke är vare sig lyckligt eller lämpligt att här i kammaren ingå på en närmare diskussion av en speciell personfråga. Men jag anser mig oförhindrad att säga så mycket i anledning av herr Walléns uttalanden, som att hans uppfattning icke delas av den svenska trävaruexportföreningen och att, när regeringen, som givetvis haft sin uppmärksamhet riktad på denna fråga, hittills underlåtit att vidtaga några åtgärder, sammanhänger det just med den svenska trävaruexportindustriens egen ståndpunkt i saken.

Herr **Björck** i Kristianstad: Herr talman! Jag hade begärt ordet på tredje punkten i detta utlåtande, där jag tänkte mig att denna sak skulle diskuteras, men eftersom herr Wallén redan här upptagit en diskussion i denna fråga, skall jag be att få säga några korta ord.

Jag tror icke, att det är lämpligt, att, när det gäller dessa ömtåliga förhållanden, använda så starka ord, som herr Wallén här gjort. Nu är det emellertid på det sättet, att vår export kämpar med stora svårigheter överallt i världen, och det är av allra största betydelse, att statsmakterna på alla håll tillvarataga den svenska exportens intressen i världen. Detta kan, såvitt jag förstår, icke ske på annat sätt, än genom att man ser till, att vår kommersiella representation i utlandet är så effektiv som möjligt och att man där ute har kunniga, vakna och intresserade män, som tillvarataga de svenska intressena. Jag tror, att vår representation i stort sett är ganska bra, men jag kan icke neka till att de anmärkningar, som framförts mot fallet i Paris, äro ganska allvarliga. Det är möjligt, att det förhåller sig så, som statsrådet Un-

Ang. utrikesdepartementet: avlöningar. (Forts.)
dén framhöll, att vår exportindustri icke påyrkat någon förändring, men om jag icke är fel underrättad, har det också från trävaruexportindustriens sida framkommit ganska allvarliga anmärkningar mot detta fall. Det gäller dock en man, som representerar ett annat lands exportindustri, ett land där hela exporten är socialiserad. Att den mannen tillika skall vara svensk generalkonsul, måste, såvitt jag förstår, medföra en plikt-kollision.

Nu vill jag uttala min tacksamhet för att regeringen har sin uppmärksamhet riktad på fallet, då jag tror, att det kan tarvas en närmare undersökning. Jag tror, att man icke kan känna sig fullt tillfredsställd i Sverige med vår kommersiella representation i utlandet, om den företrädes av en man, som samtidigt är ombud för exportintressen, som allvarligt konkurrera med de svenska exportintressena.

Herr Ekman: Herr talman! Jag kan icke underlåta att protestera mot herr Walléns attack mot generalkonsul Nordling i Paris, vars verksamhet jag följt under många år. Han har nedlagt ett synnerligen effektivt arbete för att tillvarataga den svenska exporten såväl av trävaror som av trämassa.

Nu tror herr Wallén, att det skulle bero på bristande intresse och energi från hans sida, att vår svenska trävaruexport till Frankrike tyvärr har minskats, och att den omständigheten, som jag icke kände till, att hans stora träagenturfirma även upptagit försäljning av sovjetryska trävaror, på något sätt inverkat på vår generalkonsuls önskan att tillvarataga våra svenska intressen. Han har i detta fall mycket litet, om ens något, inflytande. De officiella underhandlingarna angående våra affärer med Frankrike skötas ju som bekant direkt av vårt utrikesdepartement genom beskickningen i Paris eller genom särskilda förhandlingsdelegerade. Genom handelstraktater ha vi kommit därhän, att vi fått en viss kvot i fråga om trävaror. Denna kvot ha vi tyvärr under de sista två åren icke kunnat utnyttja, av den enkla orsaken att den ryska exporten, som faktiskt har karaktär av dumping, genom sina bedrövligt låga priser tyvärr betydligt reducerat icke blott vår svenska export av trävaror utan även den finska.

Jag skall icke uppehålla debatten, men jag har känt mig uppfordrad att nedlägga en protest mot detta angrepp på en man, som under en sådan lång följd av år med heder och framgång tillvaratagit Sveriges exportintressen i Frankrike. Jag ber att få påpeka, såsom också herr Wallén gjorde, att han är oavlönad generalkonsul. Huruvida han bör avgå från sin generalkonsulsbefattning vill jag vid detta tillfälle icke yttra mig.

Herr Wallén: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för upplysningen om att han tagit upp fallet.

Så vill jag säga några ord mot herr Ekman. Han erkände här öppet, att ryssarna bedriva dumping av trävaror. Det är även odisputabelt, att Sveriges trävaruexport till Frankrike nedgått väsentligt.

Kan det under sådana förhållanden vara lämpligt och riktigt, att en svensk representant företräder det trävarudumpande Rysslands statmonopoliserade trävaruexport? Jag kan icke finna det möjligt att försvara att denna samma person representerar två olika mot varandra stridande intressen. Jag tror icke, herr Ekman, att den man är född, som kan göra det utan att komma i plikt-kollisioner.

Jag är tacksam, herr talman, över att frågan tagits upp här, i förhoppning om att både detta och några andra fall komma att av utrikesdepartementet upptagas till skyndsamt behandling, sedan saken nu väckts på tal i riksdagen.

Ang. utrikesdepartementet: avlöningar. (Forts.)

Herr Olsson i Närlinge: Herr talman, mina herrar! Jag hade anledning i riksdagens början att väcka en motion i precis samma fråga, då jag med bekympet sett, hurusom exporten av trävaror till Frankrike gått ned undan för undan de senare åren och att den kvot, som vi hade fått för vår export till Frankrike, icke kunnat fyllas. Jag hade tillfälle att själv vara med om behandlingen av denna motion i bevillningsutskottet, där vi fingo, genom en utrikesdepartementets tjänsteman, reda på det faktiska förhållandet, hur det hade gått till med denna vår trävaruexport. Jag är givetvis förhindrad att upplysa om allt vad vi fingo reda på i utskottet. Det kan måhända förefalla litet underligt, att jag, som själv sitter i utskottet, avstyrker min egen motion. Men förklaringen härtill är, att de upplysningar, som lämnades i bevillningsutskottet från utrikesdepartementet övertygade mig om att utrikesledningen på denna punkt gjort så mycket som det faktiskt gick an att göra.

Man kan givetvis förundra sig över, att vår generalkonsul Nordling också är agent för de ryska trävarorna. Den frågan tog jag upp i bevillningsutskottet men fick där samma svar, som statsrådet Undén här i korthet lämnat, nämligen att den svenska trävaruexportföreningen i varje fall var belåten med förhållandena, sådana de utvecklats. Det är väl heller icke för kammaren obekant, att en överenskommelse har träffats på trävaruexportmarknaden mellan de nordiska länderna, däri inbegripet Ryssland. Alltså kan man ju här antydningssvis kanske säga, att det är på grund därav, som det nu har blivit något bättre och mera ordnade förhållanden på trävarumarknaden. Det har ju visat sig, att sedan denna överenskommelse skett de nordiska trävaruländerna emellan, hava priserna småningom lyfts upp under senare delen av förra året och även under de månader, som hava gått av 1936. Jag blev alltså övertygad av de upplysningar jag fick i bevillningsutskottet från utrikesdepartementet, och jag hade därför icke anledning att, när min motion kom före i kamrarna, uppträda, utan jag lät den tyst gå förbi. Men nu har jag icke kunnat underlåta att vid detta tillfälle uttala att min uppfattning är, att utrikesledningen gjort vad som var möjligt på detta område.

Herr Lundqvist: Herr talman! Efter de uttalanden, som äro gjorda från regeringsbanken och nu senast av herr Olsson i Närlinge, får man väl hava rättighet att draga den slutsatsen, att, såvitt man kan bedöma, inga svenska intressen här blivit eftersatta. Dock måste jag för min del säga, att den dubbelställning, som vederbörande här intager — jag syftar på denna representant i Paris — icke kan sägas vara sympatisk eller på något sätt tilltalande. Det har som skäl vid bedömandet av hans ställning här talats om — det gjordes bland annat av herr Ekman — att han är *oavlönad* generalkonsul. Det var närmast det, som gjorde, att jag begärde ordet. Jag menar nämligen — och det skadar kanske icke att det i detta sammanhang säges ifrån — att den saken bör i och för sig givetvis icke tillmätas någon avgörande betydelse. Vad som är av vikt i detta avseende är, såvitt jag kan förstå, att de svenska intressena bliva så effektivt som möjligt tillvaratagna. Om för att vinna detta skulle fordras ytterligare ett eller annat arvode under tredje huvudtiteln, antar jag, att ingen i riksdagen menar, att den omständigheten får spela någon som helst avgörande roll.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 6.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 122, med förslag till förordning angående giltighetstiden för vissa tullsatser:

nr 123, med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 2, 3 och 9 förordningen den 17 maj 1935 (nr 176) angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa, m. m.;

nr 125, angående pensionsrätten för vissa övningslärare vid folkskoleseminarierna;

nr 126, angående pensionsrätt för innehavaren av »Mimi Althainz professur i radioterapi» vid karolinska mediko-kirurgiska institutet;

nr 127, angående vissa ändringar i instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken; samt

nr 130, angående pensionsrätten för vissa mejerikonsulenter.

Dessa propositioner bordlades.

§ 7.

Fortsattes föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 3.

Punkterna 2—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund.

Härefter föredrogs *punkten 5*, angående Sveriges andel i kostnaderna för Nationernas förbund; och anförde därvid:

Herr Flyg: Herr talman! Med hänvisning till det, som av mig anfördes, då frågan om Sveriges utträde ur Nationernas förbund behandlades, ber jag att få yrka avslag på utskottets förslag och bifall till den av mig och mina partikamrater väckta motionen.

Herr Törnkvist i Karlskrona: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner på de därunder framkomna yrkandena; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Ang. Sveriges deltagande i internationella konferenser m. m.

Vid nu skedd föredragning av *punkten 6*, angående Sveriges deltagande i internationella konferenser m. m., yttrade

Herr Flyg: Herr talman! På denna punkt finnes i år medtaget ett anslag, vilket tidigare år förekommit under en särskild rubrik. Det har nämligen funnits en speciell rubrik, där man har äskat anslag för att deltaga i Nationernas förbunds speciella konferenser. I år har detta tagits med under »Sveriges deltagande i internationella konferenser m. m.» På grund härav föreligger icke från den socialistiska gruppen något avslagsyrkande i denna speciella punkt.

Jag har begärt ordet för att säga, att då vi hävdat Sveriges utträde ur Nationernas förbund hava vi samtidigt understrukit, att detta icke innebär, att alla tillfällen, då det är till gagn för land och folk att deltaga i internationella konferenser, icke skola utnyttjas. Jag har velat säga dessa ord i sammanhang med den punkt, som här föreligger.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8 och 9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10, angående upplysningsarbete för freden.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 22 av tredje huvudtiteln föreslagit riksdagen att till upplysningsarbete för freden för budgetåret 1936/1937 anvisa ett anslag av 20,000 kronor.

Ang. upplysningsarbete för freden.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehåft

dels en inom första kammaren av herr *Lindhagen* väckt motion, nr 235, vari hemställts, att riksdagen ville till upplysningsarbetet för freden — i anslutning till fredsorganisationernas yrkande — anslå för nästa budgetår 50,000 kronor eller åtminstone det belopp, 35,000 kronor, som tidigare beviljats;

dels en inom andra kammaren av herr *Meyerhöffer m. fl.* väckt motion, nr 87, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag;

dels ock en inom samma kammare av herr *Holmgren m. fl.* väckt motion, nr 206, vari likaledes föreslagits, att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Vid denna punkt voro fogade reservationer:

av herrar *N. J. Martin Svensson, Borell, Nylander, Tham, Magnusson* i Skövde, *Holmgren* och *Persson* i Falla, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna II: 87 och II: 206, avslå Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionen I: 235 rörande anslag till upplysningsarbete för freden; samt

av herrar *Per J. Gustafsson, Alexander Nilsson, Strindlund* och *Svensson* i Grönvik, vilka förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å de i ämnet väckta motionerna, till upplysningsarbete för freden för budgetåret 1936/1937 anvisa ett anslag av 15,000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Anslaget till upplysningsarbete för freden har uppförts första gången på sin tid genom intitativ av riksdagen själv, Redan från början ställde jag mig i opposition mot detta anslag, och jag har sedermera årligen stått som reservant vid utskottets betänkande i denna fråga. Jag anser nämligen, att detta anslag avser att stödja en verksamhet, som jag icke kan finna vara gagnelig för statens intressen. Sedermera har jag år efter år under en följd av år motionerat om avslag på Kungl. Maj:ts årliga framställningar om anslag till detta ändamål. Men när anslaget fixerades under några år i följd till 15,000 kronor, avstod jag från att motionera, icke därför, att min principiella inställning till frågan hade undergått någon som helst förändring och icke heller därför att jag hade resignerat, utan därför att jag i medvetandet att här i kammaren finnes en klar majoritet för ett anslag på 15,000 kronor ansåg mig böra visa kammaren den hänsynen, att jag icke onödigtvis upptog kammarens tid och tyngde dess protokoll. Men i år ligger frågan till på annat sätt.

Ang. upplysningsarbetet för freden. (Forts.)

Kungl. Maj:t har i år föreslagit en höjning av anslagsbeloppet, visserligen blygsam, endast 5,000 kronor, men dock en höjning. Det kan då mycket väl hända, att åtskilliga här i kammaren, som förut ansett sig kunna gå med på ett anslagsbelopp av 15,000 kronor, känna vissa betänkligheter inför den tendens till stegring av anslaget, som onekligen ligger i den höjning som Kungl. Maj:t föreslagit. Därför har jag i år ånyo uppträtt som motionär och naturligtvis ställt mig på den principiella ståndpunkten att yrka avslag.

Herr talman! Jag yrkar sålunda avslag å utskottets hemställan och bifall till herr Svenssons i Kompermåla m. fl. vid utlåtandet på denna punkt fogade reservation.

Häruti instämde herr *Magnusson* i Skövde.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Det är självfallet, att man måste respektera en år efter år så starkt betonad övertygelse, som den min granne på Blekingebänken här nu ånyo framhåller och understryker. Han säger, att han står såsom principiell motståndare till detta anslag därför att det enligt hans förmenande icke skulle gagna något statsändamål. Utan att jag vill försöka framkalla något slags polemik, förefaller det emellertid mig som om hans motion i år borde hava anknutit till oförändrat anslag med de synpunkter han framhöll.

Nu är det ju så, herr talman, att detta anslag har varit sedan länge upptaget på tredje huvudtiteln. Och att det tjänar ett gott ändamål, hava vi ju år efter år understrukit genom majoritetens i riksdagen ståndpunkt. Att det har minskats ned till 15,000 kronor har ju varit beroende av den kris, som för några år sedan gick över hela statsbudgeten och varigenom anslag efter anslag nedsattes med större eller mindre belopp. I det hela har ju dock en återhämtning på det överväldigande antalet anslag skett. När då hans excellens ministern för utrikes ärendena anser, att detta anslag nu bör få tillbaka 5,000 av de 10,000 kronor, som senast togos därifrån, och av de 17,500 kronor, som, sedan anslaget var uppe i 32,500 kronor, tagits ifrån detsamma, så ha vi inom utskottet ansett, att denna återbäring av 5,000 kronor för detta vittsyftande och i verklig mening betydelsefulla anslag är starkt befogad.

Därför ha vi också, herr talman, yrkat bifall till vad departementschefen har föreslagit, och jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **Flyg**: Herr talman! Denna fråga har varit föremål för behandling åtskilliga år tidigare. Jag måste säga, att jag icke riktigt förstår, att man i denna allvarliga huvudtitel tar med det anslagsbelopp, som nu här föreligger. Tidigare har man ansett ett belopp på 15,000 kronor vara tillräckligt för upplysningsarbete för freden, men i år har man ökat detta till 20,000 kronor, d. v. s. man har ansett, att fredsupplysningen nu är i behov av ytterligare 5,000 kronor. Jag vet icke, herr talman, om det står i någon överensstämmelse med att man vid slutet av årets riksdag ämnar gå in för en ny militärbudget, som kommer att visa en ökning av åtskilliga miljoner kronor och därför i proportion till denna anser, att man måste ge ytterligare 5,000 kronor till en verksamhet som har motsatt ändamål och syfte än militärbudgeten. Jag måste ju säga, att proportionen i alla fall förefaller mig fullkomligt omöjlig. Anser man, att man till militära ändamål måste anslå sådana väldiga summor, som vi hittills årligen anslagit, och nu ytterligare utöka dem, borde man i konsekvens därmed från samma håll och från samma utgångspunkt vara ense om, att det icke kan förslås med en sådan struntsumma som 20,000 kronor, då det alltså gäller ett arbete för freden,

Ang. upplysningsarbetet för freden. (Forts.)

d. v. s. ett arbete, vars slutmål skulle vara att alldeles överflödiggöra de militära anslagen. Därför anser jag, att man här måste påtala proportionerna.

Om jag emellertid ser på vad som säges i utskottets utlåtande dels beträffande huru fjolårets anslag fördelats och dels beträffande det anslag som söktes och som nu skall beviljas av riksdagen, så finner jag, att Föreningen mellanfolkligt samarbete för fred vill ha 9.000 kronor, Svenska föreningen för Nationernas förbund 3,000 kronor, Svenska sektionen av Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet 3,000 kronor o. s. v., Sveriges akademiska förening för Nationernas förbund begär 750 kronor, Samarbetskommittén för fredsfrågor vill också ha pengar till detta ändamål. Vad är detta för organisationer herr talman? Den, som i någon mån kommit i kontakt med deras verksamhet, vet, att de bedriva en verksamhet, som i realiteten ingenting har med en fredsverksamhet att skaffa. Det är en verksamhet, som grupperar sig kring Nationernas förbund i mycket stor utsträckning. Denna verksamhet vill popularisera Nationernas förbund och hos de breda folklagren upprätthålla illusionen om att denna organisation är ett instrument för freden. Och ändock vet vilken förnuftig människa som helst i riksdagen, och icke minst de herrar som stå bakom detta utskottsutlåtande, för att icke tala om dem som sitta i vårt utrikesdepartement, att Nationernas förbund i dag är mera än någonsin en intresseorganisation för en av de tongivande imperialistiska stormakterna, en makt som förtrycker miljoner människor, och en makt som lystet lägger under sig stora vidder av världen och utövar ett skräckvälde, som är alldeles ohyggligt. Detta är Nationernas förbund till för, och då skall man anslå pengar i fredens namn för att propagera för denna organisation och rörelse och inbilla människor, att den är en fredsapparat. Den är i realiteten en intresseorganisation med uppgift från början att tillvarataga de segrande makternas intressen på basis av Versailles-freden, och den har sedan i hela sin historia visat sig vara ett instrument för dessa makter.

Det finns en förening, Svenska freds- och skiljedomsföreningen, om vilken jag — ehuru jag icke sympatiserar med den, därför att den står på en helt annan principiell grundval än vad jag gör — måste säga, att den utfört en tapper och energisk verksamhet i fredens tjänst. Den har vid vissa tillfällen också varit föremål för rätt så starka angrepp just från militaristiskt håll, men den får icke ett öre. Och om vi gå till den upplysningsverksamhet på det antimilitaristiska området, som bedrivs inom arbetarrörelsen och inom dess ungdomsrörelse, så finns intet anslag heller där. En så beskedlig och mot Kungl. Maj:t lojal organisation som Socialdemokratiska ungdomsförbundet skulle, om den lade in en ansökan, icke få två öre från dessa pengar. Och så sitta vi här och bevilja detta anslag för freden! Det är, herr talman, ett anslag och en fråga, som till den grad ej har med allvar att skaffa, att det vore med riksdagens anseende mest förenligt att ta och maka ut det ur tredje huvudtiteln. Ty där hör det minst av allt hemma.

Med dessa ord, herr talman, och med hänvisning dels till vad jag sagt vid tidigare tillfällen, då denna fråga förelegat, och dels till den principiella inställning vi ha på detta område, ber jag att få yrka avslag på detta anslag, som alls ingenting har med fredsupplysning att skaffa.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Två av de föregående talarna ha uttalat sin principiella motvilja mot detta anslag som sådant, och utskottets talesman, herr Törnkvist, som talade för utskottets förslag, sade att anslaget som sådant var mycket befogat. För min del har jag anslutit mig till ett yrkande i statsutskottet, som vill gå en medelväg. Jag skulle populärt kunna säga, att vi vilja ett praktiskt fredsarbete, som börjar här i riksdagen. Vi ha

Ang. upplysningsarbetet för freden. (Forts.)

lagt fram ett förslag, som vi tänkt oss skulle samla ledamöterna i statsutskottet. Det innebar visserligen en nedprutning av Kungl. Maj:ts förslag om höjning av anslaget i år, men det gick ut på att bevilja samma anslag som tidigare, nämligen 15,000 kronor. Det visade sig, att man hade en viss förståelse för det yrkandet från det håll, där man annars går emot anslaget av principiella skäl. Men däremot visade det sig, att fredsvännerna, om jag får kalla dem så, voro mest stridslystna på denna punkt. De ville icke sluta fred utan ville hålla på det anslag som Kungl. Maj:t begärt, och under sådana förhållanden misslyckades vår fredsaktion i utskottet.

Det är klart, att det icke finns stora utsikter för oss att få igenom vårt yrkande i kamrarna, men i varje fall är jag av den uppfattningen, att vi även utåt kanske bäst skulle gagna fredssaken som sådan, om vi icke diskuterade så mycket ett anslag av denna innebörd utan komme överens om det belopp, som borde utgå.

Med dessa korta ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som vid detta utlåtande är avgiven av herr Gustafsson i Benestad m. fl.

Herr Meyerhöffer: Herr talman! Förut har jag haft den uppfattningen, att detta anslag varit alldeles överflödigt i vårt lugna land. Det är en åsikt, som jag icke längre kan företräda. Jag har blivit fullkomligt omvänd på den punkten och anser t. o. m. att även ett väsentligt högre anslag än det föreliggande mycket väl fyller sin plats. För att illustrera vad som gjort min omvändelse kan jag ju säga, att jag finner det mycket naturligt, om t. ex. en ledamot av kammaren som herr Severin bleve föremål för ökat upplysningsarbete för freden efter den rent krigshetsande artikel han skrivit. Då jag vet, att han därvidlag icke på något vis inom sitt parti företräder någon ensam stämma, utan i medkammaren har många inom regeringspartiet, som på mycket utpräglad sätt direkt hetsat till krig, är det klart, att jag anser att den gamla ståndpunkt jag företrätt måste vara förlegad, med hänsyn till nu rådande förhållanden i vårt land och framför allt då inom det största politiska partiet, inom vårt regeringsparti. Att jag i alla fall ej kan gå med på detta anslag beror på vad jag funnit, när jag närmare har undersökt, huru anslaget fördelas. En av de organisationer, som haft förmånen att få anslag, är ju bl. a. svenska sektionen av Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet. Jag är övertygad om, att de av kammarens ledamöter, som eventuellt tagit del av den publikation, som nämnda organisation utger, måste mycket snart komma till den uppfattningen, att något mera hysteriskt än detta medlemsblad icke existerar. Statsmakterna understödja här en synnerligen underlig propaganda i detta avseende. Då man tar del av detta medlemsblad och ser huru däri propageras, måste man väl säga, att man däri på många punkter agiterar direkt emot statsmakternas avsikter. Som alla sådana organisationer av internationell natur spänner den ju över hela världsläget, och det är ju ingenting överraskande i att man går emot alla våldsdåd samt nazistiska företeelser, och för Abessinien bl. a. Man tycker emellertid, att det är rätt underligt, särskilt med denna regerings uppfattning, att man bland krav, som framställas, också finner, att vi skola verka för Indiens krav på självstyrelse och vädjan till Indiens folk, kvinnor och män, att framlägga sina synpunkter. Jag vet icke om det kan vara något sätt att befrämja freden. Medan statsmakterna hålla på med en mycket utbredd propaganda för civilbefolkningens skydd, deltar denna organisation i de strävanden, som vända sig mot »källare- och gasmaskdisciplin». Även på den punkten går man mot regeringens arbete. Ja, man måste då säga, att denna regering har ett gott hjärta, när det gäller att fördela anslag på detta sätt, då man tycker att man gärna kan hjäl-

Ang. upplysningsarbetet för freden. (Forts.)

pa även sina motståndare. Jag skulle ju också kunna taga en tredje punkt, som har mera tragikomisk betydelse. Bland strävanden, som denna organisation vill främja, är också kvinnornas vapenlösa strejk — man förordar vapenlösa uppror. Samtidigt som statsmakterna sätta herrar Myrdal och Wohlin i spetsen för en mycket långt gående propaganda, finner man, att utrikesdepartementet skall vara med att stödja en organisation, som vill främja en Lysistratestrejk.

Då jag sålunda icke egentligen kan tänka mig, att regeringen har på något vidare sätt tagit del av detta illustra medlemsblad, utan mera fångats av titeln och rubriken på organet och därefter har fördelat anslaget, jag må säga något vårdslöst, så har jag, ehuru jag till fullo behjärtar det numera mycket önskvärda i detta anslag, kommit till den uppfattningen, att det icke alls bör ligga inom denna huvudtitel. Därutinnan delar jag utrikesministerns åsikt, och framför allt måste jag säga, att regeringen har varit synnerligen olycklig i valet av organisationer, och därför ansluter jag mig till reservationen för avslag.

Fru Östlund: Herr talman! Även om jag endast blir en ropandes röst emot all den sakkunskap och all den ironi, som denna debatt tycks kunna utlösa, vill jag ändock ta mig friheten att säga ett par ord. Jag skulle vilja säga gentemot den förste ärade talaren, herr Holmgren, att jag anser, att det fredsarbete, som utföres i vårt land med mycket små medel, hör till det mest förnuftiga arbete som för närvarande bedrives, och jag tycker man får vara synnerligen tacksam för att det ännu finns en hel del människor och en hel del organisationer, som ägna hela sitt livsintresse åt ett upplysningsarbete, som vi tyckas vara i behov av litet till mans. Jag skulle också vilja säga till herr Flyg, att den definition, som herr Flyg ger angående de föreningar, som begära en del anslag till detta arbete, är ganska missvisande. Jag tillhör själv föreningen Svenska sektionen av Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet och har funnit att där utföres det mest samvetsgranna arbete, uppbyggt av en idealitet, som jag knappast tror många andra organisationer kunna uppvisa motsvarighet till, vare sig de ha eller icke ha statsunderstöd för sitt arbete. Eller jag tar t. ex. en sådan förening som Sveriges goodtemplares ungdomsförbund. Den har hemställt om ett anslag på 2,000 kronor. Denna organisation träffar många tusen av landets organiserade nykterhetsvänner och ungdomen framför allt, och jag tror icke att någon person kan ha panna att säga, att det arbete den utför är bortkastat eller värdelöst. Jag tycker tvärtom, att kan man bibringa ungdomen en etisk uppfattning i dessa frågor, har framför allt landet nytta därav i längden. Jag kunde också nämna andra, men det kan räcka med detta. Jag för min del beklagar bara, att riksdagen icke kan anslå större belopp till detta ändamål, men jag tar med glädje fasta på att departementschefen har uttalat ett önskemål att förhållandena snart skola kunna medgiva ett ökat bidrag.

Med detta skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Med fru Östlund förenade sig fru *Nordgren*, fru *Eklund* och fru *Gustafson*.

Herr Severin: Herr talman! Jag skulle icke alls lagt mig i denna diskussion, men jag måste göra det på grund av den uppmärksamhet, som herr Meyerhöffer hade vänligheten visa mig. Jag skulle, enligt vad han sade, hava skrivit krigshetsande artiklar. Jag kan icke föreställa mig, att det ändå varit så farligt med denna krigshets, när en kapten och en så erkänt stridslysten herre

Ang. upplysningsarbetet för freden. (Forts.)
som herr Meyerhöffer gått åstad och blivit fredsvän vid läsningen av dessa artiklar.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, 2:o) bifall till den av herr N. J. Martin Svensson m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen, 3:o) bifall till den reservation, som vid punkten fogats av herr Per J. Gustafsson m. fl. samt 4:o) avslag å föreliggande förslag om anslag till upplysningsarbete för freden; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Svensson i Grönvik, i följd varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna nu förklarades hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade emellertid herr Flyg votering, i anledning varav, och sedan till kontraposition i voteringen om kontrapositionen i huvudvoteringen antagits den under 3:o) angivna propositionen, efter given varsel nu upplästes och godkändes en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 10 i statsutskottets utlåtande nr 3 antager den av herr Svensson i Kompersmåla m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den av herr Gustafsson i Benestad m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan voteringspropositionen för huvudvoteringen, som efter given varsel nu upplästes och godkändes, erhöll följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 10 av utskottets förevarande utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Svensson i Kompersmåla m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen.

Efter det kammarens ledamöter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkten 11.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 12.

Lades till handlingarna.

Punkten 13.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11, angående lantbruksattachéer: avlöningar.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 11 av nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att fastställa viss personalförteckning och godkänna viss avlöningsstat för lantbruksattachéer samt att till lantbruksattachéer: avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 41,900 kronor.

*Ang.
lantbruks-
attachéer:
avlöningar.*

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 219 av herr *von Stockenström m. fl.* och II: 490 av herr *Nilsson* i Hörby *m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen måtte besluta,

att de tre nuvarande lantbruksattachébefattningarna skulle ombildas till lantbruksrådstjänster å extra stat i enlighet med bestämmelserna i kap. 1 av kungörelsen den 15 juni 1935 med avlöningsbestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare vid nyreglerade verk inom allmänna civilförvaltningen, och att de skulle hänföras till 30:de lönegraden enligt den i 9 § av avlöningsreglementet den 22 juni 1921 intagna löneplanen, samt

att ortstilläggen till lantbruksattachéerna i London och Berlin skulle utgå till den förre med 11,000 kronor och till den senare med 5,500 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till ovannämnda motioner,

- 1) för lantbruksråd fastställa följande

Personalförteckning.

Tjänstemän å extra stat.

Befattning	Lönegrad
3 lantbruksråd	B 30;

2) godkänna följande avlöningsstat för lantbruksråd att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1936/1937:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till tjänstemän å extra stat, förslagsvis	kronor 33,200
2. Särskilda löneförmåner	» 17,500

Summa kronor 50,700;

3) till lantbruksråd: avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 50,700 kronor.

Ang. lantbruksattachéer: avlöningar. (Forts.)

Vid denna punkt hade reservation anmälts av herrar *Johansson* i Uppmälby, *Sederholm*, *N. August Nilsson*, *Carl E. Eriksson*, *Gabrielsson*, *Andersson* i Löbbo, *Andersson* i Tungelsta och *Karlsson* i Munkedal, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt ovanberörda motioner,

1) för lantbruksattachéer fastställa följande

Personalförteckning.

Tjänstemän å extra stat.

Befattning	Lönegrad
3 lantbruksattachéer	B 28;

2) godkänna följande avlöningsstat för lantbruksattachéer, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1936/1937:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till tjänstemän å extra stat, förslagsvis	kronor 30,400
2. Särskilda löneförmåner	» 14,500
	Summa kronor 44,900;

3) till lantbruksattachéer: avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 44,900 kronor.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman, ärade kammarledamöter! Vid denna punkt har jag tillsammans med några andra utskottsledamöter avgivit en reservation. Utskottets majoritet har här hemställt om bifall till en motion, som väckts i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i ifrågavarande ärende. Det gäller här lantbruksattachéerna. Kungl. Maj:t har följt alla de hörda myndigheterna. Lantbruksstyrelsen har kommit till Kungl. Maj:t med en framställning om att dessa lantbruksattachéer, vilka nu äro arvodesbefattningshavare, skulle bliva anställda som extra tjänstemän och därigenom falla under de nya pensionsbestämmelserna, varigenom de skulle bliva delaktiga av pension.

Bland de ämbetsverk, som blivit hörda i ärendet är statskontoret, vilket icke haft något att invända mot lantbruksstyrelsens förslag om dessa befattningshavares placering i lönegrad B 28 men däremot ansett, att, då frågan om höjning av ortstilläggen så nyligen varit uppe, tillräckliga skäl icke förelegat för bifall till framställningen i denna del. Lönenämnden har ansett sig böra tillstyrka såväl dessa tjänstemäns placering i lönegraden B 28 som den förhöjning av ortstilläggen, som Kungl. Maj:t föreslagit, d. v. s. för den i London placerade till 7,000 kronor och för den i Berlin till 3,500 kronor. De nuvarande ortstilläggen äro, för London 5,500 kronor och för Berlin 3,000 kronor. Kungl. Maj:t har föreslagit, att dessa ortstillägg skola höjas till respektive 7,000 och 3,500 kronor, medan motionärerna kräva deras höjning till respektive 11,000 kronor och 5,500 kronor, ävensom att en del av de befattningshavare, som det här är fråga om, skola uppflyttas till 30:e lönegraden.

I den reservation, som vi avgivit, framhålla vi, att vissa skäl tala för en ändring av dyrortstilläggen. Dyrortsförhållandena, särskilt i London, äro sådana, att dessa arvoden böra höjas, och vi föreslå därför i vår reservation, att dessa tillägg skola höjas, i vad det gäller London till 9,000 kronor och i vad det gäller Berlin till 4,500 kronor. Det är nog mycket sällsynt — jag vet icke, om jag under hela min riksdagstid har varit med om det — att en utskottsmajoritet går och förordar en så avsevärd löneökning utöver vad alla hörda myndig-

Ang. lantbruksattachéer: avlöningar. (Forts.)

heter hava förordat. Och jag är rädd för att detta i framtiden skulle kunna komma att medföra konsekvenser, vilka riksdagen i dag icke kan överblicka. Jag har den uppfattningen, att det vore mycket farligt, om våra tjänstemän, åtminstone de av högre grad, finge den uppfattningen, att de icke behöva gå till sina överordnade myndigheter, att de icke behöva gå till Kungl. Maj:t för att begära löneökning, utan att de i stället kunna vända sig till enskilda motionärer och, om de bland dem kunna uppbringa personer, som hava inflytande inom sina respektive partier, därmed kunna anse saken vara klar. Det är en mycket, mycket farlig princip, som man här, ifall man bifölle utskottets förslag, vore på väg att slå in på.

Jag tror, att riksdagen bör vara försiktig, då det gäller en sak som denna. Vi reserverar erkänna, att det, särskilt då det gäller London, på grund av de rådande dyrortsförhållandena kan föreligga skäl att gå något utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. Och detta ortstillägg betyder i själva verket mera än utbytet av titel och lönegrad. Om dessa ämbetsmän heta lantbruksråd eller lantbruksattachéer spelar i själva verket mindre roll. Jag är emellertid övertygad att, ifall riksdagen går in för utskottets hemställan, det icke skall dröja länge, förrän andra tjänstemannagrupper, som nu anse sig stå i en högre ställning men genom en dylik reform bleve likställda i lönehänseende med dessa lantbruksattachéer, komma att framställa klagomål häröver. Särskilt då det gäller utrikesdepartementet, tror jag — det har jag erfarit genom förbindelser där — att man är ytterst betänksam emot den åtgärd, som man här från utskottets sida rekommenderar.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till den av mig m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr **Gustafson** i Vimmerby: Herr talman! Jag skall gärna ge utskottets ärade ordförande rätt däruti, att det kanske är en rätt ovanlig åtgärd, att ett utskott, på sätt som här skett, går in för att föreslå en löneplacering, som ligger i någon mån högre än vad Kungl. Maj:t och av Kungl. Maj:t hörda myndigheter föreslagit. Jag kan dock icke dela utskottets ordförandes mening därutinnan, att ett bifall till vad utskottet här föreslagit skulle komma att föranleda konsekvenser i en del fall. Såvitt jag förstår rör det sig här om tämligen exceptionella både förhållanden och tjänsteställningar. Om det är några, som över huvud skulle kunna jämföras med dessa lantbruksattachéer, som man föreslagit skulle tilldelas titeln lantbruksråd, skulle det, såvitt jag förstår, vara handelsråden och kanske i någon mån pressattachéerna. Men jag vill då erinra om, att dessa tjänstemän ha en sådan löneställning, framför allt om man till lönen lägger ortstilläggen, att de väl även i fortsättningen komme att stå väsentligt högre i fråga om sammanslagna löneinkomster än vad som skulle bli fallet med lantbruksattachéerna vid ett bifall till utskottets förslag.

Som jag nyss antydde, råda exceptionella förhållanden på dessa tjänstemäns arbetsområden. Det förhåller sig icke numera så, som det gjorde förr i världen, att vår export av lantbruksprodukter i det stora hela skötte sig själv, utan det är tvärtom så, som herrarna nogsamnt känna till, att det kräves ett ofantligt målmedvetet och omfattande arbete ifrån våra representanters i utlandet sida, därest man skall kunna på bästa möjliga sätt få avsättning för vårt överflöd av jordbruksprodukter. Härvidlag har man inom utskottet icke varit främmande för att det många gånger icke är tillräckligt med det arbete i och för sig, som dessa tjänstemän nedlägg på uppgiftens fyllande, utan att just detta arbete för med sig representationskostnader av ganska stor omfattning. Jag är visserligen medveten om att man i någon mån med statsmedel söker lämna ersättning för dessa representationskostnader, men efter vad som uppgivits i

Ang. lantbruksattachéer: avlöningar. (Forts.)

utskottet — och jag tror, att detta är fullt riktigt — förslå dessa medel icke i någon nämnvärd grad till fyllande av de representationsplikter, som lantbruksattachéerna anse, att de böra påtaga sig för att lättare kunna komma i förbindelse med avnämare av våra jordbruksprodukter.

Jag kan heller icke finna vad det egentligen är som bör konstituera, att dessa våra tjänstemän, som ha att se till att vi kunna avsätta våra jordbruksprodukter, skola i lönehänseende vara väsentligt sämre ställda än exempelvis handelsråd och pressattachéer. Ett bifall till utskottets föreliggande förslag skulle, såvitt jag förstår, i någon mån höja dessa tjänstemän och ge dem en ställning, som i viss omfattning i lönehänseende gör dem likvärdiga med de av mig omnämnda handelsråden.

Herr talman! Med dessa ord hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag anhåller att på denna punkt få anföra betänkligheter gentemot det resultat, vartill jordbruksutskottet har kommit. Det kan icke falla mig in att bestrida vad den föregående ärade talaren anförde därom, att, framför allt i London men i någon mån även i Berlin, dessa tjänster fått en större betydelse nu än tidigare. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att något ändrat läge har icke uppkommit för lantbruksattachéen i Riga. Nu står man här inför det osedvanliga förhållandet, att jordbruksutskottet föreslår uppflyttning till 30:de lönegraden av tre tjänstemän, därför att arbetsuppgifterna ökat mycket för en, något för en annan och ingenting för en tredje. Det måste väl ändå medges, att detta är ett ganska märkligt motiv för en lönerogering.

Vad som särskilt gör, att jag är betänksam gentemot dessa tjänsters uppflyttning i 30:de lönegraden är det, att min erfarenhet säger mig, att det nuvarande organisationstillståndet icke kan få fortsätta länge. Våra lantbruksattachéer äro för närvarande underställda praktiskt taget fyra svenska myndigheter. Detta vållar ofta trassel med inkommande rapporter. Jag har kommit till den uppfattningen, att det nog inom en icke alltför avlägsen framtid måste allvarligt övervägas, om icke dessa tjänstemän böra överflyttas till utrikesdepartementet, för att det skall finnas en fast punkt för dem att hålla sig till, när de inkomma med sina framställningar.

Men om man har den uppfattningen, så följer också därav, att det säkerligen icke låter tänka sig — om man skall få duktigt folk till dessa befattningar — att dessa skola bli sluttjänster. Det måste beträffande dessa tjänster bli på samma sätt som med handelsråden. Och det är ju icke så förfärligt stor skillnad på att sälja smör och att sälja maskiner. Det måste bli på det sättet, att dessa tjänstemän komma in i den konsulära karriären för att på så sätt vinna befordran, när deras krafter så att säga vuxit sig tillräckligt starka. Nu är det så, att om tre år ingår lantbruksattachéen i Riga i pensionsåldern — han kallas för lantbruksråd; och jag vill inom parentes säga, att det är ingen tvist om titeln härvidlag, därför att två äldre av dessa befattningshavare hava redan tillagts titeln lantbruksråd. I detta sammanhang bör det komma till allvarligt övervägande, huru denna institution i fortsättningen skall vara organiserad. Jag menar därför, att det skulle icke vara klokt av riksdagen att nu utan vidare emot alla hörda myndigheters förslag besluta, att dessa tjänster skulle flyttas upp till 30:de lönegraden.

Jag tycker, att den saken bör få anstå, tills man mera ingående får syssla med denna institutions organisation och vidare anknytning. Jag ber därför att få för andra kammaren rekommendera reservationen.

Ang. lantbruksattachéer: avlöningar. (Forts.)

Herr **Liedberg**: Herr talman! Jag skall endast be att få erinra om att detta system med särskilda representanter för jordbruket i utlandet icke längre kan anses befinna sig på försöksstadiet, utan att man nu nått därhän, att man anser det vara nödigt och lyckligt att ha dem där. Jag vill också säga, att om man tar och jämför handelsattachéernas eller handelsrådets ställning med lantbruksattachéernas eller titulärlantbruksrådets, så finner man, att handelsråden äro uppflyttade till lönegraden B 30 på ordinarie stat, medan föreliggande Kungl. Maj:ts förslag innebär, att lantbruksattachéerna skulle komma i lönegraden B 28 på extra stat, vilket i själva verket är detsamma som B 27. Jag har ganska svårt att förstå, varför det ena av de områden, som äro representerade i handelsutbytet med utlandet, skall anses på något vis mindervärdigt och lönas med mindre ersättningar. Under sådana förhållanden blir det svårt att få dugligt folk därtill, i synnerhet som handeln väl har betydligt större möjligheter att själv sörja för sin utlandsrepresentation än vad jordbrukets olika grenar ha.

Man kan också vid en jämförelse se, huru liknande jordbruksrepresentanter från andra länder, befintliga på samma platser som våra, hava det ställt. Därvid finner man, att Danmarks lantbruksattaché i London har en sammanlagd ersättning på omkring 26,000 kronor och Hollands ungefär 25,000 kronor. I Berlin har Danmarks lantbruksattaché 21,000 kronor och Hollands 18,000. Våra lantbruksattachéer äro alltså betydligt mycket sämre ställda än andra länders representanter, och ändå måste ju alla dessa människor arbeta under precis samma förhållanden. De mötas på samma platser och ha samma livsföring etc. Det förstår ju var och en, att det kostar pengar, när man skall representera sitt land på främmande ort, i all synnerhet i världsstäderna.

Statsrådet Sköld framhöll i sitt anförande, att dessa befattningar icke äro att betrakta som sluttjänster, utan att man väl får tänka sig, att lantbruksattachéerna så småningom skola komma in i den konsulära karriären. När man inrättade dessa befattningar tänkte man sig kanske, att de bara skulle vara passagetjänster, som skulle föra vidare. Ja, man kan naturligtvis inte bestrida, att det kan bli möjligt, att statsrådet i vissa fall kan bli sannspädd och att lantbruksråden eller lantbruksattachéerna kunna befordras vidare på andra områden inom vår utrikesrepresentation. Jag tror emellertid, att erfarenheten ger vid handen, att man nog i allmänhet får betrakta dessa tjänster som sluttjänster. Först när vederbörande har varit ute i så många år, att han är fullt inne i förhållandena, kan han göra verklig nytta för sig, och då är det så mycket mindre skäl att flytta på honom. Jag är för min del övertygad om att de nuvarande befattningshavarna komma att fullgöra sina tjänster så gott de kunna vare sig deras löner höjas eller inte, men jag tror samtidigt, att deras *möjligheter* att fullgöra sina tjänster på ett tillfredsställande sätt äro i mycket hög grad beskurna med de avlöningsförhållanden som nu gälla. Inom ämbetsverken här hemma tar man nog inte alltid tillräcklig hänsyn till de skilda förhållanden, under vilka våra tjänstemän här hemma och utomlands måste arbeta. Jag menar alls inte, att arbetet på tjänsterummet bör anses vara mera värt, om det utföres utomlands än här hemma. Jag tror dock, att man inte alltid tar hänsyn till den skillnad, som det i alla fall är mellan å ena sidan att här hemma gå från bostaden till tjänsterummet, förätta sitt arbete och sedan gå hem igen och å den andra att bevaka sitt lands intressen i London, Berlin eller någon annan storstad. Våra representanter där måste ständigt söka komma ut och träffa de människor, som de måste hålla kontakt med för att kunna sköta sin syssla. Att detta kostar pengar

Ang. lantbruksattachéer: avlöningar. (Forts.)

och drar med sig en hel del utgifter, förstår ju var och en som varit utomlands tillräckligt länge.

Jag skulle också vilja beröra vad statsrådet Sköld sade om befattningen i Riga. Herr statsrådet framhöll, att befattningarna i London och Berlin blivit av en allt större betydelse, vilket inte i samma mån kunde anföras, när det gäller befattningen i Riga. Från Riga har man dessutom aldrig hört några klagomål, och då kunde det ju vara tämligen omotiverat att nu företa en höjning på den punkten. Denna avvägning beträffande betydelsen av befattningarna i London och Berlin skall jag lämna därefter. Jag är emellertid övertygad om att det alldeles speciellt under de senaste åren, sedan den tyska statliga regleringen trätt i funktion, har varit av synnerligen stor vikt att ha en person med goda förbindelser i Berlin. När det gäller befattningen i Riga, är det emellertid en annan sak som vi måste tänka på. Om ett par år faller nämligen den nuvarande innehavaren av denna befattning för åldersstrecket. Då man vet, vilken betydelse den ostbaltiska marknaden har för Sverige och vilka möjligheter vi där ha särskilt för vår export av avelsdjur, framstår det som något synnerligen viktigt, att vi redan nu ställa det så, att denna befattning kan locka dugliga och förstklassiga sökande, även när det en gång blir ombyte på den. Det är alltså inte nog, att den är tillfredsställande för den nuvarande innehavaren. Det är väl sent att ordna den saken, när befattningen skall tillsättas på nytt eller kanske redan är ånyo tillsatt.

Herr statsrådet yttrade i fortsättningen av sitt anförande något om att dessa befattningar framdeles kanske skulle komma att omorganiseras och flyttas över till utrikesdepartementet. Jag kan inte förstå, att det på något sätt kan spela en roll för denna frågas avgörande, om man i ett dunkelt fjärran kan skönja en eventuell omorganisation. Det avgörande är väl, vilken betydelse dessa befattningar ha i och för sig och om vi behöva dem eller ej.

Ja, herr talman, jag tycker för min del, att många skäl tala för ett bifall till utskottets hemställan, och jag kan alls inte förstå utskottets ärade ordförande, då han varnar för konsekvenserna. Det är väl ändå så, att det finns ingen regel utan undantag, och när det gäller ett undantag måtte väl riksdagen ha rättighet att inta en självständig ställning, även om både statskontoret och lantbruksstyrelsen tilläventyrs skulle ha en annan mening.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Osberg*, *Gustafson* i *Kasenberg*, *Persson* i *Grytterud*, *Lithander* och *Persson* i *Fritorp*.

Herr **Johansson** i *Uppmälby*: Herr talman! Jag skall först säga några ord till herr *Gustafson* i *Vimmerby*. Han var ju alldeles övertygad om att här skulle det inte kunna bli några konsekvenser. Detta förvånar mig, ty litet längre fram i utlåtandet ha vi en punkt, där vi blivit tvungna att ta konsekvenserna av att riksdagen tidigare på en enskild motion beviljat ett extra lönetillägg. Nu har en helt annan grupp kommit och fordrat att få samma förmån, och vi ha inte haft något annat att göra än att ta konsekvenserna av vårt beslut häromåret. Detta tycker jag är ett talande bevis för att om riksdagen går emot myndigheterna och ökar på avlöningarna, så nog finns det grupper som vakna till och komma med samma anspråk och anse sig lika berättigade.

Till herr *Liedberg* vill jag säga, att jag mycket väl förstår att det på grund av dyrtiden och andra förhållanden är förenat med stora kostnader för dem, som skola vistas utomlands och representera sitt land. Vi få emellertid därvidlag komma ihåg, att förutom sin lön ha dessa befattningshavare först och

Ang. lantbruksattachéer: avlöningar. (Forts.)

främst dyrortstillägg efter högsta grupp, det vill säga för G-ort. Dessutom ha de särskilt ortstillägg; för London vilja herrarna göra det till 11,000 kronor. Vi få heller inte glömma bort, att i nästa punkt i utlåtandet finns ett särskilt anslag upptaget, som skall användas till expenser, representationskostnader och resor för dessa lantbruksattachéer. Jag kan därför inte finna annat än att riksdagen redan nu tämligen väl sört för dessa befattningshavare och tagit hänsyn till de förhållanden, under vilka de utföra sitt arbete. Om någon ökning av deras löneförmåner överhuvud taget skall ske, bör detta ordnas genom en ökning av ortstilläggen i enlighet med vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Jag kan vidare inte dela den uppfattning som framfördes i utskottet om att dessa lantbruksattachéer skulle behöva betala representationskostnaderna av sin lön. Detta är något som tjänstemännen själva få sköta. Är det en frikostig herre, som lever flott, kan han naturligtvis förbruka hela sin lön på representation, men om det är en vanlig sund, ekonomisk människa, vill han väl ha lönen för sig själv. Representationskostnaderna skola bestridas med det särskilda representations- och expensanslaget, det är åtminstone min uppfattning. Om herrarna hade kommit och begärt att få en ökning på expensanslaget, för att tjänstemännen skulle få större belopp till representationskostnader, hade det varit någon mening med ert ståndpunktstagande, men då man kommer och begär, att lönerna skola ökas, därför att vederbörande tjänstemän måste använda en del av sin lön för att representera, det vill säga fullgöra sin tjänst, då kan jag verkligen inte vara med. Det där med representationskostnaderna beror ju helt och hållet på befattningshavaren själv. Har han ekonomiskt sinne och är mån om sig själv, måste han väl anse, att lönen är något som han har för sitt arbete och alltså själv skall ha.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Liedberg: Herr talman! Utskottets ärade ordförande hänvisade till en punkt längre fram i utlåtandet, där man blivit tvungen att ta konsekvenserna av ett tidigare beslut. För min del måste jag verkligen säga, att jag inte är rädd att ta några konsekvenser, om de äro betingade av rätt och billighet.

Herr Johansson i Uppmälby påpekade vidare, att dessa tjänstemän ha både ortstillägg och dyrortstillägg samt att det dessutom finns ett särskilt anslag för expenser. Ja, det må ju vara sant, men detta hjälper dem inte så mycket, om själva grundlönen är för låg. Vidare yttrade han något om att man naturligtvis kan behöva mycket pengar, om man skall bjuda flott. Jag skall verkligen be att få framhålla, att här gäller det inte alls för dessa människor att med den löneförbättring de skulle få kunna bjuda flott. Jag tror, att de skulle bli mycket tacksamma, om de med den hjälp som de hoppas få överhuvud taget kunna vara med över allt, där de böra vara med och betala för sig själva.

Herr Gustafson i Vimmerby: Herr talman! Då utskottets ärade ordförande varnade för konsekvenserna, skall jag be att få framhålla, att vi, så vitt jag förstår, redan på förhand tagit konsekvenserna för de tjänstemän, som närmast kunna jämföras med de lantbruksattachéer, det här gäller, nämligen handelsråden. Ett bifall till utskottets förslag skulle därför icke föranleda annat än att dessa tjänstemän inom jordbruksstaten sattes i en löneställning, som i någon mån motsvarade den löneställning, som tjänstemännen på andra liknande områden redan sedan länge intagit.

Ang. lantbruksattachéer: avlöningar. (Forts.)

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag skall be att med några korta ord få ange min uppfattning beträffande detta ärende.

Det synes mig vara ett rätt egenartat förhållande beträffande den fråga, som nu föreligger till behandling här i kammaren. Kungl. Maj:t har föreslagit löneförbättring för lantbruksattachéerna. En del av de tillfrågade myndigheterna, till exempel statskontoret, ha ansett det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet allt för högt. När frågan kommer till behandling i utskottet, föreslår utskottet på grund av en motion en väsentlig höjning av det belopp som Kungl. Maj:t föreslagit. Om vi nu för ett ögonblick skulle hålla oss enbart till de omdiskuterade ortstilläggen, tillåter jag mig fästa kammarens uppmärksamhet på att lantbruksattachén i London för närvarande har 5,500 kronor i ortstillägg. Kungl. Maj:t föreslår, att detta belopp skall höjas till 7,000 kronor, och reservanterna, vars talan nyss fördes av utskottets ärade ordförande, gå längre än Kungl. Maj:t och föreslå 9,000 kronor. Till detta förslag har även jag anslutit mig. Utskottsmajoriteten däremot har gått ytterligare ett steg längre och föreslagit ett ortstillägg på 11,000 kronor. Jag undrar dock, om inte försiktigheten bjuder, att man stannar vid det förslag, som reservanterna framlagt. Förhållandena äro ungefär likartade, när det gäller Berlin. Dyrortstillägget där utgår för närvarande med 3,000 kronor. Kungl. Maj:t tycker, att detta är för litet, och föreslår 3,500 kronor. Reservanterna vilja ge ytterligare en tusenlapp, eller 4,500 kronor, men utskottsmajoriteten anser, att även detta belopp är för litet och vill ha beloppet fastställt till 5,500 kronor. Jag undrar, mina herrar, om man ändå inte genom det tillägg, som reservanterna föreslagit till Kungl. Maj:ts förslag, tagit all nödig hänsyn till de höga levnadskostnader, som möjligen råda på de platser det här gäller. Jag tror därför, att andra kammaren med största tillförsikt kan biträda reservanternas förslag, utan att därmed på något sätt ha satt dessa tjänstemän i någon undantagsställning eller i sämre läge än det för motsvarande tjänstemän på andra områden.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Johansson i Uppmälby, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 11 av utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nejpropositionen. Herr Liedberg begärde emellertid rösträkning, vadan vote-

Ang. lantbruksattachéer: avlöningar. (Forts.)
ring medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 70 ja och 113 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid punkten fogade reservationen.

§ 9.

Herr statsrådet *Schlyter* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 129, angående anslag för budgetåret 1936/1937 till inrättande av en anstalt för män som ådömts ungdomsfängelse m. m.

Nämnda proposition bordlades.

§ 10.

Fortsattes handläggningen av jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

Efter föredragning av *punkten 12*, angående lantbruksattachéer: omkostnader, yttrade

Herr *Johansson* i Uppmälby: Med hänvisning till det beslut, som kammaren nyss fattade, ber jag att få yrka bifall till den vid denna punkt avgivna reservationen. Det är här inte fråga om någon ändring av slutsumman, utan reservationen avser endast, att beloppet skall utgå till *lantbruksattachéer* och icke *lantbruksråd*, som utskottsmajoriteten skrivit i sin kläm.

Ang. lantbruksattachéer: omkostnader.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

Punkterna 13—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19.

Lades till handlingarna.

Punkten 20.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 21, angående statens växtskyddsanstalt: avlöningar.

Under *punkten 21* av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att fastställa viss personalförteckning och godkänna viss avlöningsstat för statens växtskyddsanstalt samt att till statens växtskyddsanstalt: avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 81,600 kronor.

Ang. statens växtskyddsanstalt: avlöningar.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 84 av herr *Elof B. Andersson m. fl.* och II: 229 av herr *Liedberg m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen måtte besluta om inrättandet av en filial av statens växtskyddsanstalt, förlagd till Alnarp, samt att riksdagen måtte för ifrågasvarande ändamål för budgetåret 1936/1937 bevilja dels ett anslag å 23,236 kronor till avlöningar och omkostnader, dels ock ett engångsanslag å 35,000

Ang. statens växtskyddsanstalt: avlöningar. (Forts.)
kronor för bestridandet av de med inrättandet av filialen förenade kostnaderna.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt de i ämnet väckta motionerna,

- 1) för statens växtskyddsanstalt fastställa följande

Personalförteckning.

Tjänstemän å ordinarie stat.

Befattning	Lönegrad
3 avdelningsföreståndare	B 28
1 maskinist och vaktmästare	B 7
1 kontorsbiträde	B 4

Anm. En av befattningarna såsom avdelningsföreståndare skall hållas obesatt, så länge den å övergångsstat för växtskyddsanstalten uppförde avdelningsföreståndaren kvarstår i tjänst.

Tjänsteman å övergångsstat.

1 avdelningsföreståndare (professor)	B 30;
--	-------

Anm. Avdelningsföreståndaren skall tillika tjänstgöra såsom växtskyddsanstaltens chef.

- 2) godkänna följande avlöningsstat för statens växtskyddsanstalt, att tillämpas tillsvidare från och med budgetåret 1936/1937:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat, förslagsvis	kronor	27,400
2. Avlöning till tjänsteman å övergångsstat, förslagsvis	»	11,500
3. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	»	15,400
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal:		
a) Grundavlöningar m. m.	kronor	23,800
b) Avlöningsförhöjningar m. m., förslagsvis »	»	3,800
5. Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän, förslagsvis	»	2,700
	Summa kronor	84,600;

- 3) till Statens växtskyddsanstalt: avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 84,600 kronor.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Johansson* i Uppmälby, *Carl E. Eriksson*, *Granath*, *Andersson* i Löbbo, *Andersson* i Tungelsta och *Karlsson* i Munkedal, vilka förklarar sig anse, att utskottets hemställan bort innefatta, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å ovanberörda motioner,

- 1) för statens växtskyddsanstalt fastställa följande

Personalförteckning.

Tjänstemän å ordinarie stat.

Befattning	Lönegrad
3 avdelningsföreståndare	B 28
1 maskinist och vaktmästare	B 7
1 kontorsbiträde	B 4

Ang. statens växtskyddsanstalt: avlöningar. (Forts.)

Anm. En av befattningarna såsom avdelningsföreståndare skall hållas obesatt, så länge den å övergångsstat för växtskyddsanstalten uppförde avdelningsföreståndaren kvarstår i tjänst.

T j ä n s t e m a n å ö v e r g å n g s s t a t .

Befattning	Lönegrad
1 avdelningsföreståndare (professor)	B 30;
<i>Anm.</i> Avdelningsföreståndaren skall tillika tjänstgöra såsom växtskyddsanstaltens chef.	

2) godkänna följande avlöningsstat för statens växtskyddsanstalt, att tillämpas tillsvidare från och med budgetåret 1936/1937:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat, förslagsvis	kronor 27,400
2. Avlöning till tjänsteman å övergångsstat, förslagsvis	» 11,500
3. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	» 15,400
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal:	
a) Grundavlöningar m. m.	kronor 20,800
b) Avlöningsförhöjningar m. m., förslagsvis »	3,800 » 24,600
5. Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän, förslagsvis	» 2,700

Summa kronor 81,600;

3) till Statens växtskyddsanstalt: avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 81,600 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! På denna punkt har jag tillsammans med ett par andra av utskottets ledamöter avgivit en reservation.

År 1932 inrättades statens växtskyddsanstalt, och den förlades till Experimentalfältet. Nu är det fråga om att inrätta en filial, som skulle förläggas till Alnarp. Jag tycker emellertid för min del, att det ännu är för tidigt att utvidga denna institution och upprätta filialer. Vi måste nämligen komma ihåg, att man i annat sammanhang begärt ett anslag på 650.000 kronor till nybyggnader för statens växtskyddsanstalt på Experimentalfältet på grund av att de nuvarande lokalerna visat sig otillräckliga. Av detta belopp skulle 300,000 kronor utgå under detta budgetår. Jag kan för min del inte tycka annat än att man borde ha den centrala organisationen färdig, innan man går och inrättar några filialer.

En annan sak som också gjort mig en liten smula betänksam är att man ännu inte tycks vara riktigt på det klara med, var denna filial bör ligga. Lantbruksstyrelsen ifrågasätter, huruvida filialen icke borde anordnas vid Svalöv. Där ha vi nämligen en rätt omfattande försöksverksamhet förlagd. Å andra sidan åberopar man en del skäl, som tala för att filialen bör förläggas till Svalöv. Det är ungefär samma motiv, som anfördes, när vi förlade centralanstalten till Bergshamra utanför Stockholm, nämligen att det i Svalöv finns en del byggnader som vi kunna få lösa in till billigt pris, och då vi redan nu ha en rätt omfattande försöksverksamhet där, skulle det också vara lämpligt att förlägga filialen dit. Jag är emellertid inte riktigt på det klara med, vilken ort som kan vara den lämpligaste.

Då jag reserverat mig, har detta alltså bl. a. berott på att jag varit tveksam om var vi böra förlägga filialen, till Svalöv eller till Alnarp. Följer

Ang. statens växtskyddsanstalt: avlöningar. (Forts.)

man utskottsmajoriteten, fastslår man, att filialen skall ligga i Alnarp, och ställer medel till Kungl. Maj:ts förfogande för att göra i ordning lokalerna. Samtidigt uttalar man, att anstalten bör komma i gång under så god tid under nästa budgetår, att den kan börja sin verksamhet på våren. Den andra anledningen till att jag reserverat mig är, som jag förut sade, att jag tycker, att man bör ha kostnaderna för utbyggandet av centralanstalten täckta, innan man börjar tänka på ytterligare utvidgningar. Det skulle ju dröja två år, innan vi hade klarat av dessa 650,000 kronor till centralanstalten.

Jag skall villigt erkänna, att det är mycket svårt att bedöma dessa vetenskapliga institutioner och deras värde. Jag är inte mannen att göra detta, men jag måste verkligen påtala, att det inte finns någon sammanhängande plan för alla dessa institutioner. Varje gren arbetar för sig, och alla tycka, att de behöva utvidgas. Sådana utvidgningar som nu när det gäller den centrala växtskyddsanstalten sluka ofantliga summor. Man börjar emellertid alltid så smått och försiktigt. Så skedde också vid Bergshamra. När man först kom med sin framställning, skulle man kunna använda en gammal karaktärsbyggnad, som redan fanns där, för denna frökontrollanstalt. På samma sätt gick det till, när växtskyddsanstalten förlades till Experimentalfältet. Då sade man, att här stå lokaler överflödiga, och de skola väl utnyttjas. Detta hände 1932, alltså för inte så förfärligt länge sedan. Nu skriva vi 1936, och då är man färdig att kräva nya lokaler för en sammanlagd kostnad av 650,000 kronor. Jag tycker verkligen, att man marscherar väl fort ibland. Den punkt som nu föreligger till avgörande är visserligen ingen stor fråga, och eftersom jag erkänner, att det föreligger ett visst behov av en filial i södra Sverige, skall jag inte säga mer i denna sak.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation jag avgivit.

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Liedberg: Herr talman! Redan 1929 ingick Malmöhus läns hushållningssällskap till Kungl. Maj:t med hemställan om vidtagande av åtgärder för inrättande av en filial av växtskyddsanstalten i Skåne. Detta ärende passerade sedan alla myndigheter och institutioner, som överhuvud taget ha med dylika frågor att göra, nämligen lantbruksstyrelsen, lantbruksakademien, styrelsen för anstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet, Sveriges utsädesförening, statens växtskyddsanstalt och styrelsen för institutet vid Alnarp, och tillstyrktes av samtliga.

Det är nu att märka, att Kungl. Maj:t icke tycks vara emot detta förslag i och för sig. Kungl. Maj:t anser emellertid, att tiden icke är inne att nu lösa frågan. En av anledningarna härtill skulle väl närmast vara den, att centralanstaltens byggnader och möjligheter i övrigt visat sig vara för små. Detta synes framgå av Kungl. Maj:ts vid denna riksdag framlagda proposition, däri Kungl. Maj:t åskar inte mindre än c:a 650,000 kronor för denna byggnadsfrågas lösande. Utskottets ärade ordförande har anfört just detta såsom skäl för att man icke redan i år skulle ta ställning till frågan om inrättandet av denna filial. Han framhöll ju, att vi få lov att se till, att centralanstaltens byggnadsfråga klaras först, så att man får se vad det hela kan komma att kosta. Jag får nu för min del säga, att det här rör sig om två skilda saker. En dylik filial för de södra delarna av landet och då närmast Skåne är nämligen av behovet påkallad, vare sig centralanstalten är i behov av ombyggda eller utvidgade lokaler eller icke. Behovet av en dylik anstalt är verkligen särskilt starkt nere i Skåne. Detta torde bero på de klimatiska för-

Ang. statens växtskyddsanstalt: avlöningar. (Forts.)

hållandena, ty ju längre söderut man kommer, desto mer ökas härjningarna av växtsjukdomar och skadeinsekter. Vi behöva i detta sammanhang bara erinra oss vetemyggans härjningar, vilka ju fullständigt dominerade i de södra delarna av landet, samt olika potatissjukdomar. Men ej nog med detta. De södra delarna av landet och alldeles speciellt då Skåne är som en inkörsport för de flesta av dessa sjukdomar och skadeinsekter. Därför är det också av så mycket större vikt att man redan i Skåne kan ta upp kampen emot dessa sjukdomars eller insekters härjningar. Man har nere i Skåne ett mycket starkt behov av en lättillgänglig expertis. Det är nämligen för lång väg att skicka en skadad växt eller en av sjukdom angripen växt del ända upp till Stockholm. I sommarvärmen vissnar växten eller förstörs den, långt innan den kommit till Stockholm. Detsamma är förhållandet med insekterna. Men inte nog med detta. Den som skall göra undersökningen kan icke företaga den på samma sätt när föremålet i fråga skickas lång väg, som när undersökningen göres på stället. Även om man kan få undersökningsobjektet, en insekt eller en växt del, i aldrig så färskt tillstånd, så är det dock en helt annan sak, om observationerna kunna göras på växtstället eller där skadegörelsen gått fram.

Jag anser, att inrättandet av denna filial skulle fylla ett behov inte bara för de södra delarna av vårt land utan också ett behov, vars tillgodoseende är av stor betydelse för landets övriga delar. Men, som utskottets ärade ordförande framhöll, man kan hysa delade meningar om den lämpligaste platsen för en dylik institution. Man har sålunda tvekat i valet mellan Svalöv och Alnarp. Låt nu vara att man, som sagt, kan hysa en viss tvekan på den punkten. Det är också därför som utskottet uttryckt sig mycket försiktigt i det avseendet. Utskottet vill nämligen till Kungl. Maj:ts förfogande ställa ett belopp, som bör vara tillräckligt för att under alla förhållanden lokalfrågan skall kunna ordnas. Om Kungl. Maj:t emellertid mot förmodan skulle finna, att Svalöv är lämpligare än Alnarp, så står det Kungl. Maj:t fritt att välja den senare platsen. För övrigt vill jag i detta sammanhang, med anledning därav att man här betonat vikten av att en dylik institution förlades i närheten av växtskyddsanstalten, erinra därom, att avstånden som bekant inte äro så stora i Skåne och att sålunda avståndet mellan Svalöv och Alnarp inte behöver spela någon roll. Jag medger, att förläggningsen har en viss betydelse. Men frågan om förläggningsen torde bli vederbörligen tillgodosedd vare sig anstalten kommer till Alnarp eller till Svalöv.

Utskottets hemställan går alltså ut på att medel skola ställas till Kungl. Maj:ts förfogande dels för ordnande av tillräckliga lokaler och dels för bestridande av omkostnader för anstalten under tiden den 1 april—den 30 juni 1937. Man räknar nämligen med att anstalten åtminstone under den sista fjärdedelen av kommande budgetår skall kunna vara i bruk, eller att den med andra ord skall kunna vara i gång på våren, den årstid då växtsjukdomarnas härjningar i stort sett börja. Om man skjuter på saken ytterligare, skulle anstalten ej kunna träda i funktion förrän tidigast någon gång år 1938. När det gäller en sak sådan som denna, som varit aktuell mycket länge, som tagits upp av vederbörlig institution, nämligen hushållningssällskapet i Malmöhus län, redan 1929 och därefter passerat alla de myndigheter och institutioner, som jag nyss uppräknade, vill det förefalla, som om det inte skulle behöva förefinnas så starka skäl för att nu skjuta på detta ärende ytterligare. I varje fall känna vi motionärer ett starkt behov av att denna filial kommer till stånd, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. statens växtskyddsanstalt: avlöningar. (Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag måste ju erkänna att jag aldrig kunnat tillägna mig samma uppfattning som den föregående ärade talaren angående betydelsen för Skånes vidkommande utav den här föreslagna filialen.

När man läser utskottets motivering får man ju därav närmast det intrycket, att utskottet tror, att denna filial nere i Skåne skulle bli i stånd att utföra något mera betydande forskningsarbete. Var och en kan väl emellertid lätt nog inse, att denna filial inte kan erhålla en sådan utrustning, att några mera betydelsefulla forskningar där skulle kunna utföras. Den föreståndare, som skall placeras vid denna anstalt, kommer, så vitt jag kan bedöma saken, närmast att bli en diagnostiker, en rapportör och insamlare av material, vilket han sedan får skicka till anstalten i Stockholm. Nu vill jag inte bestrida betydelsen av att det finns en diagnostiker i Skåne, som kan utreda företeelser på växtsjukdomarnas område och hålla anstalten å jour med vad som kan förekomma inom området för växtsjukdomarna och växtparasiterna. Envar torde väl dock inse, att ett sådant där behov kan yppa sig på många fler ställen i landet än i Skåne. Visserligen skall det inte bestridas, att Skåne är inkörsporten för mycket ont, och kanske förekomma dylika sjukdomar i större utsträckning i Skåne än på andra ställen i vårt land, men att det finns växtsjukdomar och växtparasiter även i andra delar av landet, torde väl ändå envar förstå.

Nu är det som sagt klart, att det skulle vara utmärkt för jordbrukarna, om ute i bygderna stationerades personer, som på kallelse kostnadsfritt kunde komma och göra undersökningar för att konstatera vilka sjukdomar eller vilka parasiter som härjade deras gröda. Men blir man ändå inte en smula betänksam inför utsikten att vi på detta sätt kanske få ett nät av dylika filialer? Äro vi så alldeles säkra på, att inte utbyggandet av växtskyddsarbetet kommer att gå i den riktningen, att vi för att tillgodose de olika orternas behov få en mängd diagnostiker, som inte ha någon annan uppgift än att insamla undersökningsmaterial? Jag undrar ändå, om inte detta problem behöver tas upp till en mera allvarlig prövning, så att vi åtminstone något så när kunna överblicka en del konsekvenser, vari vi kunna råka. Det är ju dock på det sättet, att själva växtskyddsanstalten ännu inte är färdig. Den har nuder sin hittillsvarande tillvaro varit installerad i vissa byggnader på Experimentalfältet, olämpliga, trånga och bristfälliga byggnader. Många krav ha rests ifrån anstaltens sida på ökad personaluppsättning. Det skulle emellertid ha varit meningslöst att tillmötesgå anstaltens krav i det avseendet, då det icke funnits någon plats där dessa tjänstemän skulle kunnat utföra sitt arbete. Anstaltens lokaltillgångar ha överhuvud taget varit så bristfälliga, att det varit mycket svårt att utföra ett noggrannare arbete. Jag skall inte närmare ingå på detta, ty var och en vet, att vid årets riksdag föreligger en proposition, vari Kungl. Maj:t föreslår, att växtskyddsanstaltens byggnadsfråga skall upptagas till lösning. Om den propositionen blir av riksdagen bifallen, är det alldeles klart, att i samband med lokalernas färdigställande frågan om anstaltens organisation på nytt måste bli föremål för överväganden. Jag tycker ändå, att det är betänkligt, att man nu skulle ge sig in på en utbyggnad av växtskyddsarbetet, innan man överhuvud taget fixerat huvudanstaltens arbetsområde. Vore det inte det klokaste att vi även på denna punkt skyndade litet långsamt och inte, bara därför att man i Malmöhus län så gärna vill ha en filial som denna, gå åstad och fastslå en princip, som vi i framtiden kanske bittert få ångra.

Herr talman! Jag ber att även på denna punkt få rekommendera reservationen.

Ang. statens växtskyddsanstalt: avlöningar. (Forts.)

Herr **Liedberg**: Herr talman! Statsrådet sade, att han icke kunnat tillägna sig samma uppfattning som jag om detta spörsmål. Den saken kan ju ha sin riktighet, men kanhända beror detta förhållande därpå, att vår praktiska erfarenhet på området inte går fullständigt parallellt. Statsrådet anförde också, att man på sina håll möjligen inbillar sig, att man nere i Skåne tack vare denna filial skulle kunna åstadkomma någon sorts självständig forskning utav större mått. Jag tror inte, att det är på det sättet vi motionärer tagit på denna sak. Vi äro säkerligen fullständigt tillfreds, om en filial tillskapas, där de första undersökningarna och det första diagnosticeringsarbetet kan utföras. Det är just detta arbete som vi anse vara så oundgängligen nödvändigt.

Vidare anförde statsrådet, som så många gånger tidigare, att om nu Skåne får denna filial — vilken ju skulle tillgodose inte bara Skånes utan efter min mening även Hallands, Blekinges och södra Smålands mera trängande behov på detta område — så skulle krav på dylika filialer kunna resas på så många andra håll i landet, att vi skulle få ett helt nät av dylika till centrala växtskyddsanstalten anknutna filialer. Ja, jag får ju för min del säga, att om krav på flera dylika filialer komma att resas och det visar sig, att behovet av dessa filialer äro lika väldokumenterat som i denna, så skall jag inte motsätta mig kravet i fråga. Jag tror inte det är riktigt rätt, att man på detta sätt för fram de eventuella konsekvenserna som ett hotande spöke blott och bart för att mota en sak, som, åtminstone efter min uppfattning, i och för sig är rätt och riktig. Det är ju så vanligt att man brukar köra fram med detta tal om konsekvenser, och mängen blir ju lätt nog rädd för dem, då han tror, att flera skola komma med liknande krav. Riksdagen har ju dock ingen anledning att här förglömma, att den vid varje framtida särskilt tillfälle har sin fria vilja, så att den kan fatta det beslut, den finner lämpligast.

Herr statsrådet pekade i likhet med utskottets ärade ordförande på lokalförhållandena ute vid Experimentalfältet. Jordbruksutskottets ledamöter och suppleanter hade i går tillfälle att titta på lokalförhållandena där ute, och vi kunde då konstatera, hur dåliga de i själva verket äro. Vi äro väl också inom jordbruksutskottet, så vitt jag vet, fullständigt på det klara med behovet av en ombyggnad och en omorganisation där ute. Jag kan inte tänka mig, att Kungl. Maj:ts förslag på den punkten kommer att möta några svårigheter, men jag får ju säga, att vår glädje över detta förslag kommer att i hög grad grumlas, om ett biträdande av detsamma skulle innebära, att först skall allting ordnas här uppe i Stockholm så och så mycket bättre än nu innan vi skåningar skola kunna tänka på att få denna filial till stånd.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Uppmälby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 21 av utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. statens växtskyddsanstalt: avlöningar. (Forts.)

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nejpropositionen, vadan kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Ang. statens växtskyddsanstalt: omkostnader.

Härefter föredrogs *punkten 22*, angående statens växtskyddsanstalt: omkostnader, och yttrade därvid.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Under hänvisning till det beslut, som kammaren fattade i den nyss föredragna punkten, ber jag att på denna punkt få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Vidare anfördes ej. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

Punkten 23.

Lades till handlingarna.

Punkterna 24 och 25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 26.

Lades till handlingarna.

Punkterna 27—46.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 47.

Lades till handlingarna.

Punkterna 48—65.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 66.

Lades till handlingarna.

Punkterna 67—77.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 78.

Lades till handlingarna.

Punkterna 79—83.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 84*, angående befrämjande av mindre jordbruk: höjande av det mindre jordbruket, anförde:

Ang. höjande av det mindre jordbruket.

Herr Gustafson i Vimmerby: Herr förste vice talman! Jag har under de senare åren gång efter annan ansett mig ha anledning beklaga, att så ytterst små belopp under de sistförflutna fyra åren anvisats till höjande av det mindre jordbruket. Jag har därvid mindre fäst mig vid, att den s. k. småbrukspremieringen icke kunnat bedrivas under dessa år, men vad jag icke kunnat undgå att fästa ett visst avseende vid har varit den omständigheten, att den med jordbrukspremieringen förbundna utdelningen av premielån måst inställas. Dessa premielån ha dock möjliggjort för innehavare av mindre och ofullständiga jordbruk att kunna vidtaga förbättringsåtgärder, exempelvis i fråga om gödselvårdsanläggningar och dylikt, något som varit av den allra största betydelse för innehavarna av dessa mindre jordbruk. Detta anslag till premielån skulle under de senaste åren kunnat ha en stor betydelse ur arbetslöshetsynpunkt. Ute i landet finns en hel del yrkesarbetare, för vilka dessa lån skulle ha kommit väl till pass under dessa tider, i det att de kunnat räkna med en mängd arbetstillfällen vid förbättringsarbeten å ladugårdar och gödselstäder.

Jag har i år ånyo väckt en motion, däri jag hemställt, att anslaget till det mindre jordbruket skulle uppföras med 364,000 kronor. Utskottet har emellertid icke velat tillstyrka denna min motion, och, som kammaren torde finna, har jag ej heller reserverat mig för bifall till densamma. Att jag uraktlät att göra detta berodde därpå, att vid utskottsbehandlingen av denna punkt möjlighet yppade sig att få till stånd en välvillig motivering. Då min motion i utskottet inte rönt det intresse, som jag hade hoppats på, nämligen att utskottet skulle gå på rent bifall, ansåg jag, att jag borde nöja mig med denna välvilliga motivering. Nu förhåller det sig emellertid på det sättet, att de anslagskrav varom här är fråga under mer än fyra års tid fått nöja sig med denna välvilliga motivering från såväl Kungl. Maj:ts som från utskottets sida.

Jag har, herr talman, egentligen begärt ordet för att passa på tillfället att uttala den meningen, att vi inte längre kunna hålla på på detta sätt. Det mindre jordbruket kan nämligen enligt min mening icke i längden enbart nöja sig med välvilliga motiveringar. Jag vill vidare begagna tillfället att framföra det önskemålet, att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet måtte ta upp den här frågan till ett mycket allvarligt övervägande, så att han redan till nästa års riksdag kan framlägga förslag om att åtminstone den del utav här ifrågavarande anslag, som avser premielånen till det mindre jordbruket, må kunna på nytt uppföras i riksstaten.

Herr talman! Jag har som ärendet nu ligger till icke något yrkande att framställa.

Herr Danielsson: Herr talman! Efter den föregående ärade talarens anförande, vilket jag till alla delar vill instämma i, kan jag fatta mig mycket kort. Jag har, som kammarledamöterna torde ha observerat, framburit en av ett tiotal kamrater undertecknad motion, som delvis berör ett annat ämne än det, den föregående talaren uppehöll sig vid, men som behandlas under den nu föredragna punkten. I första kammaren har också en likalydande motion väckts.

Vi motionärer föreslå nu en ökning av det begärda anslaget på 5,000 kronor med 20,000 kronor till studieresor för vid det mindre jordbruket arbetande män och kvinnor. Anslaget uppgick tidigare eller för åren fr. o. m. 1928 t. o. m. 1932 efter vad jag vill minnas till 30,000 kronor. Sedermera ströks anslaget

Ang. höjande av det mindre jordbruket. (Forts.)
 på grund av statsfinansiella skäl ur budgeten. I fjol höst framlade emellertid lantbruksstyrelsen förslag om att verksamheten skulle återupptagas, och man föreslog från det hållet ett belopp på 5,000 kronor, vilket belopp huvudsakligen skulle utgå till hushållningssällskapen i Norrlands och Kopparbergs län för anordnande av s. k. hembygdsresor. Kungl. Maj:t har inte velat sträcka sig längre, utan departementschefen har upptagit lantbruksstyrelsens förslag, vilket också blivit utskottets beslut. Jag har emellertid varit nog förmäten att hoppas på, att utskottet här skulle tillmötesgå, i någon mån åtminstone, motionärernas önskemål. Jag tror inte, att det kan råda några delade meningar om nyttan av detta anslag. Ändamålet med detsamma är mycket behjärtansvärt, nämligen att dessa under mycket små förhållanden arbetande män och kvinnor någon gång skola kunna komma ut och skaffa sig nya impulser. Den saken har också departementschefen påpekat.

Jag skall naturligtvis varken ställa något yrkande eller försöka dra upp någon debatt här. Jag har emellertid velat säga några ord för att göra en liten erinran i denna sak. Jag har nämligen, såvitt jag nu kunnat läsa utskottsbetänkandet rätt, observerat, att medan övriga delar av här föredragna punkt, som enligt lantbruksstyrelsens anslagsäskanden går på 384,000 kronor, fått en mycket välvillig motivering, så har utskottet allenast med en enkel hänvisning till att Kungl. Maj:ts framställning i här ifrågavarande avseende överensstämmer med lantbruksstyrelsens anslagsberäkning, icke kunnat biträda motionärernas framställning. Jag hoppas dock, att till en kommande riksdag såväl lantbruksstyrelsen och regeringen som ock utskott och riksdag skola komma till ett annat och från mina synpunkter bättre resultat. Jag understryker varmt den föregående talarens vädjan, att under denna punkt framförda önskemål måtte bli föremål för en allvarlig prövning, så att vi till en kommande riksdag få emotse förslag till anslag för här ifrågavarande ändamål av en annan och åtskilligt större storleksordning än den nuvarande.

Som frågan nu ligger till har jag, herr talman, intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 85—94.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 95.

Lades till handlingarna.

Punkterna 96 och 97.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. bidrag till gödsel-
vårdsanlägg-
ningar.*

Punkten 98, angående bidrag till gödselvårdsanläggningar.

Kungl. Maj:t hade under punkten 98 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att till bidrag till gödselvårdsanläggningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 200,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 293 av herr *N. J. Martin Svensson*, likalydande med II: 493 av herr *Hedlund* i Häste m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte för budgetåret 1936/1937 anvisa ett anslag av 350,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till gödselvårdsanläggningar;

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

2) II: 68 av herr *Johanson* i Huskvarna *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1936/1937 till statsbidrag till gödselvårdsanläggningar anvisa ett reservationsanslag å 350,000 kronor;

3) II: 109 av herr *Hansson* i Vännäsby, vari hemställts att riksdagen ville besluta att till bidrag till gödselvårdsanläggningar för budgetåret 1936/1937 under nionde huvudtiteln anvisa samma anslag som under nuvarande budgetår eller 350,000 kronor;

4) II: 112 av herr *Gustafsson* i Välsnäs *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte anvisa ett reservationsanslag av 350,000 kronor såsom bidrag till gödselvårdsanläggningar för budgetåret 1936/1937 och att nämnda bidrag i främsta rummet skulle komma mindre bemedlade jordbrukare till del; samt

5) II: 227 av herr *Beck*, vari föreslagits, att riksdagen till bidrag till gödselvårdsanläggningar för budgetåret 1936/1937 under nionde huvudtiteln måtte anvisa ett extra reservationsanslag av 700,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom de i ämnet väckta motionerna, till bidrag till gödselvårdsanläggningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 350,000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Johansson* i Uppmälby, *N. August Nilsson*, *Carl E. Eriksson*, *Granath*, *Andersson* i Löbbo, *Andersson* i Tungelsta och *Karlsson* i Munkedal, vilka ansett, att utskottets hemställan bort innefatta, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! I samband med åtgärderna för arbetslöshetens bekämpande beslöt riksdagen år 1933, att statsbidrag skulle utgå till gödselvårdsanläggningar med ett till 25 procent av beräknade anläggningskostnaden begränsat belopp. Därjämte fastställdes också vissa gränser för bidragets storlek. Detta anslag kom alltså till under den värsta arbetslöshetsperioden för att skapa arbetstillfällen.

Arbetslöshetssituationen har nu blivit en annan, och framför allt har i de södra och mellersta delarna av landet, vilka det här mest gäller, arbetslösheten gått mycket starkt tillbaka i de rena landsbygdskommunerna. Det är under sådana förhållanden helt naturligt att detta anslag nu avvecklas. Vid förra årets riksdag föreslog också Kungl. Maj:t, att anslaget skulle sänkas från 700,000 kronor till 350,000 kronor, och jag uttalade därvid till statsrådsprotokollet den meningen, att anslaget borde ytterligare minskas vid detta års riksdag. I årets statsverksproposition har därför detta anslag upptagits med ett till 200,000 kronor sänkt belopp.

Nu har emellertid från utskottets sida föreslagits, att anslag för här ifrågasvarande ändamål skall utgå även i fortsättningen med 350,000 kronor. Anslaget anses nu inte längre vara ett arbetslöshetsanslag, utan man betraktar det helt enkelt som ett anslag till jordbrukets fromma. Det kan i detta sammanhang vara ganska angeläget att betona, att när år 1933 den nya arbetslöshetspolitiken startades, uttalades inte minst från högerpartiets och folkpartiets sida allvarsamma varningar emot att man beträdde de nya vägarna. Man menade nämligen, att om man en gång givit ett dylikt anslag, så skulle det bli svårt att under de goda tiderna avveckla detsamma. När man nu ser, huru som folkpartiets och högerpartiets utskottsrepresentanter ivrigt slå vakt om detta anslag för att få bibehålla detsamma, kan man inte annat än uttrycka

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)
den mening, att dessa uttalanden av år 1933 vittnade om en stor självkänedom. Det var på det egna hållet som fara förelåg för att man skulle låsa fast dessa arbetslöshetsanslag och ge dem permanent karaktär.

Nu föreligger här alltså en ny situation och en ny princip. Det är inte alls längre fråga om att under en arbetslöshetsperiod stimulera skapandet av arbetstillfällen, utan här är det fråga om att staten till en fjärdedel skall bekosta jordbrukarnas gödselvårdsanläggningar. Detta är en princip, som staten icke ens intagit under den tid, då det för alla varit självklart, att en ökning av jordbruksproduktionen var önskvärd. Det förefaller något egendomligt, att vi i dessa tider, då det ändå finns en viss tvekan om huru långt jordbruksproduktionen kan ökas, skola ansluta oss till denna nya princip, nämligen att staten skall betala en del av gödselvårdsanläggningarna. Dessa företag äro i regel räntabla, och de betala sig inom kort tid. Det finnes därför icke något starkare skäl för att man här skulle lämna ett direkt statsbidrag till dessa anläggningar, detta så mycket mindre som ju staten sedan många år tillbaka genom relativt fördelaktiga lån möjliggjort för jordbrukarna att skaffa sig nödigt kapital för utförandet av sådana här anläggningar.

Emellertid har utskottet vidtagit den modifikationen i de för statsbidraget gällande grunderna — förut fick ju praktiskt taget vilken jordbrukare som helst utan hänsyn till storleksgraden sin andel av detta anslag — att utskottet, väl inseende att man här befinner sig på ett ömtåligt område, föreslagit, att bidraget skulle begränsas till mindre jordbruk med högst 30 tunnland åkerjord. Mot denna begränsning har jag naturligtvis i nuvarande situation ingen som helst invändning att göra. Jag vill emellertid i detta sammanhang, när nu utskottet accepterat de av lantbruksstyrelsen föreslagna 350,000 kronorna, fästa uppmärksamheten på att detta lantbruksstyrelsens förslag var fotat på andra grunder för medlens tilldelning än det nu av utskottet föreslagna. Med den begränsning utav möjligheterna att komma i åtnjutande av detta bidrag, som ett bifall till utskottets förslag skulle innebära, har emellertid utskottet i själva verket gått in för en utvidgning utav lantbruksstyrelsens förslag. Jag har, så långt det nu går, försökt att komma underfund med omfattningen av denna utvidgning, och jag har då kommit till det resultatet, att ungefär en fjärdedel av lånebeloppet utgått till jordbruk, som falla utanför gränsen. Med de nu föreslagna reglerna skulle alltså 275,000 kronor motsvara det förslag, som lantbruksstyrelsen framlade. Utskottet går alltså i själva verket längre än vad riksdagen gick förra året. Jag skulle därför vilja säga, att om riksdagen vill vidhålla något av de uttalanden, som gjordes 1933, nämligen att detta var ett anslag av tillfällig natur för arbetslöshetens bekämpande, då kan ju riksdagen inte gärna undgå att även i år markera, att vi här ha ett anslag, som bör avvecklas. Jag menar med andra ord, att med de 200,000 kronor, som här utav Kungl. Maj:t föreslagits, och som upptagits av reservanterna, och med de bidragsregler, som reservanterna gått inför, blir det en försiktigare avveckling än vad Kungl. Maj:ts förslag innebär. Jag skulle vilja hemställa till kammaren att överväga, om det inte kunde vara tillräckligt att med dessa nya bidragsregler, som här föreslås, ge ett anslag på 200,000 kronor, och att riksdagen sålunda inte ger sig in på att öka det av Kungl. Maj:t beräknade beloppet.

Jag skulle, herr talman, vilja rekommendera kammaren att bifalla reservationen.

Herr Beck: Herr talman! Under denna punkt återfinns en av mig väckt motion, däri jag hemställt, att riksdagen måtte för här ifrågavarande ändamål anvisa ett anslag av enahanda storlek som det, vilket ursprungligen utgick

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

för ändamålet, nämligen 700,000 kronor. Under hand har jag redan hört, att det i utskottet var omöjligt att få mitt förslag igenom.

I utskottsutlåtandet heter det nu: »Högsta beloppet av för viss anläggning beviljat statsbidrag synes kunna nedsättas till 200 kronor, och bör i regel statsbidrag ej utlämnas till jordbruk, som omfatta större areal åker än 25 hektar.» Med anledning härav och med kännedom om förhållandena inom det län, jag tillhör, liksom inom närgränsande län, vågar jag säga, att vad utskottet här föreslagit ingalunda är för högt tilltaget. Om jag nämligen som exempel tar ett av våra till åkerarealen mindre län, så finner jag, att där saknas gödselvårdsanläggningar för c:a 100,000 nötkreatursenheter. I detta län äro också åkerarealerna i regel mindre än i det län, jag representerar. I detta åter utgör antalet brukningsdelar med mer än 25 har åkerjord, som ha cementerade gödselstäder, endast 9.4 procent av samtliga brukningsenheter.

Med hänsyn till frågans nuvarande läge skall jag gentemot det föreliggande utskottsförslaget inte inta någon rent demonstrativ hållning till förmån för min motion, utan jag nöjer mig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Osberg: Herr talman! När herr statsrådet tog till orda i denna fråga höll han fast vid vad riksdagen tidigare yttrat i detta spörsmål. Det kan ju hända, att vi vid något tillfälle uttalat oss i stil med den tankegång, herr jordbruksministern nu givit uttryck åt. Men om det är så, att om man under utövandets av en verksamhet finner, att den är försvarbar, även om något annat omdöme givits om densamma tidigare, bör man inte vara sämre än att man kan ändra sig för att behålla något, som man insett ha varit till stor nytta.

Herr talman! Vi ha i stor utsträckning gått in för att skaffa oss jordbrukssakkunniga. Vi upprätta skolor för att upplysa lantbefolkningen om, hur de skola sköta sina marker och gödsla sin jord, o. s. v. Och både från de jordbrukssakkunniga i skolorna och från dem, som äro ute i konsulentverksamhet, får man alltid höra, hur viktigt det är att gödsla. Det är naturligtvis alldeles riktigt, ty det vet nog varje jordbrukare, att kan man inte anskaffa tillräckligt med gödsel för ett jordbruk, finns det mycket små utsikter för att man skall få något utbyte av sitt arbete. Nu har jordbruksministern påpekat, att det finns risk för överproduktion. Jag har en helt annan uppfattning. Det har visserligen varit gynnsamt nu några år, och detta har kanhända ingivit en hel del människor den uppfattningen, att denna utveckling kommer att fortsätta. Det vore väl, enligt mitt förmenande, om den gjorde det, men man har ingen säkerhet att räkna med.

Jag har någon kännedom om detta anslag och dess användning. Utan några föreskrifter i enlighet med vad utskottet nu föreslår ha vi i Göteborgs och Bohus län gått in för att hjälpa de mindre jordbrukarna eller sådana bland dem, som haft dålig ekonomi. Och säga vad man vill, så är det väl den kategorien, som man måste ömma för och hjälpa och som egentligen har fått den minsta nyttan utav den jordbruksreglering som företagits under de senaste åren. Här finns nu en möjlighet att ge dem ett handtag, så att de kunna få litet hjälp. För övrigt är det ingenting, som det syndas så mycket emot i lantbruket som gödselvården. När man avtvingar jorden näring år efter år men inte i samma mån kan återbörda jorden näring, måste man ju tänka sig att jorden blir utsugen, som man säger. Jag behöver nu inte hysa den uppfattningen, att jordbruksministern skulle anse det lämpligare att låta denna näring rinna ut i första bästa bäck eller sjö och i stället importera konstgödsel. Har man naturlig gödsel i tillräcklig omfattning är detta en stor tillgång. Om våra jordbrukare ginge in för odling av baljväxter i större skala, så sluppe vi

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

göra alltför stora inköp av kvävegödsel. Detta medverkade även till, att jorden kom i bättre kultur. För de fattiga och små jordbrukare det här gäller och som kannända inte ha någon möjlighet att skaffa sig en ordentlig gödselvård skulle den här föreslagna hjälpen enligt den erfarenhet jag har på detta område vara av utomordentligt stor betydelse.

Det skulle ha glatt mig alldeles oerhört, om jordbruksministern i stället för vad han yttrade hade sagt, att det visat sig att detta anslag varit till stor hjälp och att det i alla fall befrämjar ett nationalekonomiskt intresse och att han hade för avsikt att göra anslaget till en stående post under jordbrukshuvudtiteln, som borde gå upp till 1 miljon kronor per år. Det blev väl investerade pengar. Jordbruksministern säger, att dessa företag äro lönande. Ja, det finns många saker, som äro lönande men som det ändå fordras startkapital till. Det är inte jordbruksministern främmande, att massor av mindre jordbrukare ute i landet ha all möda i världen att få debet och kredit att gå ihop. Detta anslag vore därför som sagt ett handtag åt dem av stor betydelse.

Att ifrågakarande anslag i första hand tillkommit som ett led för arbetslöshetens bekämpande är ju fullkomligt riktigt, men den frågan är aktuell ännu. Vissa trakter ha dess bättre kommit i ett gott läge, medan det på andra håll ännu råder arbetslöshet. En del av dessa pengar gå ju till cement och annat erforderligt arbete i detta sammanhang, varför man inte kan säga annat än man härmed skaffar arbete och hjälp åt dem som äro i behov därav. Med den formulering utskottet givit detta utlåtande har man förebyggt missbruk, man har satt en viss gräns för det belopp som skall utlämnas liksom även en maximigräns i fråga om arealen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hagman: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av statsrådet Skölds yttrande, vari påstods att det parti jag tillhör i denna fråga intagit en annan ställning nu än tidigare. Han sökte göra gällande att vi år 1933 motarbetat, då framkommet förslag om statsbidrag till företag, varom här är fråga.

Jag vill då endast erinra om att de motioner, som lägo till grund för riksdagens ställningstagande år 1933 voro väckta av högermän i såväl första som andra kammaren. Såvitt jag kan erinra mig, biföllos framställningarna sedermera enhälligt av särskilda utskottet. Det fanns inga reservationer på den punkten, vare sig från högern eller något annat parti. Det är således icke alls någon ändrad ställning vi intagit till denna fråga.

Beträffande påståendet att utskottets förslag i verkligheten skulle innebära en utvidgning av anslagsgivningen på grund av föreskriven arealbegränsning, vill jag påpeka, att utskottets ställningstagande berott därpå att anslaget, som föregående år utgick med 350,000 kronor, visade sig vara alldeles för otillräckligt i det att endast en ringa procent av de ansökningar som inkommit kunde beviljas. I det län jag bäst känner till, nämligen Östergötlands län, utlämnades bidrag föregående år endast till de jordbrukare, som voro i största ekonomiska behov därav och vidare innehade jordbruk icke överstigande 10 har. På grund av den starkt begränsade tillgången på bidragsmedel, visade det sig nödvändigt införa dessa restriktioner.

Vidare påstod herr statsrådet, att anslaget tillkommit allenast som ett medel mot arbetslösheten. Jag vill då erinra om att anslag till gödselvård har utgått alltsedan åren närmast efter sekelskiftet. Anslag utgick då i form av premielån, som utlämnades vid premierring av mindre jordbruk. De anslag, som riksdagen år efter år beviljade till detta ändamål, voro icke ringa. 1932, sista året som premierring av mindre jordbruk ägde rum, beviljades för detta ända-

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

mål 450,000 kronor av riksdagen, och av detta belopp gick huvudparten till premielån och då först och främst till gödselvårdsanläggningar. Således har riksdagen tidigare ansett det lämpligt och skäligt att för här ifrågavarande ändamål bereda de mindre jordbruken hjälp.

I motionerna år 1933 om anslag till gödselvårdsanläggningar var motive- ringen tvåfaldig, dels skulle anslaget användas för bekämpande av arbetslösheten och dels skulle jordbruket såsom sådant härigenom erhålla ett verksamt stöd. Det var således icke endast bekämpandet av arbetslösheten, som anfördes som motiv. Det är ju en känd sak, att de förluster, som enskilda och det allmänna lida genom gödselvanvård, äro mycket stora. Beräkningar som gjorts visa, att det är många tiotals miljoner kronor, som på detta sätt förfaras år efter år. Visserligen förhåller det sig så, som här också påpekats, att gödselvårdsanläggningar betala sig fort nog, men de mindre jordbrukarnas ekonomiska ställning är så svag att de, trots att de veta att ifrågavarande anordningar äro behövliga och nyttiga, icke kunna sätta i gång med dessa arbeten av brist på medel. Ett litet bidrag utgörande högst 25 procent av kostnaderna kunna vi således säga vara välmotiverat. Genom att anslaget för innevarande budgetår begränsats till 350,000 kronor, ha bidragen inom flertalet län emellertid icke kunnat beviljas med 25 procent utan ha utgått med 15 å 20 och i vissa fall, har det sagts mig, med endast 10 procent av kostnaderna. Av det sagda torde framgå, att utskottets förslag icke innebär en utvidgning av verksamheten på detta område.

Enligt nu gällande författningsbestämmelser skall bidrag främst tillgodokomma dem, som äro mest i behov därav, oberoende av egendomens storlek. Det nu starkt begränsade anslaget ger emellertid endast möjlighet att hjälpa de mest behövande mindre jordbrukarna, och det är därför som utskottet gått in för den begränsning av arealen, som förut omnämnts.

I övrigt torde det väl vara så, att vi alltjämt kunna tala om en viss arbetslöshet. Skall medel anslås till arbetslöshetens bekämpande, torde med fog kunna göras gällande att bättre arbetsobjekt än de här nu avhandlade icke gärna kan tänkas. Jag gjorde för något år sedan en beräkning över vad de dagsverken kosta det allmänna, som utförts tack vare detta anslag, och jag kom därvid till det resultatet, att det rörde sig om ungefär 2 kronor å 2 kronor 50 öre. Om bidraget emellertid begränsas till 15 å 20 %, vilket såsom förut nämnts flerstädes skett, blir det allmännas kostnad för varje dagsverke endast omkring 1 krona 50 öre, och billigare arbeten kan man väl icke gärna tänka sig.

Med åberopande av det anförda får jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Hagman förenade sig herrar *Olsson* i Rimforsa, *Gustafson* i Kasenberg, *Johanson* i Huskvarna, *Johansson* i Krogstorp och *Brännström* i Skellefteå.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman, mina herrar! Såsom förut har påpekats gäller det här ett av de anslag, som kommo till år 1933 och som då behandlades av det särskilda utskottet. När sedermera herr statsrådet av välvilja, kan man väl säga, år 1934 överförde en del av dessa anslag på nionde huvudtiteln, framhöll jag just för honom, att komma anslagen upp på huvudtiteln, blir det sedan mycket svårt att avveckla dem. Jag har verkligen en smula erfarenhet av den saken under de snart 20 år, som jag har tillhört jordbruksutskottet, och jag vet, att det är mycket svårt att avveckla ett anslag, som en gång blivit uppfört. Även om anslaget någon tid har varit borta, så har det alltid funnits motionärer, som velat få anslaget tillbaka igen.

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

I föl låg ju saken så till, att Kungl. Maj:t föreslog en nedsättning av anslaget från 700,000 kronor eller samma belopp, som herr Beck nu har motionerat om, till ett lägre belopp. Utskottet tillstyrkte då ett högre anslag men jag reserverade mig för det lägre beloppet, och kamrarna biföllo reservationen. Därmed godkände riksdagen också den motivering för en sänkning av anslaget, som Kungl. Maj:t och vi reserveranter hade anfört, nämligen att detta anslag bör successivt minskas, så att dess avveckling icke skall gå alltför brådskande.

Vad beträffar utskottets motivering i nu föreliggande punkt och reservanternas motivering, så äro de ju ungefär lika. Det är bara den lilla skillnaden, att utskottet icke lika bestämt som reservanternas fixera arealgränsen till 15 hektar, men i princip skall även enligt utskottets förslag bidrag icke lämnas till dem, som ha över 15 hektar. Jag förstär mycket väl, att utskottet i plenium — på förslag av herr Gustafson i Domö — ändrade motiveringen. I avdelningen föreslog man nämligen, att nu gällande bestämmelser skulle bibehållas, d. v. s. att man icke skulle ha någon sådan arealbegränsning. Man fann emellertid, att utskottet icke hade några sympatier för detta, och så vidtog man denna ändring genom att så gott som ordagrant taga motiveringen i det då föreliggande alternativet nr 1.

Jag har nu för min del den uppfattningen, att med den begränsning, som såväl utskottet som reservanternas ha föreslagit för åtnjutande av detta anslag, bör också det belopp på 200,000 kronor, som Kungl. Maj:t har begärt, komma att räcka till. Hur har det nämligen varit åtminstone inom vissa län på detta område? Jo, det har uppstått stort missnöje, icke bland dem, som fått bidrag, utan bland dem, som haft det ekonomiskt trångt och vidtagit dessa åtgärder, innan de kunnat erhålla bidrag från detta anslag. De ha fått betala hela kostnaden själva. De ha kommit öfver den tid, då de län, som de uppdragit i gödselvärdslånefonden, varit räntefria, och de ha fått dragas med amorteringar. De ha därför haft det synnerligen besvärligt och svårt. Sedan har kanske en granne, som varit bättre ställd ekonomiskt, icke brytt sig om att göra något förrän nu, när staten bidrar med 25 % av kostnaden. Då har han vaknat upp och passat på tillfället. Att det kommer in många ansökningar är ju klart, men man får väl sova dem en smula med hänsyn till vederbörandes ekonomiska ställning.

Nu säger man, att detta anslag har en mycket stor betydelse för arbetslösheten. Jag tror nu icke, att det har så förfärligt stor betydelse. Visserligen tror jag det var herr Osberg, som sade, att fabrikerne få mera att göra, men vid de mindre jordbruken lejer man nog bara en person för cementarbetet, under det att allt övrigt arbete utföres av gårdens eget folk. I våra trakter är det för övrigt så, att cementen numera fått så stor användning, att det knappast finns någon jordbrukare, som icke är kunnig i cementarbeten.

Jag har den uppfattningen, att riksdagen i och med att den i föl godkände reservationen faktiskt har beslutat, att anslaget skall så småningom sättas ned för att sedan helt försvinna, och detta har givetvis också varit anledningen till att statsrådet ansett sig i år kunna föreslå en ytterligare nedsättning av anslaget. Om man emellertid icke föreskrev någon begränsning av arealen eller av det högsta belopp, som fick utlämnas, så skulle det av Kungl. Maj:t begärda anslaget bli otillräckligt, och det är därför, som vi reserveranter ha föreslagit en dylik begränsning. Sedan har utskottet följt oss och vidtagit samma begränsningar. Skall man emellertid som utskottet höja anslaget, då har man brutit emot vad man i föl var med om att godkänna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

Herr Gustafson i Vimmerby: Herr förste vice talman! Jag befinner mig i den utomordentliga situationen, att jag icke behöver upptaga någon diskussion med herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, huruvida jag från början har varit anhängare av detta anslag eller icke. Jag har heller ingen anledning till erinran gentemot herr statsrådets påpekande, att detta anslag första gången beviljades uteslutande med hänsyn till önskvärldheten att bereda arbetstillfällena, enär det otvivelaktigt förhåller sig på det sättet. Det kan dock icke hjälpas, att frågan om detta anslag på senare tid kommit att te sig litet annorlunda. Jag vill erinra därom, att ansökningar om bidrag från detta anslag kommit in i mycket stor mängd till de olika hushållningssällskapen. Därav följde, att hushållningssällskapen redan från början, jag skulle tro utan undantag, fingo gå in för att endast bevilja bidrag till mindre jordbrukare. Oaktat man i mitt hushållningssällskap såväl som i de flesta andra, skulle jag tro, har försökt att tillämpa denna princip även i fortsättningen, har det visat sig, att man icke har kunnat tillmötesgå anslagsbehovet för mer än en mindre del av sådana sökande, som äro innehavare av mindre jordbruk. Det kan då icke hjälpas, att man tycker det är litet bittert, om nu en stor mängd av dessa mindre jordbrukare icke skulle bli i tillfälle att på samma sätt som de, som redan fått bidrag, kunna få ett dylikt med 25 % av kostnaden. Vad som hindrat dessa från att redan förut få bidrag har helt enkelt varit den knappa medelsanvisningen på detta anslag under tidigare år.

Jag vill försäkra, att för det hushållningssällskaps vidkommande, vars förvaltningsutskott jag tillhör, förhåller det sig på det sättet, att även om riksdagen nu skulle bifalla vad utskottet har föreslagit, nämligen att 350,000 kronor skulle anvisas för ändamålet, skulle det icke bli möjligt för sällskapet att taga emot nya ansökningar från mindre jordbrukare och bevilja bidrag till desamma. På sin höjd kunna vi hoppas komma så pass långt, att vi bland de ansökningar, som kommo in hösten 1933, kunna gallra ut flertalet mindre jordbrukare och ge dem något bidrag.

Inom parentes vill jag säga, att vi ha icke bara följt den huvudprincipen, att man endast skulle ge de mindre jordbrukarna detta bidrag, utan vi ha dessutom vid varje tillfälle låtit verkställa en förundersökning genom hushållningssällskapets sockenombud för att göra oss underrättade om vilka av dessa mindre jordbrukare, som hade så pass dålig ekonomisk ställning, att de i första hand borde ifrågakomma till bidrag.

Allt detta gör, att även om jag ger herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet alldeles rätt däruti, att detta anslag tillkommit för att lindra arbetslösheten, så tror jag, att det kan vara rimligt att låta denna bidragsform fortleva något längre än vad kanske herr statsrådet och vi andra år 1933 hade tänkt oss. Man talar så ofta om att man vill hjälpa det mindre jordbruket. Man talar också om att de mindre jordbrukarna icke haft möjlighet att få del av jordbrukshjälpen i samma omfattning som de större jordbrukarna. Jag går här icke in på frågan, huruvida detta resonemang är riktigt eller ej. Otvivelaktigt är emellertid, att här har man ett tillfälle att hjälpa just de mindre jordbrukarna genom att bifalla vad utskottet har föreslagit.

Jag anser också, att jag bör meddela kammaren, att det fanns många inom utskottet, som hade den uppfattningen, att det på åtskilliga punkter kunde finnas anledning att gå något högre i anslagsväg än vad Kungl. Maj:t hade föreslagit. Man ansåg sig emellertid böra begränsa sig till att föreslå anslagshöjningar på ett fåtal punkter. Alldeles speciellt när det gällde det nu förevarande anslaget, ansåg man sig böra släppa motionsvis framförda krav på upptagande av premiälänverksamheten inom de mindre jordbruken, enär man

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)
ansåg, att just höjningen av detta anslag skulle för de mindre jordbrukarnas vidkommande ge ungefär samma resultat som ett upptagande av premielåneverksamheten skulle föra med sig.

Herr förste vice talman! Med hänvisning till vad jag nu anfört, hemställer jag om bifall till utskottets förslag på denna punkt. Jag skulle kunna tillägga, att det vore väl ändå icke för mycket, om kammaren på en enda punkt ville följa vad utskottet har föreslagit, även om det icke på pricken och kommat skulle överensstämma med Kungl. Maj:ts förslag.

I detta yttrande instämde herrar *Andersson* i Dunker, *Carlström*, *Niklasson*, *Bengtsson* i Kullen, *Johanson* i Hallagården, *Olsson* i Rimforsa, *Pettersson* i Rosta, *Andersson* i Södergård, *Pettersson* i Dahl och *Gustafsson* i Lekåsa.

Herr **Herou**: Herr talman! Jag hoppas, att kammarens ledamöter icke misstycka, att en ledamot, som icke tillhör utskottet och icke heller har väckt en motion i ärendet, nu säger några ord som motivering för vår grupps ståndpunktstagande i en fråga, där man tillmäter avgörandet så stor betydelse.

Jag har fäst mig vid att det förefinnes en viss meningsskiljaktighet mellan utskottet och reservanterna i fråga om avsikten med anslagets upptagande år 1933. Reservanterna säga, att anslaget tillkommit såsom ett led i arbetslöshetens bekämpande — punkt och slut — medan utskottet visserligen också säger, att det tillkommit såsom ett led för arbetslöshetens bekämpande, men sedan tillägger »men även med syfte att främja en god gödselvård». Det förefaller mig ju, som om herrarna i jordbruksutskottet borde ha reda bättre än så på vad som var avsikten med detta anslag och även ha reda på det bättre än de icke utskottsrepresenterade. Hur som helst så vill jag framhålla, att om alltså arbetslösheten spelade stor roll, när man gick in för detta anslag, så är anslaget fortfarande motiverat, eftersom arbetslösheten alltjämt kvarstår i oerhörd omfattning. Jag vill minnas, att bland de fackligt organiserade arbetarna finns det 134,000 arbetslösa. Jag känner också väl till, att det ute i bygderna finns en dold arbetslöshet. Det är arbetslösa, som icke anmäla sig av olika anledningar, lätt förstådda. Jag tror också, att anläggandet av gödselvårdsanstalter skall bli till god nytta, när det gäller ökade möjligheter till arbetstillfällen åt de arbetslösa ute i orterna.

Vad sedan beträffar frågan om vad riksdagen menade och skrev 1933, får ju detta i första hand anses bindande för de utskottsrepresenterade partierna. Jag unnar gärna regeringspartiet ett litet nederlag på denna punkt med hänsyn till dess ståndpunktstagande i fråga om representation i utskotten. För vår grupps vidkommande känna vi oss ganska oförhindrade, vilken tolkning man än lägger in i 1933 års beslut, att rösta för utskottets förslag.

Statsrådet ställde i sitt anförande upp det stora perspektivet om nödvändigheten av produktionsbegränsning o. s. v. Jag får säga, att detta är ju ett mycket intressant problem, men det skola vi diskutera i ett betydligt större sammanhang, och jag skulle tro, att komma vi inför en sådan situation, att en produktionsbegränsning är nödvändig, behövs det en starkare hand än statsrådet Skölds som städar ut ett flertal anslag i stället för det nu omdebatterade.

Med dessa korta ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Hedlund** i Häste: Herr talman! Det var ett uttalande av ordföranden i jordbruksutskottet, som föranledde mig att begära ordet. Ordföranden förklarade, att med den begränsning i fråga om rätten att erhålla bidrag av

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)

dessa medel, vilken såväl utskottet som reservanterna förordat, borde enligt hans mening det belopp, som reservanterna gått in för och vilket är i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag, räcka till. Detta måste vara en missuppfattning. Ty under år 1935 inkommo till hushållningssällskapen ansökningar om bidrag till gödselvårdsanläggningar med tillhoppa 1,795,821 kronor, d. v. s. mer än fem gånger så mycket som det belopp, som stod till förfogande nämnda år eller 350,000 kronor.

Statsrådet förklarade, att i och med att vi inom utskottet gingo in för en begränsning av möjligheten att komma i åtnjutande av bidrag, ginge vi utöver det belopp, som lantbruksstyrelsen äskat, och att vårt yrkande innebure en utvidgning av lantbruksstyrelsens förslag. Jag kan inte finna, att man kan tala om en utvidgning i detta sammanhang, då ett så betydande antal ansökningar ligga inne. Inom Jämtlands län ha vi ansökningar inne — med upprättade planer och kostnadsberäkningar — som röra sig om ett belopp av 110,000 kronor. Detta om man räknar med ett bidrag av 25 % — och det är då endast sådana kategorier, som äro ifrågasatta att erhålla bidrag enligt såväl utskottets förslag som reservanternas. Om man räknar med att kunna lämna dem 10 % i stället för 25, skulle för nämnda läns hushållningssällskaps vidkommande behövas ett belopp av 44,000 kronor för att kunna bevilja ansökningarna. Här ha hushållningssällskapen med ganska avsevärda kostnader upprättat planer och kostnadsberäkningar. Man må väl hoppas, att dessa samma skola bli till gagn och nytta för vederbörande, även om bidrag inte beviljas. För min del vill jag säga, att jag principiellt står på den ståndpunkten, att man inte bör i längden lita till bidrag på alla möjliga områden, men här gäller det dock i mycket stor utsträckning just den grupp av jordbrukare, som inte ha möjligheter att utan en liten hjälp från statens sida genomföra önskvärda förbättringar på sina jordbruk. För Norrlandsjordbrukarna är situationen för närvarande sådan, att man måste säga sig, att det verkligen är behövt, att statsbidrag ställas till förfogande. När t. ex., såsom för närvarande är fallet, hö betingar ett pris av 4 kronor däruppe och det ändå på grund av olika omständigheter inte finns någon möjlighet för dem, som behöva få in pengar till de allra oundgängligaste behoven, att kunna avyttra något av sitt överskott av hö, då förstår man, att ställningen är synnerligen bekymmersam.

Jag skall inte upptaga kammarens tid längre. Jag ber bara att med det sagda få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan.

Herr *Hansson* i Vännäsby instämde häruti.

Herr *Andersson* i Tungelsta: Herr talman! Det har redan tidigare i debatten erinrats, att ifrågavarande anslag tillkom genom beslut av riksdagen år 1933 efter förslag av särskilda utskottet. Det gällde ju då att söka i största möjliga mån bekämpa arbetslösheten, särskilt på landsbygden. Dessutom anfördes vid detta tillfälle det skälet, att vederbörande jordbrukare skulle stimuleras att bättre tillvarata gödsel, d. v. s. gå in för förbättrad gödselvård.

Huruvida och i vad mån anslaget fyllt dessa syften är inte så lätt att säga. Men jag tror, att allmänna meningen är den, att de anslag, som hittills beviljats, åtminstone i viss utsträckning uppfyllt det ändamål, man då avsåg med desamma. Beträffande effekten med avseende på bekämpande av arbetslösheten äro väl alla, som ha haft möjlighet att närmare följa den verksamhet, som bedrivits, överens om att anslaget inte varit av så stor betydelse. Det torde i regel ha varit på det sättet, att dessa arbeten ha utförts med hjälp av gårdens eget folk utan anlitan i nämnvärd mån av lejd arbetskraft. Det

Ang. bidrag till gödselvårdsanläggningar. (Forts.)
 kan måhända sägas, att anslaget i fortsättningen är ungefär lika berättigat som det varit tidigare. Men man kan nog inte komma ifrån, att det hittills ofta varit innehavare av stora egendomar och personer i ganska god ekonomisk ställning som kunnat tillgodogöra sig bidrag ur detta anslag. Jag tror, att om man skulle gå igenom de fall, där anslag beviljats, skulle man finna i det ena länet efter det andra, att en hel del jordbrukare, som befinna sig i god ekonomisk ställning och äga ganska stora gårdar, kommit i åtnjutande av bidrag i samma utsträckning som mindre bemedlade personer.

Det har här från Kungl. Maj:ts sida föreslagits ett belopp för nästa budgetår av 200,000 kronor. Om man i likhet med vad reservanterna föreslagit begränsar möjligheten att erhålla bidrag till att gälla endast dem som uppenbart äro i behov av bidrag på grund av sin ekonomiska ställning, och dessutom vidtager den begränsningen beträffande arealen, att ingen som har större areal än 15 hektar får komma i åtnjutande av bidrag, tror jag man kan säga, att ett anslag av 200,000 kronor förslår till bidrag åt dem som kunna anses vara verkligt berättigade att erhålla denna hjälp av staten.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Johansson i Uppmälby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 98 av utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Punkterna 99—101.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 102.

Lades till handlingarna.

Punkterna 103 och 104.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 105—109.

Lades till handlingarna.

Punkten 110.

Utskottets hemställan bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 111*, angående lån till jordbrukare för genom- *Ang. ackords-*
förande av ackord m. m.: ackordslån åt jordbrukare m. m. Därvid erhöles på *lån åt jord-*
begäran ordet av *brukare m. m.*

Herr **Brännström** i Burträsk, som yttrade: Herr talman! Jag har i detta ärende väckt en motion med hemställan om ändrade villkor för ackordslån. Inför jordbruksutskottets enhälliga avstyrkande är det givetvis meningslöst att ställa något yrkande om bifall till motionen. Utskottets sakskaal för avstyrkande äro, att riksdagen i fjol behandlade samma ärende och konfirmerade samma ränte- och avbetalningsvillkor för ackordslånen som tidigare. Detta är ju riktigt. Nu är det ju bekant, att dessa ackordslån enligt 1932 års beslut kommit till mycket liten användning. Och jordbrukskreditutredningen i sitt avgivna betänkande den 16 november 1934 trodde väl, att detta berodde på att de belopp, som man fick låna, voro för snävt tilltagna i förhållande till fastigheternas taxeringsvärde. En förbättring härutinnan beslöts ju vid fjolårets riksdag, men det är min uppfattning, att det är den jämförelsevis höga räntesatsen och korta amorteringstiden, som utgör orsaken till att denna behöfliga lånemöjlighet antagligen ej kommer att få den omfattning, som var avsedd.

Nu vet jag inte, huruvida utredningen om jordbrukets skuldsättning är slutförd eller inte. Jag såg i en tidning häromdagen, att det statistiska material, som införskaafats för denna utredning, nu först håller på att vara klart. Om det är så, att det kan förväntas ytterligare åtgärder beträffande jordbrukets skuldsättning, kunna de av mig i motionen påpekade ogynnsamma ränte- och avbetalningsvillkoren för ackordslån upptagas till förnyad prövning. Men skulle den beramade utredningen om jordbrukets skuldsättning inte resultera i annat än Kungl. Maj:ts proposition nr 187 vid 1935 års riksdag och de därav fattade besluten om inrättande av statens sekundärlånefond, där jordbrukarna mot in-teckning till 75 % av gårdens jordbruksvärde få låna pengar mot 3.85 % ränta, och nu dessa ackordslån mot säkerhet av borgen och mot 4 % årlig ränta samt amortering inom 20 år, måste jag säga, att resultatet av denna utredning blivit ganska magert, och dessa skuldsatta jordbrukare, som slita ofantligt ont för att klara sig och betala ränta på sina mången gång oförvållat stora skulder, ha blivit bra litet hjälpta genom dessa beslutade åtgärder.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 112—115.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 116.

Lades till handlingarna.

Punkterna 117—125.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang.
byggande av
nybygges-
vägar.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 126*, angående egnahemsbildning: byggande av nybyggesvägar, anförde

Herr Lindmark: Herr talman! Under de två senaste budgetåren har ifrågavarande anslag utgått med ett belopp av 150,000 kronor. Nu föreslår Kungl. Maj:t en minskning med 50,000 kronor till 100,000 kronor. Motivet härför är enligt propositionen, att arbetslösheten väsentligen minskats. Den höjning, som tidigare beslöts, motiverades också med den rådande arbetslösheten. Länsstyrelsernas anslagsäskanden utvisa dock, att det förefintliga behovet är stort. Ehuru skarpt beskurna uppgå dessa anslagsäskanden till 233,000 kronor, och egnahemsstyrelsen förordar ett belopp av 200,000 kronor. Motionärerna ha även stannat vid sistnämnda belopp eller 200,000 kronor.

Jag skulle vilja säga, att visserligen har arbetslösheten på en del områden gått tillbaka, men i de trakter, där anslaget egentligen kommer till användning, förefinnes alltid en permanent, dold arbetslöshet, och man kan följaktligen inte tala om att här föreligger förändrade konjunkturer, som skulle motivera en minskning av anslaget. Det är för övrigt inte arbetslöshetssynpunkterna, som böra vara avgörande i detta fall. Det egentliga skälet för att anslaget bör bibehållas vid förutvarande 150,000 kronor är behovet utav landets kolonisering och betydelsen av dessa vägar för att landets kolonisering skall fortgå i görligaste mån. Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet är ju känd för att vara vän till egnahemsbildningen. Vill man komma till positiva resultat härutinnan, är ett av de bästa sätten att ställa erforderliga anslag till förfogande för att skapa vägar till odlingsfälten och möjliggöra egnahemsbildningen på detta naturliga sätt. En annan form för egnahemsbildning är koloniseringen genom statens kolonisationsnämnd. Denna art av kolonisering är mera konstgjord, och den har inte visat sig vara särskilt lämplig eller tillfyllest. Långt bättre är då den naturliga koloniseringen av landet — särskilt Norrland — vilken framför allt främjas genom att man bygger nybyggesvägar.

Då nu utskottet trots de starka skäl, som förefinnas för en höjning, stannat för Kungl. Maj:ts förslag om 100,000 kronor, och då någon utsikt till framgång genom ett yrkande om bifall till reservationen knappast föreligger, framställer jag inte något yrkande men vill vädja till herr jordbruksministern, att anslaget ett kommande år måtte få återgå till det tidigare beloppet av 150,000 kronor. Den betydelsefulla frågan om egnahemsbildningen och landets kolonisering kräver detta.

Häruti instämde herrar *Hage, Nilsson* i Antnäs, *Hansson* i Vännäsby, *Brännström* i Burträsk, *Molander, Näslund, Wiklund, Brännström* i Skellefteå, *Norén* och *Englund*.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 127.

Lades till handlingarna.

Punkterna 128—132.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. bidrag
till nyodling
m. m.

Punkten 133, angående grundförbättringar: bidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk.

Under punkten 133 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

Ang. bidrag till nyodling m. m. (Forts.)

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under 1937 bevilja statsanslag intill 1,500,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk;

2) till grundförbättringar: bidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 1,500,000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 82 av herrar *Holstenson* och *Johan Johansson* likalydande med II: 228 av herrar *Jonsson* i Skedsbygd och *Holm*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att för år 1937 under förevarande punkt av nionde huvudtiteln, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, ställa ett belopp av 500,000 kronor till förfogande för utförande av stenröjning å ofullständiga jordbruk, samt att medel härtill måtte anvisas av anslag till arbetslöshetens bekämpande;

2) II: 22 av herr *Herou m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att det i statsverkspropositionen under förevarande punkt av nionde huvudtiteln föreslagna anslaget, för utlämnande av statsbidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning, måtte höjas till 3,000,000 kronor;

3) II: 23 av herr *Herou m. fl.*, vari hemställts, att § 3 i kungörelsen angående statsbidrag till jordförbättring å ofullständiga jordbruk måtte erhålla i motionen angiven lydelse; samt

4) II: 103 av herr *Sandberg m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen måtte medgiva, att Kungl. Maj:t finge under 1937 bevilja statsanslag intill 1,600,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk, och att till grundförbättringar: bidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 1,600,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Heiding* och *Gustafson* i Vimmerby, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 82, II: 228 och II: 103 samt med avslag å motionerna II: 22 och II: 23,

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under år 1937 bevilja statsanslag intill 1,600,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk; samt

2) till grundförbättringar: bidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning å ofullständiga jordbruk för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 1,600,000 kronor.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr Gustafson i Vimmerby: Herr talman! Jag tror inte, att jag gör mig skyldig till någon överdrift, om jag säger, att bland de anslag, som finnas upptagna under nionde huvudtiteln, torde det nu förevarande anslaget vara ett av de mest populära bland jordbrukare. Det intresse, som jordbrukarna hysa för detta anslag, kanske i någon mån graderas av var vederbörande jordbrukare känner sig ha sina rötter, om det är i Norrland eller i andra delar av landet. Jag förstår, att man exempelvis på Norrlands-

Ang. bidrag till nyodling m. m. (Forts.)

håll främst knyter sitt intresse till anslaget, när det gäller nyodling samt i viss mån betesförbättring. I Småland med dess stembundna tegar knytes intresset i hög grad till möjligheten att få bidrag från anslaget för stenröjning.

Jag vill gärna säga, att detta anslag har under åtskilliga år behandlats med ganska stor välvilja av såväl Kungl. Maj:t som riksdagen. Om jag emellertid gör ett enda undantag från vad jag nyss sagt, så är det på en mycket betydelsefull punkt, särskilt för de orternas vidkommande, som jag främst känner mig företräda, då det gäller jordbruksfrågor. Det rör den del, som utgår till stenröjning å stembundna marker på ofullständiga jordbruk. Det var icke utan födslovändor, som man för 5—6 år sedan i riksdagen lyckades få genomfört, att under rubriken »grundförbättringar» skulle utgå anslag till stenröjning å stembundna marker å ofullständiga jordbruk. Sedan dess har den del av anslaget, som utgått för detta ändamål, varit mycket knappt tilltaget under olika år. Jag vill minnas, att vi började med 50,000 kronor för detta ändamål. Först på sista tiden har man lyckats komma upp till 100,000 kronor per år. Nu förhåller det sig så, att särskilt i Småland, som ju är känt för sin karghet och stembundenhet, kan detta belopp icke på långt när motsvara de anspråk, som ställas på anslaget. Jag kan omvittna från det hushållningssällskap, jag bäst känner till, att de ansökningar vi mottogo det första året — jag vill minnas det var 1931 — ha först under föregående år blivit slutbehandlade, så att man kunnat giva bidrag i anledning av dem. Med andra ord, vi ha icke sedan 1931 vågat taga emot några nya ansökningar om bidrag till stenröjning, enär sällskapet saknat medel för beviljande av anslag. Det har varit ett mycket prekärt läge, som hushållningssällskapet känt sig försatt i, ty det har icke varit lätt att göra klart för alla mindre jordbrukare, att det icke finnes medel tillgängliga.

Det föreligger i år motioner, i vilka man yrkat höjning av anslaget för olika ändamål. Jag har främst fäst mig vid motionen i första kammaren av herrar Holstenson och Johan Johansson samt motionen i andra kammaren av min länskamrat Jonsson i Skedsbygd, i vilka motioner man yrkat på höjning av anslaget med 500,000 kronor. Jag skall gärna medge, att det varit sakligt starka skäl för att gå in för en höjning av anslaget väsentligt utöver vad som i reservationen föreslagits. Av skäl — på vilka jag ej här skall ingå — har det dock befunnits nödvändigt att begränsa ökningen till 100,000 kronor. Jag skall icke längre upptaga kammarens tid, men jag har ansett mig böra understryka för kammaren vikten av att detta anslag utgår i något större omfattning än hittills varit fallet. Om herrarna läsa förevarande punkt i nionde huvudtiteln, så finna ni, att ansökningarna om bidrag från detta anslag uppgå till ett sammanlagt belopp av 596,000 kronor. Det vill med andra ord säga, att ett bifall till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skulle innebära, att man endast kunde giva bidrag till en sjättedel av de ansökningar som föreligga. Jag vill också framhålla, att de jordbruk det här kan vara fråga om äro de s. k. ofullständiga jordbruken. Detta anslag innefattar möjlighet att utveckla de ofullständiga jordbruken så, att de nå en högre grad av försörjningsmöjlighet för de människor, som ha sin verksamhet inom dessa mindre jordbruk. Ehuru, såsom jag antydde, det kunde vara anledning att yrka på en större anslagshöjning, vill jag, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till den reservation, som vid denna punkt fogats av mig och herr Heiding.

Herr *Lindmark* instämde häruti.

Herr **Herou**: Herr talman! Det hålles här många vackra tal om viljan att hjälpa de grupper av jordbrukare, som icke hjälpas av de prisreglerande åt-

Ang. bidrag till nyodling m. m. (Forts.)

gärder, som riksdagen gått in för, men det förefaller, som om denna hjälpverksamhet inte kan taxeras högre än att man vill sträcka sig till att öka den en summa av 100,000 kronor. Och om någon av »vännerna» i jordbruksutskottet får se en begäran om en och en halv miljon ytterligare för ett ändamål, som de tycka är behjärtansvärt, så ha de icke något annat att säga om ett sådant förslag än att det ligger för högt över vad de föreställt sig, för att det är möjligt att hjälpa den grupp det är fråga om.

Jag har jämte mina partikamrater väckt en motion, i vilken vi yrka, att anslaget för utlämnande av statsbidrag till nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning måtte höjas från det i statsverkspropositionen föreslagna beloppet 1,5 miljoner kronor till 3 miljoner kronor. Jag måste säga, att det finns både i propositionen och utskottets utlåtande så starkt uttalad förståelse för betydelsen av denna verksamhet, att jag föreställer mig, att flertalet av dem, som stannat för det lägre beloppet, dock erkänna, att vårt krav är berättigat och värt understöd, men att vissa hänsyn och hämningar kommit dem att stanna vid vad regeringen föreslagit, med undantag av ett par av utskottets ärade ledamöter, som i den punkten ha reserverat sig och yrkat på ett anslag, som med 100,000 kronor överstiger regeringens förslag.

När jag försöker utläsa ur propositionen förståelse för det krav, vi ställt i motionen, vill jag rörande anslagsbehovet hänvisa till lantrbruksstyrelsens siffror. Den ger för detta ändamål en tabellarisk framställning, som visar, att man sökte för detta ändamål bidrag år 1933 för 2,700,000 kronor — jag avrundar siffrorna — år 1934 för 3,400,000 kronor och år 1935 för 3,700,000 kronor. De tillfoga den reflexionen: »Såsom framginge vid jämförelse mellan av riksdagen medgiven bidragstilldelning och av hushållningssällskapen sökta bidrag hade det dittills endast *delvis* varit möjligt att tillgodose de inkomna ansökningarna. Vad beträffade det för 1936 avsedda anslaget å 1,500,000 kronor kunde likaså förväntas, att ansökningar om bidrag skulle inkomma i sådan omfattning, att anslaget visade sig otillräckligt för deras tillgodoseende.» Jag måste ju härvidlag betona, att när man talar om från lantrbruksstyrelsens sida, att det är nödvändigt, att man begränsar sig till en ökning med 100,000 kronor, så hava de sökta bidragen, när det gäller enbart nyodling, uppgått för år 1933 till 1,500,000 kronor, för år 1934 till 1,800,000 kronor och för år 1935 till likaledes 1,800,000 kronor, allt fortfarande i runda tal. Alltså har till nyodling sökts bidrag för en större summa än som nu av utskottet föreslås sammanlagt för såväl nyodling, betesförbättring, stenröjning och jordkörning.

Går man till departementschefens framställning om saken, så uttalar han också mycket tydligt, att värdet av bidragsverksamheten är otvivelaktigt. Jag skall icke närmare citera hans resonemang utan bara ytterligare foga till vad jag sagt, att statsrådet, som det synes av propositionen, säger: »Någon ytterligare förhöjning av anslaget anser jag mig å andra sidan av budgetära skäl icke kunna tillstyrka.» Ja, här möter man tydligtvis det som i utskottet har varit de hänsyn och hämningar man stannat inför. Jag måste då fråga: vad äro dessa budgetära skäl? Jag skulle kunna uttrycka det så, att om man vill genomdriva vissa anslagskrav, som man behjärtar, kan man göra besparingar på andra områden, där man finner, att anslagen icke äro av så stor betydelse som det ifrågavarande. Jag skall inte taga upp några exempel. Det är kanske svårt för herrarna att följa min tankegång, men vi ha på fjärde huvudtiteln åtskilliga sådana anslag. Jag begär inte, att herrarna i nuvarande tidsläge skola acceptera vår disponering i det fallet, men jag ber dock att få säga, att när det gäller så pass viktiga anslagskrav som detta, kan man göra det budgetära övertvägandet så, att man i främsta rummet

Ang. bidrag till nyodling m. m. (Forts.)

tänker på ett för bönderna så viktigt anslag som detta. Man får också överväga om man vill taga den skattehöjning, som ett bifall till vår motion skulle medföra. Man kan icke säga annat än att det vore synnerligen överkomligt. Jag skulle vilja säga, att när man talar om det budgetära läget, blir det en sak för envar av oss att överväga detta. Vid en övervägning har man att ställa ett budgetärt krav mot ett annat, och vid en sådan avvägning måste jag säga kammarens ärade ledamöter, att det är många, många anslagskrav, som borde avprutas eller avslås före det krav vi rest i denna motion.

Utskottet ger också starka uttryck åt sin insikt, hur betydelsefull denna verksamhet är. Det erinrar om sambandet med arbetslösheten och fortsätter: »Vid sådant förhållande anser sig utskottet icke för närvarande kunna förorda, att bidragstilldelningen ytterligare höjes samt beviljas till högre belopp än Kungl. Maj:t föreslagit eller 1,500,000 kronor.» Jag tror, att vid en mera realbetonad avvägning av nionde huvudtitelns anslag man där mer än väl skall kunna plocka bort eller minska på anslag, som slentrianmässigt hållit sig kvar men som ha litet eller intet värde för bönderna, och pruta på sådana anslag till förmån för det anslag vi framställt krav på om ytterligare bidrag till sådant, som är av utomordentligt stor betydelse.

När man här i utskottet knyter an denna fråga enbart till arbetslösheten och därav betingade förhållanden, måste jag säga, att de vise männen i jordbruksutskottet bortsett från vissa speciella omständigheter hos motionen, som med ännu större styrka kunna motivera, att verksamheten för förbättring av ofullständiga jordbruk påskyndas. Och att man allt mer kommit till insikt om den saken, därom vittnar remissdebatten. Det var en ärad ledamot av folkpartiet, som däri gav ett mycket klart uttryck åt denna tankegång, då han förklarade, att då statsmakterna under många år medverkat till att genom lån och bidrag underlätta egnahemsbildningen och särskilt under krigs- och krisåren rent av lockat folk till småbruket, måste det också vara statens skyldighet att i möjligaste mån tillse, att den nuvarande småbrukarstammen kan finna möjlighet till bärgning. Jag måste betona, att detta sympatiska uttalande, ehuru framställt från folkpartiet, dock möjligen var att betrakta såsom en ropandes röst i folkpartiets öken, enär en annan ledamot av partiet förklarade, att vad herr Carlström sagt var icke alls ett uttryck för folkpartiets uppfattning. Men det är klart, att hur starkt vi än sökt att motivera de reella förhållanden som bestå och hur bra vi än i motionen kunnat motivera vikten och betydelsen av anslaget, är det dock av värde att inkassera ett erkännande från statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, som vid ett tillfälle, när man gick in för att taga ett betydelsefullt steg och han skulle utse dem, som skulle utreda egnahemsverksamheten och därmed sammanhängande frågor, förklarade, att frågan om komplettering av s. k. ofullständiga jordbruk sedan gammalt var föremål för intresse. Och han tillade, att spørgålet vore särskilt aktuellt under nu rådande förhållanden, då genom stegrade priser på fodermedel försörjningsmöjligheterna för en del småbrukare försämrats. Och han tillade vidare, att det vore en social angelägenhet, att dylika småbruk utvecklades antingen genom tillägg av jord från angränsande större fastighet eller genom sammanläggning med annan mindre fastighet.

Ja, just det som man fått så klart uttryck både från en ledamot av folkpartiet och jordbruksministern är det, som påpekats i motionen såsom huvudskäl till att man nu framför allt har anledning att stimulera denna verksamhet för utbyggande av de ofullständiga jordbruken.

Vi ha i motionen nr 22 framställt krav på ytterligare anslag, och i motionen nr 23 ha vi framställt krav på viss ändring av bestämmelserna för bidraget i detta avseende. Jag kan erkänna, att man mycket väl kan diskutera

Ang. bidrag till nyodling m. m. (Forts.)

lämpligheten av en förändring i bestämmelserna, om man skall ge såsom nu 50 procent maximum eller såsom vi föreslagit två tredjedelar. Om kammaren stannar vid det anslag utskottet begärt, kommer jag icke att yrka bifall till förändringsbestämmelserna, ty då instämmer jag med dem, som säga, att blir det ett litet anslag, må det komma så många som möjligt till godo. Skulle däremot kammaren behaga gå in för ett bifall till vår motion om beviljande av ett anslag om 3 miljoner kronor, blir det ju möjligt att yrka bifall också till motionen nr 23.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till vår motion nr 22 i andra kammaren.

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! I egenskap av motionär för en höjning av ifrågavarande anslag får jag kanske litet belysa, hur jag ser frågan om nödvändigheten av att öka bidraget för ifrågavarande ändamål.

Vi ha i södra Kalmar län sysslat med att söka bereda bidrag under denna form åt behövande jordbrukare. Försöket slog emellertid mycket illa ut. Pengarna räckte inte till på långa vägar. Man fick helt enkelt upphöra därmed, därför att kostnaderna för fördelningen av de erhållna medlen många gånger överstego de belopp som ställts till förfogande. Jag har fått många skrivelser, som röra dessa förhållanden. Jag skall citera ett par uttalanden. En lantbrukare skriver och talar om, att han anmälde sig till erhållande av sådant bidrag. Han fick tillstånd att få det. Konsulenten reste upp, gjorde kostnadsförslag och förklarade honom berättigad till ett bidrag av 180 kronor. När arbetet var klart, fick konsulenten komma upp igen för att avsyna det samma, och en tid efteråt kom bidraget, nu reducerat till 34 kronor. En annan lantbrukare inte långt därifrån blev berättigad till ett anslag på 94 kronor. Även där fick konsulenten göra två resor för att upprätta en plan och för att avsyna arbetet, och när pengarna kommo, var summan 14 kronor, sedan kostnaderna frändragits. Sammanlagda reselängden för konsulenten för att göra upp kostnadsförslag och avsyna var 40 mil, och han fick offra 4 dagar för dessa förrättningar, om han inte kunde samtidigt uträtta något annat under samma resa. Därom vet jag ingenting. Då förstär man, att under sådana former måste det misslyckas med ett så litet anslag. Behovet av detta anslag har belysts av de föregående talarna och jag instämmer i vad de i det fallet anför. Att i dag, som ärendet nu ligger till, få det högre bidrag beviljat, som jag yrkat på i min motion, anser jag hopplöst. Man får nöja sig med den lilla förbättring, som reservanternas föreslagit. Den kan möjliggöra, att vi i södra Kalmar län åter kunna upptaga verksamheten. Att behovet är mycket stort, ha de föregående talarna poängterat. Det behöver jag inte ge mig in på, men jag vill påpeka, att tidsutvecklingen gjort, att frågan kommit i ett helt annat läge än för några år tillbaka. Den utveckling, som de senaste åren medfört, har ju varit av sådant art, att priserna på jordbrukets produkter inte stigit i samma omfattning som priserna på de förnödenheter, vilka jordbrukarna behöva inköpa, och arbetskraft, skatter och andra omkostnader. De bättre situerade jordbrukarna ha kunnat i någon mån kompensera detta förhållande genom maskinell utrustning, genom att rationalisera sitt jordbruk. Det har inte varit möjligt vid de små stenbundna jordbruken, som måste drivas med ungefär samma arbetskraft som förut. Man har där kommit i mycket försämrat läge. Jag tror, att så starka skäl tala för bifall till reservanternas förslag att jag ber att få yrka bifall till detsamma.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman, mina herrar! I fjol, d. v. s. 1935, höjde Kungl. Maj:t detta anslag med 200,000 kronor. Vid 1934 års

Ang. bidrag till nyodling m. m. (Forts.)

riksdag förelåg det motioner om att anslaget skulle höjas med nämnda belopp, och sedan tog statsrådet upp saken och höjde anslaget till det belopp, som också nu är föreslaget. Det är klart, att det kommer massor av ansökningar här liksom på alla områden, där man kan få statsbidrag, och särskilt har det kommit ansökningar från Småland med dess stembundna mark om anslag till stenbrytning. Det ändamålet var inte med från början, när anslaget kom till. Det var då bara fråga om nyodlingar och betesförbättringar. Efter mycket stor strid utvidgades anslagets ändamål till att omfatta stenröjning och sedan även jordkörning. Inom utskottet ha vi med undantag av herrar Heiding och Gustafson i Vimmerby ansett, att man inte skulle höja anslaget nu, eftersom det höjdes i fjol med 200,000 kronor. Vi ha sagt »för närvarande», och herr Herou tog fasta på det. Jag kan säga, att jag har den uppfattningen, att det kan hända, att man ytterligare får höja anslaget, men man kan inte höja ett anslag vart år med 100,000 kronor.

Det föreligger en motion, till vilken ingen yrkat bifall, och som den senaste ärade talaren åsyftade. Den går ut på beviljande av ett anslag av 500,000 kronor till stenröjning. Men det fanns en punkt 2 i klämman, som gjorde det mycket svårt att behandla denna motion, ty motionärerna krävde, att anslaget skulle lämnas på bekostnad av femte huvudtiteln. Denna huvudtitels behandling ligger hos statsutskottet, och vi ha i jordbruksutskottet ingen befogenhet att bestämma därom. Följden har blivit, att ingen har yrkat bifall till denna motion.

Jag skall inte förlänga debatten, jag antar, att man voterar om denna punkt nu i första kammaren, och jag antar, att denna kammare kommer att följa utskottets förslag. Vi ha varit eniga med undantag av två utskottsledamöter, som hållit på denna motion om ett anslag av 500,000 kronor från början, men som sedan fallit tillbaka på det yrkande, som blivit framställt reservationsvis.

Jag vill säga några ord om denna understödsverksamhet överhuvud. Jag märker, att jag börjar bli gammal och gammalmodig och har svårt att förstå den nya tiden. Det börjar gå så långt, att man inte på något område kan tänka sig, att en enskild företagare gör något, om han inte först hört efter, om det utgår statsbidrag. Jag har odlat och har brutit sten och slitit hund som småbrukare, men på den tiden beräknade man, att det gjorde man åt sig själv och därför fick man inte tre fjärdedelar av kostnaderna i statsbidrag. Nu har det kommit tider, som gjort, att det varit nödvändigt att bevilja understöd. Jag klandrar det inte, men jag erkänner, att jag har blivit gammalmodig och inte förstår den nya tidens krav, att det skall vara statsbidrag till allt. Och jag frågar mig i mitt stilla sinne mången gång: När tänka herrarna sluta? Jo, när budgeten kommit till sådan höjd, att det blir en diktator, som utan vidare skär bort alltsammans. Något sådant ha vi varit med om förut, då man gjorde en nedsättning med 15 procent, och det kan bli ännu svårare en annan gång. Jag erkänner, att jag inte förstår det nya, som rör sig i tiden, och detta är en anledning för mig att draga mig tillbaka från behandlingen av anslagsfrågor.

Herr **Brännström** i Skellefteå: Herr talman! Det är någon föregående talare som talat om otillräckligheten av anslaget särskilt för stenröjning. Då jag är ordförande i en nämnd i Västerbotten, som är tillsatt för att pröva ansökningar om anslag för dylika ändamål, vill jag säga några ord. Det är samma förhållande inom Västerbottens som inom Norrbottens län, att det är nyodlingsbidrag och betesförbättringsbidrag och på sistone bidrag till jordkörning, som fått en alldeles ovanlig anslutning, vilket visar, att det förelig-

Ang. bidrag till nyodling m. m. (Forts.)

ger ett synnerligen stort behov av dessa bidrag. Vi veta, att Västerbottens län är ett utpräglat småbrukarlän, där det finnes en massa av ofullständiga jordbruk. När man nu gått in för att fullständiga dessa jordbruk — och denna ställning ha både regeringen och riksdagen intagit, att man gått in för anslag för dessa ändamål, och statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har så sent som den 30 september förra året vid tillsättande av egnahemsutredningen framhållit angelägenheten att förbättra ofullständiga jordbruk — då rimmar det sig inte väl, att man skall vara så njugg med anslag för dessa ändamål. I det län jag tillhör ha vi mängder av ansökningar, vilka ej kunnat beviljas på grund av anslagens otillräcklighet. Från ett par år tillbaka ligga där ansökningar om anslag för sådana ändamål. Ändå ha vi i nämnden måst gå fram efter mycket mer restriktiva linjer än författningen föreskriver. Både i fråga om arealgränsen och förmögenhetsgränsen ha vi gått mycket lägre, och ändå har det hopats sådana massor av ansökningar om bidrag som ej kunnat bifallas. Det sist tillkomna anslaget, som gällde jordkörning på mineralfattiga jordar, har knappt kommit i gång. Det är en obetydlig del, som fått sådana anslag, och skall man då nedskära anslaget, blir det uppenbarligen mera otillräckligt än tidigare. Det lilla belopp, som reservanterna här gått in för att höja anslaget med, nämligen 100,000 kronor, är, måste jag säga, alldeles otillräckligt, men det är dock ett steg i rätt riktning, om man skulle kunna få det beloppet beviljat. Jag anser, att det inte är riktigt från statsmakternas sida att gå in för en bidragsform, som man anser riktigt, och sedan efter några år strypa till detta. Det går inte så fort att få i gång sådana saker. De skola planläggas och innan de komma i gång måste det vara förarbeten för de bidrag, som äro väl behöfliga, och att då för ett eller annat år strypa till anslaget måste verka synnerligen ofördelaktigt.

Till sist vill jag säga ett par ord med anledning av vad jordbruksutskottets ärade ordförande sade om den allmänna principen för bidrag av statsmedel. Jag kan i stort sett ge honom rätt, men jag kan inte följa honom, när han vill trycka på dessa synpunkter så hårt just i dag, då det gäller behandlingen av nionde huvudtiteln. Där tycker jag, att jordbruksutskottets ärade ordförande kunde ha sett med litet mer välvilliga ögon.

Med dessa ord ber jag att få instämma i det yrkande, som framställts av herr Gustafson i Vimmerby.

Herr Carlström: Herr talman! Jag instämde nyss med herr Gustafson i Vimmerby, särskilt i det sista av hans anförande, att det icke var för mycket att riksdagen *på en enda punkt* ginge med på ett högre anslag än Kungl. Maj:t föreslagit. Han väntade sig alltså ingen ändring i övriga punkter, men det hindrar inte, att han talar för höjning även här. Jag förstår mycket väl, att det vore bra, om man kunde komma litet längre även i dessa anslag. Jag var visserligen med på avdelningen, då punkten behandlades, men inte vid beslutets fattande i utskottet. Det är inte lätt att tillgodose alla krav, som komma fram. Det är här inte fråga om sänkning av detta anslag, som det varit fråga om på andra punkter. Här föreslås samma anslag som utgår för innevarande budgetår, och här är mest fråga om hur detta anslag skall fördelas. Jag har samma uppfattning som utskottets ärade ordförande, att här ha vi plockat in så mycket, att man varken vet ut eller in. En vill ha utvidgning av jordbruket genom nyodling, en annan vill ha betesförbättring, en tredje menar, att stenröjning är viktigast, och det finnes andra åter som mena, att sandkörning är ett oeftergivligt krav. Skall man vinna det, som herr Herou var inne på, nämligen att få ofullständiga jordbruk större, så att de

Ang. bidrag till nyodling m. m. (Forts.)

verkligen bli av någon betydelse, får man gå på andra linjer än att söka tillgodose ändamålet inom detta anslag. Jag kunde därför inte inom avdelningen rekommendera någon höjning av detta anslag i år. Jag är inte så »gammalmodig» som utskottets ordförande sade sig vara då det gäller krav på stöd åt jordbrukarna, men även jag har en känsla av, att det börjar gå litet för långt. Jag minnes den tiden, då förhållandena inte voro stort bättre än nu och då jordbrukarna bröto sten och gjorde en del förbättringsarbeten utan att man väntade samhällets hjälp. Vid en resa i landet förliden sommar har jag vid ett tillfälle från sakkunnigt håll, där man har med jordbruksförbättringsanslagen att göra, erfarit, att det är fara värt, att det inte blir så bra med jordbrukarnas egen initiativkraft, om man fortsätter på den inslagna vägen.

För året tror jag, att vi få nöja oss med, vad Kungl. Maj:t föreslagit. Skall man komma till att få en utbyggnad av det, som herr Herou var inne på, tror jag, att man får ha ett särskilt anslag och en särskild rubrik för den saken.

Sedan fann herr Herou anledning att åberopa min »ropandes röst» från remissdebatten. Den förskräckte åtskilliga och även herr jordbruksministern. Jag är glad att få säga nu, att jag inte ville förskräcka någon. Men jag har den känslan, att då vi mena oss på ett så utomordentligt sätt ha hjälpt jordbrukarna i landet, är det skäligt att erkänna, att de små inte kommit med på samma sätt som de andra. Jag är själv en liten jordbrukare, men tillräckligt stor för att få mer hjälp än de som jag med mitt anförande i remissdebatten syftade på. Herr Gustafson i Vimmerby var också inne på den frågan. Det finnes ingen anledning att taga upp den i detta sammanhang, ty det fordras en långt vidlyftigare diskussion därom än som nu kan ifrågakomma.

Vad jag ville poängtera var, att om vi i fortsättningen skola gå in för att utöka jordbruket, måste vi tänka efter, om det finnes förutsättningar för att göra en sådan utökning. Den saken tror jag vara den allra viktigaste.

Jag skall nu inte heller gå in på ett annat problem, som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet var inne på. Han nämnde något om — det var på punkt 98 — att under en tid av ökad jordbruksproduktion var det knappast lämpligt att forcera en ytterligare sådan med hänsyn till avsättningsmöjligheterna. Det kapitlet är det nog också skäl att tänka på i samband med denna fråga.

Jag skall emellertid icke gå in på detta. Jag tror, att såsom det ligger till i år, kunna vi icke följa herr Herou, och jag tror, att med de här i reservationen begärda ytterligare 100,000 kronorna, beträffande vilka herr Herou anmält sitt missnöje över att beloppet varit alldeles för litet, kan det hända, att man icke heller kommer få så stor glädje.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Såväl utskottets ärade ordförande som herr Carlström var inne på problemet, huruvida det kan vara lyckligt att fortsätta med denna understödsverksamhet till jordbruket. Jag kan för min del icke tro det vara lyckligt sluta med denna verksamhet. Men jag skall be att få anvisa herrarna en annan väg. Det finns en annan väg, nämligen att höja priserna på jordbrukets produkter, så att jordbruket blir lika bärande, som det varit förut, särskilt för de mindre jordbrukarna, som icke kunna komma i åtnjutande av förbättrade brukningsmetoder och därigenom förbilligade omkostnader. Det är dessa jordbrukare, som äro värst ute just nu. Jag tror, att om man ser på problemet litet vidare utan att gå in alltför mycket på jordbrukspolitiken i dess helhet, kan man, när riksdagen år efter år anslår medel för skapande av nya jordbruk, fråga sig, om det kanske icke vore lika viktigt att se till, att redan befintliga sådana mindre jordbruk

Ang. bidrag till nyodling m. m. (Forts.)

kunna existera. Jag skulle kunna visa på många fall, där man på grund av tidsutvecklingen icke kunnat försörja sig på dessa små jordbruk, utan måste nedlägga dem, därför att de varit så svårarbetade, att det icke lönade sig med någon produktion. Den lilla hjälp, som det av reservanterna begärda förhöjda anslaget skulle medföra, skulle kanske emellertid, såsom jag sade, möjliggöra, att man åtminstone i Kalmar län kunde återupptaga verksamheten, och på det sättet åtminstone visa, att statsmakterna även vilja hjälpa dessa mindre jordbrukare till att om möjligt kunna existera på sina jordbruk.

Jag ber, herr talman, att få instämman med reservanterna.

Herr **Herou**: Herr talman! Jag vill ytterligare blott säga, att när jag i mitt förra anförande påvisade den schism, som råder mellan en ledamot av folkpartiet och folkpartiet i övrigt, beträffande uppfattningen i en viss fråga, hade den ärade ledamot av folkpartiet, som skulle fällt yttrandet, att herr Carlström icke kunde taga det som en deklARATION, påpekat för mig, att jag missförstått hans yttrande i viss mån. Jag har övertygat mig om att jag kanske gjort det. Åtminstone hade herr Jeppssons ifrågakvarande yttrande icke den allmänna innebörd, som jag gav det, utan en mera speciell betydelse. Herr Jeppsson har emellertid förklarat för mig, att det råder inga delade meningar mellan herr Carlström och honom på den punkten. Jag försökte få fram en sådan motsättning, och jag måste därför säga, att det gör mig dubbelt glad att herr Carlström hade anhängare av folkpartiet på sin sida, och allra helst skulle jag sett, att han haft hela partiet bakom sig. Således hoppas jag, att deras vänliga inställning till denna fråga en gång skall taga sig kraftigare uttryck, när det gäller anslag för ändamålet.

Sedan måste jag säga till herr Carlström, att, när han trodde, att han såsom en ropande röst förskräckt någon här i kammaren, denna ropande röst åtminstone icke förskräckt mig. Så långt som till ett erkännande av svårigheterna för småbönderna har jag inkasserat hans yttrande med glädje och icke med fruktan.

Herr **Gustafson** i Vimmerby: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet, när utskottets ärade ordförande ansåg sig böra uttala sina farhågor för den starka utvecklingen av understödsverksamheten beträffande jordbruket. Sedermera begärde herr Carlström ordet, och han började mycket lofvårt med att tala om att han instämt med mig på en föregående punkt. Det ingav mig den förhoppningen, att fortsättningen av hans anförande skulle leda till att han instämde med mig jämväl på denna punkt. Så blev emellertid icke fallet, utan han gjorde ett förbehållslöst instämmande i de synpunkter, som utskottets ordförande tidigare framfört. Jag hoppas, att dessa herrar, som nu blivit likriktade i denna fråga, icke ha något emot, om jag gemensamt erinrar herrarna om att den fråga, som vi nu diskutera, rör icke blott ett anslag till de mindre jordbrukarna, utan den avser också ett anslag till den del av dessa mindre jordbrukare, som äga s. k. ofullständigt jordbruk. Det är alldeles uppenbart, att, om det ligger något i det resonemanget, att just de mindre jordbrukarna mer än andra i denna tid ha svårigheter att kämpa mot, man bör lämna dem stöd, där sådant är möjligt. Här erbjuder sig ett sådant tillfälle herr Carlström, om vi tänka på en småbrukare exempelvis i Småland, som måste dragas med att fullgöra sin jordbruksgärning på ett icke blott litet utan också i hög grad stenbundet jordområde — ge honom ett handtag, som möjliggör för honom att utveckla sitt jordbruks produktionsmöjligheter och därmed skapa sig i någon mån förbättrade livsbetingelser. Om han sättes i tillfälle verkställa stenröjning på sitt småbruk, kan han kanske i fortsättningen tillämpa något rationellare

Ang. bidrag till nyodling m. m. (Forts.)

brukningsmetoder, som skulle ge större möjlighet till ökade skördar. Jag kan därför icke finna, att de farhågor, som herrarna gemensamt givit uttryck åt, när det gäller denna understödsverksamhet, äro berättigade på denna punkt.

Jag tillåter mig att i detta sammanhang, eftersom herr Carlström talade om sina uttalanden i remissdebatten, säga, att sedan jag läst i protokollet herr Carlströms anförande under remissdebatten, jag gjorde den reflexionen, att när frågan om anslag till stöd åt jordbruket ånyo kommer upp väntar jag, att herr Carlström skall framlägga förslag, som möjliggör att ge de mindre jordbrukarna en något förbättrad ställning. Jag är dock icke riktigt säker på att något sådant kommer från herr Carlström.

Herr Näslund: Herr talman! Jag hade icke haft för avsikt att blanda mig i denna debatt, ehuru väl det finns goda skäl därtill. Den förda diskussionen har till stor del rört sig om dels Kungl. Maj:ts förslag i föreliggande ämne och dels en motion, som är väckt av min partikamrat, herr Sandberg i Böle, och undertecknad av mig och några andra kammarledamöter. Jag hade ändå icke tänkt blanda mig i diskussionen, med hänsyn till att föredragningslistan är så lång, men debatten har fått en sådan karaktär och snuddat vid så många olika saker, att jag icke kan underlåta att säga några ord.

För det första vill jag säga, att jag icke hör till dem, som vilja draga upp någon konkurrens mellan stenröjning, betesförbättring, nyodling och jordkörning, utan jag överlämnar med full trygghet åt Kungl. Maj:t att fördela det anslag, som riksdagen kan ställa till Kungl. Maj:ts förfogande. Dock vill jag säga, att lantbruksstyrelsen, när den framförde sina äskanden till Kungl. Maj:t, uttalar bland annat, att det är antalet betesförbättringar, som ökats procentuellt mest.

Vad som närmast föranledde mig att begära ordet var, att utskottets högt aktade ordförande i betänksamma tonarter talade om att man vid varje tillfälle tog upp diskussion om detta, och det skulle då kunna hända, att även jag skulle anmäla mig bland de betänksamma. När det emellertid gäller anslag av här ifrågavarande beskaffenhet, vill jag försäkra andra kammaren, att jag aldrig hyst de minsta betänkligheter. Vad är det nämligen, man vill här åstadkomma? Det gäller ingenting annat än värdeförbättring, värdestegring, kapitalökning som bidrag till folkförsörjningen. Vilja de herrar, som äro betänksamma, medverka till att statens utgifter hållas nere, skall jag rekommendera jordbruksutskottet — kanske det är förmätet — att ha ett vakande öga på alla de byggnadsföretag, som på jordbruksutskottets rekommendation kunna ifrågakomma. Jag tror, att riksdagen skulle i det avseendet kunna spara in åtskilligt, men nu måste man följa med den allmänna levnadsstandarden och bygga förnäma bostäder. Varje anläggning, som skall utföras, skall vara tipp-topp och förnäm. Kan det då vara rim och reson att påkalla sparsamhet beträffande några fattiga hundratusen kronor, när det gäller att hjälpa grupper av svenska jordbrukare, som sannerligen, såsom det tidigare påpekats i debatten, icke kunna komma i åtnjutande av statsbidrag och statsmakternas hjälp i något annat avseende än just i detta? Jag måste säga, att när de betänksamma höja sina röster, bör man taga i övervägande, på vilket område man egentligen skall sätta in sparsamhet. I varje fall vill jag bestämt protestera emot att man, när det gäller att understödja de sämst ställda här i landet, då skall iakttagas sparsamhet.

Sedan vill jag också betona, att detta anslag tidigare aldrig haft karaktären av något arbetslöshetsanslag, utan det har alltid varit rena billighetsskäl, som talat för att statsmakerna gått in för att ge bidrag till verksamheten på ifrågavarande område. Jag säger därför, att jag utan minsta tvekan rekomen-

Ang. bidrag till nyodling m. m. (Forts.)

derar andra kammaren att bifalla den i motionen, nr 103, framförda blygsamma höjningen med 100,000 kronor från 1,500,000 kronor till 1,600,000 kronor.

Slutligen tillåter jag mig säga till herr Herou, att det finns folkpartister, som mena, att det är till större nytta för de små jordbrukarna, om man med måttliga anspråk kan bringa dem hjälp, än om man med storvulna fraser utestänger dem från möjligheten till att få den minsta förbättring.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den av herrar Heiding och Gustafson i Vimmerby vid utlåtandet fogade reservationen.

Med herr Näslund förenade sig herr *Brännström* i Burträsk.

Herr andre vice talmannen **Jeppsson**: Herr talman! Det anslag, som vi diskutera på ifrågavarande punkt av jordbruksutskottets utlåtande, hör till de betydelsefullaste anslagen under nionde huvudtiteln. Var och en, som känner till och arbetat i de stenbundna delarna av landet, vet, vilken oerhörd betydelse det har för en jordbrukare att i någon mån kunna frigöra sina åkrar från den sten, som utgör ett så svårt hinder för ett rationellt jordbruk. Det är så mycket angelägnare nu i dessa tider, som de småbrukare, som det framför allt gäller, icke ha möjlighet att skaffa sig arbete och därmed inkomstmöjligheter i samma grad som förut. De äro i större utsträckning än tidigare hänvisade till att draga sig fram på den egna lilla torvan, detta i synnerhet, såsom vi alla känna till, på grund av den starka konkurrens, som nu råder i fråga om försörjningstillfällena i den öppna marknaden. Det är därför en nödvändig åtgärd att söka komplettera de jordbruk, som äro alltför små för att kunna bereda skälig bärgning. Svårigheterna att kunna komplettera ett jordbruk äro många gånger stora. Ofta föreligger det ingen möjlighet att genom inköp av jord få den utökning av jordarealen, som är nödvändig och önskvärd. Då har man ingenting annat att göra än att söka utvidga och förbättra jordarealen genom stenröjning eller på annat sätt.

Jag ber därför, herr talman, att i detta fall få ansluta mig till den reservation, som fogats vid utlåtandet på ifrågavarande punkt av herrar Heiding och Gustafson i Vimmerby. Jag har så mycket större anledning att göra det, som jag kanske är den av kammarens ledamöter, som först i andra kammaren väckt frågan om anslag till stenröjning på jordbruk. Under mina första riksdagsår väckte jag en motion i den riktingen, och jag minns mycket väl, huru jag blev avhånad av en mycket framstående ledamot i kammaren, en mycket framstående ledamot av det parti, som reservanterna nu tillhöra, därför att jag trodde mig kunna föreslå en åtgärd, som jag då liksom nu rekommenderar såsom av betydelse för jordbruket. Det är därför så mycket mera glädjande att nu finna, att den tanke, som jag dristade mig att då framföra, nu vunnit anslutning från, snart sagt, alla håll, och att det nu blott är en fråga om storleken av det anslag, man vill lämna.

Med dessa ord ber jag att få på det varmaste ge mitt instämmande i den reservation, som fogats vid utlåtandet av herrar Heiding och Gustafson i Vimmerby, samt yrka bifall till densamma.

I detta anförande instämde herr *Nilsson* i Steneberg.

Herr **Carlström**: Herr talman! Jag är glad över att herr Herou fått klart för sig, att den schism, som herr jordbruksministern under remissdebatten »upptäckte» inom folkpartiet, numera är borta. Nu är det emellertid fara värt, att det på grund av de olika meningarna i denna fråga blir en »ny schism». Jag hoppas emellertid att så icke blir fallet.

Ang. bidrag till nyodling m. m. (Forts.)

Jag begärde egentligen ordet, då herr Gustafson i Vimmerby talade om att jag hemställt om bifall till hans yrkande under punkten 98. Ja, det gjorde jag verkligen därför att jag ansåg, att där funnos verkligen grundade skäl för att bibehålla anslaget oförändrat. Sedan antydde jag, att herr Gustafson i sitt yttrande på slutet gick ut ifrån att detta var den enda punkt i utskottets betänkande, där han räknade med ett bifall av kammaren. Det var detta, som jag erinrade om i detta sammanhang och uttryckte min förvåning över att herr Gustafson i Vimmerby kom igen på denna punkt, sedan han uttalade den uppfattningen, att han inte väntat sig mera än att just på ifrågavarande punkt vinna riksdagens bifall. Det är ju emellertid möjligt, att det kan bli på denna punkt också.

Sedan upplyste herr Gustafson om, vad vi alla visste förut, nämligen att detta anslag utgår även för utökande av mindre, ofullständiga jordbruk, men det är framför allt herr Herous linje, att man skall gripa in på denna punkt. Herr Gustafson har hållit sig till stenröjningen, och jag förmodar, att herr Näslund ifråga om sitt yrkande håller sig till sandkörningen. Det är så många bud här, och jag menar, att av fattiga 100,000 kronor har man inte stor glädje, om de skola delas upp på de skilda områdena. Det blir väl mest en gest, åtminstone när det gäller utökning av de ofullständiga jordbruken. Skall man kunna uträtta något av betydelse, måste man tillgripa nya vägar för att där kunna göra, vad som bör göras, om det skall vara möjligt för dem, som ha dessa svårigheter, att kunna få ett större jordbruk. Jag är inte på det klara med, hur det skall gå till i vissa fall, ty det är möjligt att många av dessa jordbruk ligga så till, att det varken finns odlingsmöjligheter eller möjlighet till utökning på bekostnad av andra jordbruk i närheten. Det blir ett svårt problem, men det problemet tror jag vi skola taga upp i annat sammanhang.

Herr De Geer: Herr talman! Jag har, då jag avlyssnat denna debatt, gjort den bestämda reflexionen, att man här icke så mycket talat om värdet av stenröjning och betesförbättring och dylikt, utan man har i huvudsak fastnat för att försvara sina ståndpunkter på ett ganska invecklat sätt, som egentligen inte hör till saken, samt ej huruvida ifrågavarande ändamål är värt att behärta eller icke. Särskilt har jag förvänat mig över herr Carlström, som kommit fram med en del ganska invecklade problem, och jag förvänar mig över, att han, som hör hemma i en trakt, där det är så oerhört stort behov av det som man vill främja genom detta anslag, ställt sig så avvisande mot en höjning av 100,000 kronor. Det är uppenbart, att en förbättring av de ofullständiga jordbruken är något, som vi alla här i kammaren borde arbeta för. Man kan härvidlag gå två vägar: antingen utöka arealen — och det är en sak, som jag för min del på det allra livligaste behärta och hoppas skall komma till stånd — eller också genom olika förbättringsåtgärder så att säga utöka arealen inom den areal, som redan finns. Detta sistnämnda motsätter sig bland andra herr Carlström, vilket jag inte kan förstå. Jag tror, att den utökning av 100,000 kronor, som herr Carlström inte vill vara med om, skulle vara mycket väl använda pengar. Jag hoppas därför, att de ledamöter i kammaren, som ursprungligen ämnat rösta för det lägre anslaget, skulle vilja göra ett litet undantag på ett område, som är så väl värt att behärta som detta. Det sägs ju, att det är omöjligt — och det är tyvärr så i allmänhet — att här i kammaren få till stånd en ändring av den ståndpunkt, som intagits av utskottet. Jag undrar emellertid, om det inte i denna fråga kan vara värt att tänka efter, om vi inte gjorde rätt om vi ginge med på det högre anslaget.

För min del vill jag utan tvekan säga, att jag icke skulle ha några samvetskval att gå med på den linje, som herr Herou förordar och som går ut på ett

Ang. bidrag till nyodling m. m. (Forts.)

anslag på tre miljoner. Jag tycker, att pengarna till detta ändamål äro bra mycket bättre använda än i många andra fall, då vi äro ganska frikostiga på miljonrullning.

Herr talman! Jag vill icke uppehålla tiden längre. Jag ber att för min del, eftersom jag icke med någon utsikt till framgång kan yrka på högre belopp, att utan tvekan få ansluta mig till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, 2:o) bifall till den vid punkten fogade reservationen samt 3:o) bifall till motionen II: 22; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Gustafson i Vimmerby, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna nu antogs till kontraposition. I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteeringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 133 av utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteeringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Vimmerby begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgävos 103 ja och 75 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkten 134, angående grundförbättringar: bidrag till täckdikningar.

Under punkten 134 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till grundförbättringar: bidrag till täckdikningar anvisa för budgetåret 1936/1937 ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

Ang. bidrag till täckdikningar.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 83 av herrar *Egnell* och *Ernst W. Svenson*, likalydande med II: 226 av herr *Beck*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att till grundförbättringar, bidrag till täckdikningar, anvisa för budgetåret 1936/1937 ett reservationsanslag av 1,500,000 kronor;

2) II: 110 av herr *Gustafsson* i Välsnäs *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte anvisa för budgetåret 1936/1937 ett reservationsanslag av 1,500,000 kronor för bidrag till täckdikningar; samt

3) II: 270 av herrar *Petersson* i Storgården och *Olsson* i Blädinge, vari föreslagits, att riksdagen måtte för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag å 1,500,000 kronor att utgå såsom bidrag till täckdikningsföretag med högst 50 procent av den beräknade kostnaden.

Ang. bidrag till täckdikningar. (Forts.)

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å de i ämnet väckta motionerna, bifalla Kungl. Maj:ts framställning.

Jämväl vid denna punkt hade reservation anmäls av herrar *Heiding* och *Gustafson* i Vimmerby, vilka förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt ovanberörda motioner, till grundförbättringar: bidrag till täckdikningar anvisa för budgetåret 1936/1937 ett reservationsanslag av 1,200,000 kronor.

Punkten föredrogs, och anförde därvid:

Herr *Gustafson* i Vimmerby: Herr talman! Efter vad som förekommit under åtskilliga av de föregående punkterna kan det måhända anses förmätet att säga några ord om ännu en reservation.

Föreliggande punkt rör sig om anslag till täckdikningar. Anslaget till detta ändamål har under de tre närmast föregående åren utgått med $1\frac{1}{2}$ miljon kronor årligen. I år har detta anslag av departementschefen föreslagits ned-satt till 1 miljon kronor. Jag måste ge uttryck åt den meningen, att jag tycker att man här alldeles för starkt och för mycket talar om den minskade arbetslösheten. Man får nästan den uppfattningen, att vi efter detta knappast ha att vänta några propositioner, avseende anslag för lindring av arbetslösheten, men så lär det väl i själva verket ändå inte förhålla sig.

Det är alldeles uppenbart, att det även på landsbygden allt fortfarande råder en viss grad av arbetslöshet, även om man naturligtvis kan säga, att den dess bättre har minskat på de senare åren. Redan denna omständighet tycker jag är av den art, att det kunde vara önskvärt, att det nu förevarande anslaget kunde bibehållas vid en något högre summa än vad av Kungl. Maj:t och utskottet föreslås, men det är också en annan sida av saken, som jag skulle vilja säga några ord om.

Vi ha nog alla en känsla av, att även om det i vissa delar av landet tidigare varit så, att man verkligen på allvar fått upp ögonen för täckdikningens stora betydelse, så är det först i och med tillskapandet av detta anslag, som man inom andra delar av landet riktigt fått klart för sig, vad det i själva verket betyder att man har sin jord väl dränerad. Det finns åtskilliga delar inom vårt land — jag skulle tro, att Skaraborgs län är en typisk exponent i detta avseende — där de ekonomiska omständigheterna ha varit sådana bland flertalet jordbrukare, att de icke tidigare kunnat gå in för täckdikning av jorden i större omfattning. Nu har emellertid uppmärksamheten blivit väckt även hos dessa jordbrukare på det naturliga medel till höjandet av jordbrukets produktion, som täckdikningen utgör. Jag tror därför, att det vore välbetänkt, om kammaren ville följa, vad herr *Heiding* och jag i vår reservation ha föreslagit, och anvisa ett anslag på 1,200,000 kronor.

Herr talman! Jag vill med dessa få ord yrka bifall till den vid denna punkt av herr *Heiding* och undertecknad fogade reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Gustafsson* i Lekåsa, *Bengtsson* i Kullen, *Johanson* i Hallagården, *Pettersson* i Rosta, *Pettersson* i Dahl och *Andersson* i Dunker.

Herr *Beck*: Herr talman! Jag har på denna punkt väckt en motion, vari jag begärt ett anslag för ifrågavarande ändamål på $1\frac{1}{2}$ miljon kronor.

Jag kan inte, som en del motionärer göra, tacka utskottet för välvillig behandling av motionen. Jag kan inte med bästa vilja i världen göra detta, ty jag vet, att behovet av detta anslag är stort. Då det emellertid inte finns

Ang. bidrag till täckdikningar. (Forts.)

någon möjlighet att det av mig påyrkade anslaget, 1½ miljon kronor, kan vinna riksdagens bifall, får jag nöja mig med vad reservanterna under denna punkt förordade.

Jag vill då endast påpeka, att lånebehovet i Skaraborgs län under förra året var 600,000 kronor. Hälften av den summa, som utskottet föreslår, skulle således vara lagom för ett enda län.

Nu kan det ju hända, att täckdikningsverksamheten tidigare har bedrivits i saktare tempo inom det län, jag tillhör. När krisen bröt in, avstannade täckdikningen till stor del, men det vill jag inte lasta Skaraborgs läns jordbrukare för. Snarare vill jag ge dem litet ros för detta förutseende att de i god tid lade om jordbruksdriften till mera extensiv drift för att därigenom bättre kunna rida ut den kris, som vi alla kände var i annalkande. Skall nu detta anslag beskäras för mycket, befarar man, att denna verksamhet ånyo avstannar, och därigenom blir det svårt för en hel del, som ha haft sin verksamhet förlagd till detta arbete, att kunna få sysselsättning. Samma är förhållandet bland arbetarna vid tegelbruken. De tillverka rör för täckdikning, och det kan befaras, att sysselsättningen även där blir mindre.

Sedan får man nog också anse detta anslag som en hjälp åt de mindre jordbrukarna, vilkas jordbruk inte äro så stora, att en familj kan försörjas på dem, och som därför måste söka sig annat arbete vid sidan. Dessa ha i stor utsträckning sökt sig till sådant här arbete. Det sammanlagda antalet arbetare, som varit sysselsatta med täckdikning inom Skaraborgs län, kan säkerligen uppskattas till minst 600, och när anslaget gäller ett sådant ändamål kan jag inte inse, varför man skall beskära det med $\frac{1}{3}$.

Herr talman! Jag tycker, att detta är ett anslag, som man inte behöver upptaga kammarens tid med att hålla några längre detaljbeskrivningar om. Jag förutsätter, att alla landsbygdsrepresentanterna väl känna till, vilket värde täckdikningen har för jordbruket, och med glädje konstaterar jag också, att småbrukarna kommit till insikt om värdet att ha sin jord täckdikad. Jag är rädd för att många av dessa småbrukare inte ha råd att sätta igång med sådant arbete, men genom ett tillräckligt stort anslag för detta ändamål bli de i stånd att göra det.

Med hänvisning till det sagda ber jag, herr talman, att få förena mig i herr Gustafsons i Vimmerby yrkande om bifall till reservationen.

Herr Carlström: Herr talman! Jag är ledsen att jag måste avge en deklARATION, som går i något annan riktning än vad de båda föregående talarna här givit sina anföranden.

Jag förstår mycket väl, att vissa delar av vårt land äro i behov av utökad täckdikning, och särskilt när man reser inom Västergötland ser man, att det där nog brustit åtskilligt i detta avseende. Den saken resonerade vi om på den tiden, då vi nöjde oss med relativt billiga *lån* för denna verksamhet — dessa lånemöjligheter finnas ju för övrigt ännu kvar.

Då det gäller detta anslag hör ju även det till dem, som från 1933 motive-rats med arbetslösheten — att man skulle försöka skaffa arbetstillfällen ute i bygderna. Det var naturligtvis riktigt, och det är möjligt, att det ännu här och där kan finnas någon trakt, där man kan hänvisa till, att just ur den synpunkten detta anslag skulle vara berättigat. Emellertid har departementschefen prutat något på anslagssumman och motiverat detta med, att det är ett anslag, som så småningom bör upphöra.

Nu sade herr Gustafson i Vimmerby, att detta anslag har fäst uppmärksamheten på täckdikningens betydelse. Ja, herr Gustafson, jag tror det finns åtskilliga herrgårdar i Sörmland och även i andra delar av landet som visste

Ang. bidrag till täckdikningar. (Forts.)

om det förut, men de täckdikade kanske inte förrän just när de fingo detta anslag. Jag har såsom medlem av en kommitté gjort en resa inom landets skilda delar under den gångna sommaren, och vi ha givetvis, eftersom vi i denna kommitté sysslat med dessa frågor, måst fundera över, hur man framdeles kunde tänka sig denna verksamhet understödd. Jag måste säga, att när man kom till dessa herrgårdar på flera hundra tunnland, där täckdikning var i gång, och man frågade om behovsprincipen tillämpades här, och om det var mindre anslagskvot till dessa, och det svarades nej på den frågan, blev man nog en smula betänksam. Vill man komma arbetslösheten till livs, resonerades det, får man taga täckdikningen där man kan få den och även låta den utföras på dessa stora gårdar efter samma anslagsgrunder.

Jag vill inte förneka, att det kan finnas godsägare, som ha det lika besvärligt som småbrukarna, men å andra sidan är jag inte alldeles övertygad om, att det är nödvändigt att under mera normala tider direkt understödja en sådan verksamhet, även då det gäller dessa stora jordbruk.

Nu har man ju visserligen både i utskottets motivering och i reservationen gått in för att i någon mån begränsa tilldelningen. Man talar där om behovsprincipen, men hur den i verkligheten kan komma att tillämpas är inte så gott att säga. Det är möjligt, att man på det sättet kan komma ifrån de stora gårdarna och inrikta sig mera på småbruken, men som det tillämpats hittills har det, kan man säga, gått ut över en bank.

Sedan är det en annan sak. Vi ha här förut utan ett ord gått med på ganska stora anslag till avdikningsverksamhet. Det menar jag är fullkomligt riktigt, ty första förutsättningen för att man skall kunna använda jord till odling av kulturväxter är, att vattnet avtappas, så att man har *avlopp* från denna mark. Sedan kommer ju i andra hand täckdikningshistorien. Men vid åtskilliga gårdar, som vi besökte under resan i somras, omvitnades det, att denna täckdikning ger tillbaka i form av ökade skördar alla kostnader under några få år. Det fanns till och med en jordbrukare i ett av våra landskap, som påstod, att han hade dikat på egen bekostnad och fått igen hela utläggat på tre års skördar. Om det förhåller sig på det sättet, undrar jag verkligen, om det kan vara riktigt av riksdagen att gå med på anslag i form av direkta bidrag åt denna verksamhet. Jag är visserligen icke främmande för den tanken att man får gå in för den linjen även i fortsättningen i fråga om de mindre jordbruken. Men skall det ske, får man hålla sig strängt till de mindre jordbruken och till behovsprincipen. Det är nämligen ingen rim och reson att i detta avseende gå in för andra linjer.

Det är med anledning av dessa synpunkter, herr talman, som jag för min del finner, att det anslagsbelopp av 1,000,000 kronor, som föreslagits, bör för året anses lämpligt. Kan man sedermera inrikta verksamheten endast på de mindre jordbruken och efter behovsprincipen, må det låta sig göra. Skall anslaget i fortsättningen utgå, måste man gå den vägen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen gav härefter för kort genmäle ordet till

Herr **Beck**, som yttrade: Herr talman! Onekligen kommer detta anslag att bringa också en del av de mindre jordbrukarna god hjälp. Jag vill i detta sammanhang säga, att jag läste i en tidning i Skaraborgs län omedelbart efter remissdebatten om en vänlig erinran, som herr Carlström hade gjort. Skall denna vänliga erinran taga sig sådana uttryck, som den gjort i dag, emot småbrukarna, då herr Carlström yrkar på väsentligt minskade anslag, såsom här

Ang. bidrag till täckdikningar. (Forts.)

varit fallet, då vill nog säkerligen småbrukarna betacka sig för den hjälp de kunna ha att vänta av herr Carlström.

Vidare anförde:

Herr Herou: Herr talman! Jag vill endast på de skäl, som kunna vara tillämpliga och som jag anförde i debatten vid punkten 98 i utskottets förevarande utlåtande, samt med samma motivering yrka bifall till den föreliggande reservationen.

Herr Carlström: Herr talman! Jag skall be att till herr Beck få säga, att jag icke i mitt anförande gått emot, att småbrukarna skulle få denna hjälp. Var så god och läs mitt anförande i protokollet, när det stenografiskt kommer att framläggas, och försök få fram något om att jag sagt, att småbrukarna icke skulle få detta! Påståendet är ett slag i luften, herr Beck. Vi borde kunna tillåta oss att icke göra sådana i denna debatt.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Beck begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 134 av utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 135—143.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 144.

Lades till handlingarna.

Punkterna 145—148.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 149, angående främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.

Kungl. Maj:t hade under punkten 149 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m. för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 300,000 kronor.

Ang. främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.

Ang. främjande av beredning och avsättning av fisk m. m. (Forts.)

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen 1:78 av herr *Sanne m. fl.* samt II:221 av herr *Hansson* i *Hönö m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m. måtte för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Vid denna punkt hade reservation utan angivet yrkande anmälts av herrar *Sanne* och *Karlsson* i *Munkedal*.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Hansson** i *Hönö*: Herr talman! Då jag är motionär i denna fråga, skall jag be att få säga några ord.

När 1933 års fiskeriutredning avgav framställning om en lånefond å 700,000 kronor för främjande av beredning och avsättning av fisk, avsåg utredningen med framställningen närmast, att möjlighet skulle beredas att ställa rörelsekapital till förfogande åt sådana ekonomiska sammanslutningar bland fiskare, vilka satt som sin uppgift att försälja eller förädla sina medlemmars fångster. Riksdagen 1934 beviljade också 700,000 kronor för detta ändamål. Förra året sänktes summan till 500,000 kronor och i år ytterligare till 300,000 kronor. Som tydligt framgår av Kungl. Maj:ts proposition i år har det varit stor efterfrågan på dessa lån, vilket har sin förklaring däri, att då möjligheterna för avsättning av fisk äro så begränsade får man försöka att på nya vägar vinna avsättning för sina fångster. T. ex. hava fiskare på en del platser genom dessa lån haft möjlighet att stabilisera priserna på sin fisk och hindra de ruinerande prisfall, som ofta förut inträffat. Tack vare denna utväg hava på sina håll fiskarnas inkomster kunnat ökas, beroende på att den fisk, som icke har kunnat säljas till rimliga priser, då kunnat konserveras och saltas.

Det finnes också på många andra fischen stora svårigheter för närvarande, vilka genom denna lånefond skulle kunna undanröjas men vilka på grund av denna stora sänkning av anslagsbeloppet hava små utsikter att bliva avhjälpda. Man måste här bemärka, att detta anslag ej är avsett för något enskilda fiske, samt att, då detsamma skall tjäna vårt lands fiske i dess helhet, sänkningen av anslaget ned till 300,000 kronor blir desto mera betänklig.

Då som jag förut framhållit stor efterfrågan på dessa lån förekommit, så att av de 500,000 kronor, som riksdagen förra året beviljade, redan den 1 december, alltså innan första hälften av budgetåret var slut, nära 300,000 kronor voro tagna i anspråk, har man skäl att antaga, att den återstående delen av anslaget ej kommer att räcka för senare delen av innevarande budgetår.

Lantbruksstyrelsens förslag om 500,000 kronor även för år 1936—1937 kan man därför säga hava starka skäl för ett bifall.

Att man även i år sänker lånefonden måste vi fiskare alltså känna mycket smärtsamt, och vi stå även frågande, om denna möjlighet att på detta sätt få hjälp skall behöva minskas i så stor utsträckning.

Då jag anser, att den föreslagna sänkningen av lånefonden blir till stor nackdel för oss fiskare, ber jag att få yrka bifall till den av mig med flera väckta motionen.

Herr **Johansson** i *Uppmälby*: Herr talman! På grund av den långt framskridna tiden inskränker jag mig till att yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Ang. främjande av beredning och avsättning av fisk m. m. (Forts.)

Herr **Karlsson** i Munkedal: Herr talman! På denna punkt har jag tillsammans med en medmotionär i första kammaren avgivit en blank reservation. Den innebär, att vi yrka bifall till motionen nr 78 i första kammaren och motionen nr 221 i andra kammaren, vilken sistnämnda motion jag undertecknat i likhet med samtliga bohuslänningar här i kammaren.

Jag vill ingalunda förneka, att det icke har förefunnits skäl för att anslaget i viss mån skulle sänkas, ty det är ju så, att de fiskare, som sökt göra sig oberoende av beredarna och mellanhänderna, utverkat anslag, som täckt vissa engångsutgifter. Dessa komma givetvis icke tillbaka. Men skola fiskarna fortfarande stå i den oberoende ställning till beredarna och onödiga mellanhänder, i vilken de nu kommit och i vilken de i vidare utsträckning böra komma, så är säkerligen det anslag, varom vi motionerat, nämligen 500,000 kronor, behövt. Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på en sak och därmed komplettera herr Hanssons i Höno anförande. Det är på det sättet, att man vid februari månads utgång hade från detta anslag anvisat 365,540 kronor, och denna efterfrågan visar i ännu högre grad, hur behövt detta anslag är.

Ehuru jag tänker yrka bifall till den föreliggande motionen i denna kammare, hyser jag ingen förhoppning om att anslaget skall bli höjt, ty jordbruksutskottet har ju tillstyrkt ett anslag på 300,000 kronor, och därför skall jag icke säga något mer om den saken. Jag vill blott rikta ett par ord till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Om det nu med detta minskade anslag skulle uppstå svårigheter att tillmötesgå de rimliga krav, som kunna ställas från fiskarnas sida, för att de skola förbli i någorlunda oberoende ställning till beredarna och andra mellanhänder, så hoppas jag, att de få sina krav uppfyllda och att, om anslaget skulle visa sig för litet, herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet då icke drar sig för att vid nästa års början begära de medel, som kunna vara nödvändiga för att fiskarna, som sagt, i detta avseende kunna förbli i oberoende ställning.

Jag tillåter mig emellertid, herr talman, att yrka bifall till motionen nr 221.

Herr **Osberg**: Herr talman! Jag har undertecknat den motion, som framförts i denna kammare av herr Hansson i Höno, med tanke på att dessa 500,000 kronor skulle vara behövlige för ändamålet. Under den förberedande delen av överläggningen i utskottet upplystes där, att de medel, som av Kungl. Maj:t begärts, skulle vara till fyllest för den tid, det här gäller. Jag har sedermera hört, att visserligen en stor del av fjolårets anslag skulle vara förbrukat men att det dock skulle återstå av dessa medel 148,000 kronor, som skulle räcka till detta budgetårs slut, och sedan har man dessa 300,000 kronor, som utskottet tillstyrkt. Jag hade tänkt fråga herr statsrådet i dag, om han ansåg detta belopp tillfyllest, men det slipper jag göra, ty han har i första kammaren förklarat, att detta belopp är till fyllest för den tid, för vilken det är avsett. Hade han icke kunnat giva denna försäkran nu, hade jag icke haft något emot att gå med på det belopp, som motionärerna begärt. Men under dessa förhållanden kan man egentligen icke göra det, utan man får lov att hålla sig till vad Kungl. Maj:t begär.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, som är detsamma som Kungl. Maj:ts.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 150.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 151—153.

Lades till handlingarna.

Punkterna 154—162.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlå-tande ävensom handläggningen av övriga å föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 11.

Herr statsrådet *Leo* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 124, angående lönetillägg åt vissa revirförvaltare i domänverket; och nr 131, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ skogsvårds-lagen den 15 juni 1923 (nr 212) m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 12.

Herr *Ossbahr* avlämnade en av honom och herr *Johansson* i Krogstorp under-tecknad motion om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 67, med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall förordna om kreditspärr.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 637, bordlades.

§ 13.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till herr *Gardell* i Gahns, som anförde: Herr talman! Inom en småskola på Gotland ha genom en smittobärande lärarinna samtliga elever blivit infekterade av tuberkulos. Vederbörande provinsialläkare meddelar härom följande:

»En socken på södra Gotland, som har ett invånarantal på 585 personer, är i allmänhet efter gotländska förhållanden relativt förskonat från tuberkulos. Under de sista 5 åren ha endast 3 dödsfall i denna sjukdom inträffat inom socknen. Hälsotillståndet bland skolbarnen brukar vara gott, vilket under-tecknad genom regelbundna skolbarnundersökningar har haft tillfälle konstatera. Bland skolpliktiga barn ha endast 3 fall av klinisk tuberkulos inträffat sedan maj 1931. Tuberkulinundersökning med Malmbergs häfta har årligen företagits sedan 1934, och nämnda år visade denna undersökning 11 positivt reagerande barn av 58; därav 10 pos. av 44 i storskolan och 1 pos. av 14 i småskolan. Den ²⁶/₁₀₀ 1935 hade en betydande förskjutning ägt rum av detta förhållande. Under det att i storskolan 10 st. barn av 36 reagerade positivt, var det i småskolan 5 st. av 15. Vid ny undersökning den ¹⁵/₂ 1936 visade det sig att medan förhållandet i storskolan var fullständigt oförändrat, samtliga elever i småskolan blivit tuberkulinpositiva. Detta vill med andra ord säga, att 10 st. barn i åldern 8 och 9 år blivit nyinfekterade med tuberkulos.

Händelsen är mycket uppseendeväckande och mycket beklaglig, och det för-

Interpellation. (Forts.)

hållandet, att en vikarierande lärarinna med allra största sannolikhet torde vara smittokällan, gör saken kanske ändå sorgligare. Lärarinnan i fråga vikarierade i socknens småskola från den $15/8$ 1935 till höstterminens slut. Hon hade vid tillträdet företett friskbetyg. I dec. 1935 kom hon till lasarettsläkare Sandahl i Visby för undersökning, och denne konstaterade då hos henne tuberkulos i smittosamt stadium. Undertecknad underrättades, och hälsovårdsnämnden och skolrådet i socknen varskoddes. Det bestämdes att alla skolbarn ånyo skulle undersökas och den $15/2$ gjordes av undertecknad den tuberkulinundersökning, som blottade det sorgliga förhållandet, att alla barnen i småskolan voro infekterade med tuberkulos. På bekostnad av Majblomman i Hemse blevo dessa barn omedelbart röntgenfotograferade, och därvid konstaterades, att alla hade röntgenologiskt påvisbara förändringar på lungorna. Efter fullbordad undersökning anses 7 barn vara i behov av vård å sanatorium, och anstalter ha vidtagits för deras intagning å Rävlanda sanatorium inom en vecka. De övriga 8 barnen måste stå under noggrann kontroll, och framtiden får utvisa om ytterligare åtgärder måste vidtagas. En undersökning av de infekterade barnens familjer är igångsatt.»

Förste provinsialläkaren på Gotland skriver angående det sorgliga fallet bl. a. följande:

»Den här omnämnda lungotsepidemien bland skolbarnen visar på ett uppseendeväckande sätt, att vår nuvarande lagstiftning beträffande åtgärder till förhindrande av lungotssmittans spridning är synnerligen bristfällig. En revision av lungotslagen till förhindrande av sådana katastrofala händelser är ju ofrånkomlig. Och sådant bör ske snarast möjligt, så att ej alltför många av våra svenska barn ryckas bort av sjukdomen eller orsakas årslånga lidanden.

Jag har ännu ej kunnat inse av vad orsak den smittsamma lungotsen skall intaga en särställning gentemot de i epidemilagen omnämnda sjukdomarna. Den smittsamma lungotsen orsakar ju mångfalt flera dödsfall och nya sjukdomsfall årligen än epidemilagens sjukdomar; den smittsamma lungotsen visar f. ö. överensstämmelse med epidemilagens sjukdomar, den orsakas av en bacill och giver orsak till verkliga epidemier (t. ex. den här ovan omnämnda lungotsepidemien, knölrosepidemier, lungsäcksepidemier). Jag är övertygad om att, därest anmälningsplikt infördes beträffande lungots sjuka och tjänsteläkarna ålades att vid varje nyupptäckt fall av lungot resp. knölros företaga tjänsteresor i enlighet med epidemilagens bestämmelser, skulle sjukdomen kunna begränsas på samma sätt, som för närvarande är fallet beträffande epidemilagens sjukdomar och spetälska.

De åtgärder, som böra vidtagas, skulle jag vilja sammanfatta på följande sätt: 1) En revision av tuberkuloslagen bör snarast göras. 2) Anmälningsplikt beträffande lungots sjuka införes. 3) Epidemilagens bestämmelser om tjänsteresor bör gälla även för varje nyupptäckt lungotsfall, resp. knölrosfall för upptäckande av smittkällan och för vidtagande av åtgärder mot sjukdomens spridning. 4) Obligatorisk läkarundersökning varje termin bör införas för samtliga skolor i riket och ej såsom nu endast vara föreskriven för läroverk m. fl. 5) Årliga tuberkulinundersökningar av skolbarnen böra föreskrivas. (Jag kan ej underlåta framhålla att tuberkulinundersökningar av barnen hos en del föräldrar på sina håll icke mötts med förståelse. Underligt nog ha tuberkulinundersökningar av husdjuren omfattats av lekmenen med större intresse.) 6) De strängare bestämmelserna med avseende på undersökning m. m. skall för övrigt ej gälla blott skolorna. Även för barnkolonier, barnkrubbor, barnvårdscentraler o. s. v. är det nödvändigt, att resp. lärare, lärarinnor, sköterskor m. fl. liksom även barnen bliva undersökta i syfte att hindra smitto-

Interpellation. (Forts.)

överföring. Jag skulle vilja sträcka mig så långt, att sådan plikt ålades alla, som ha med allmänheten att göra.»

Jag delar fullständigt förste provinsialläkarens åsikt, att obligatorisk läkarundersökning bör införas för såväl lärarpersonal som barn vid folk- och småskolor. Då skolundervisningen är obligatorisk, bör det åligga staten att så vitt möjligt skydda barnen mot de risker, som detta beklagliga fall blottat, och kostnaderna borde alltså enligt min mening bestridas av staten. Staten bör även åtaga sig kostnaderna för vården av de barn, som ådragit sig sjukdomen på här ifrågavarande sätt.

Då snabba åtgärder äro av nöden, anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande spörsmål:

1) Är herr statsrådet beredd att vidtaga åtgärder i syfte att införa obligatorisk läkarundersökning av såväl lärare som barn vid samtliga folk- och småskolor?

2) Anser statsrådet det berättigat, att staten åtager sig kostnaderna för vården av de barn, som i skolan ådragit sig sjukdom på sätt som skett i ovan angivna fall?

Ifrågavarande anhållan blev på begäran bordlagd.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.44 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 4 mars.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Herr andre vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 163, angående skogsvård m. m.: vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar.

Kungl. Maj:t hade under punkten 163 av nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen medgiva, att vid utgången av innevarande budgetår förefintlig reservation å tidigare anslag till vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar finge till ett belopp av högst 30,000 kronor under budgetåret 1936/1937 tagas i anspråk för utdelning i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna riktlinjer av bidrag till vissa skogsvårdsåtgärder i Göteborgs och Bohus län samt för bestridande av med bidragsverksamhetens handhavande förenade förvaltningskostnader.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 272, av herr *Andersson* i Södergård *m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen måtte under titeln skogsvård m. m.: vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 700,000 kronor.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medgiva att vid utgången av innevarande budgetår förefintlig reservation å tidigare anslag till vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar finge till ett belopp av högst 30,000 kronor under budgetåret 1936/1937 tagas i anspråk för utdelning i huvudsaklig överensstämmelse med i punkten angivna riktlinjer av bidrag till vissa skogsvårdsåtgärder i Göteborgs och Bohus län samt för bestridande av med bidragsverksamhetens handhavande förenade förvaltningskostnader; samt

2) att motionen II: 272 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herr *Tjällgren*, som hemställt,

1) — — — lika med utskottet — — —; samt

2) att riksdagen måtte i anledning av ovanberörda motion till skogsvård m. m.: vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 200,000 kronor.

Andra kammarens protokoll 1936. Nr 14.

Ang. vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar.

Ang. vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar. (Forts.)

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Andersson** i Södergård: Herr andre vice talman! Jag finner, att utskottet vid denna punkt helt kort angivit, att detta anslag ej vidare bör utgå. Utskottet accepterar tydligt departementschefens uppfattning, att arbetsförhållandena så förbättrats, att den folkgrupp som haft mest nytta av dessa anslag ej under nu rådande ekonomiska förhållanden behöver vidare hjälp i detta avseende, sedan befintlig reservation på 300,000 kronor förbrukats. Möjligen kan härutöver skogsutdiknings- och skogsodlingsanslagen i någon mån anlitas för här ifrågavarande arbeten.

Ja, nog ha de ekonomiska förhållandena förbättrats även för landsbygdens småfolk, som fått utföra det mesta av det arbete, som åstadkommit genom detta anslag. Men det är ett mycket stort överskattande av förbättringen, om man tror att de nu ha så riklig tillgång på arbete, att ytterligare ågärder av detta slag ej behövas.

Från alla håll, oavsett partiåskådningar, deklarerar vid alla möjliga tillfällen den stora förståelsen för landsbygdens småfolk och dess svårigheter att finna sin bärgning. Småbrukarnas jordbruk äro för små att ge familjen tillräckligt arbete och inkomst. Ofta beklagas, att man icke kan hjälpa dem. Förr fanns riklig tillgång på tillfälliga arbetsinkomster, men numera äro de i mycket stor utsträckning utestängda från arbeten, som förr voro öppna för dem. Det är just dessa otillräckligt sysselsatta, som för närvarande ha det sämst ställt ute på landsbygden. Det är felaktigt att tro, att konjunkturuppsvinget borttagit deras bekymmer i fråga om försörjningsmöjligheterna. Just med hänsyn till denna folkgrupp är här ifrågavarande verksamhet allttjämt starkt motiverad, och det var för att bereda dem tillfälle till arbetstillskott som vår motion väcktes. Vi motionärer känna väl till arbets- och försörjningsmöjligheternas stora begränsning för dem. På det för staten billigaste sättet har mycket arbete här framskapats. Att denna billiga arbetsanskaffningsform ställes på avskaffande i första rummet förefaller mig icke förenligt med vanligt ekonomiskt sinne. Den folkgrupp som beröres av åtgärden förstår det säkerligen ej heller. Det beräknade medelsbehovet för budgetåret 1936/1937 som skulle tillgodoses utgör enligt inneliggande ansökningar 1,000,000 kronor. Häremot svarar en beräknad reservation på 300,000 kronor. Det var för att utfylla denna brist i full utsträckning, som vi väckt vår motion om ett anslag på 700,000 kronor.

Angående dessa ansökningar kan jag nämna, att i ett av länen i södra Sverige funnos vid årsskiftet inneliggande ansökningar från 620 gårdar, som ej hunnit planläggas. Men däremot hade bolag och större jordägare redan hunnit få anslag beviljade och sina arbeten fullt genomförda, medan dessa ansökningar från mindre gårdar blivit liggande, utan att de ens hunnit bli behandlade på något sätt. Nog blir det alltså många, som beräknat och även behöva få bidrag, som bli utan, om kammaren följer utskottet. Många som behöva dessa arbetstillfällen bli också utan förtjänst.

Jag skall emellertid ej längre taga kammarens tid i anspråk utan ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen av herr Tjällgren.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr andre vice talman! Detta är också ett anslag, som kommit till under den svåra kristid som rätt. Detta anslag är icke förbrukat, det finns ännu kvar 300,000 kronor av detsamma. Det har inkommit framställningar från Bohuslän att få använda omkring 30,000 kronor därav. Den myndighet, som haft att yttra sig, nämligen skogsvårdssty-

Ang. vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskildas skogar. (Forts.)
 relsernas förbunds centralråd, har ansett, att man kunde klara sig med det belopp som finnes kvar, nämligen de 300,000 kronorna, medan motionärerna föreslagit, att anslaget skulle utgå oförändrat. Det är ju ämnat för vidtagande av åtgärder för skogsvård, men endast för enskilda skogar, då bolagen skulle vara utestängda därifrån. Bolagen hava dock hittills haft möjlighet att få del därav, och denna möjlighet har man också utnyttjat, och det är ingenting att säga därom, så länge man hade den stora arbetslösheten. Då var det nödvändigt att få dessa arbeten till stånd. Emellertid ligger ju saken så till, att denna verksamhet icke upphör nu, den kan fortsätta, så länge pengar finnas kvar, och som sagt 300,000 kronor äro icke förbrukade. Därför har Kungl. Maj:t ansett, att man nu icke behöfve åska något annat, än att man finge av de 300,000 kronorna använda 30,000 kronor till vissa skogsvårdsåtgärder i Göteborgs och Bohus län.

Jag skall icke, herr talman, fördjupa mig i detta ärende vidare. Det är att märka, att det icke finns mer än en reservant, nämligen herr Tjällgren. Bondeförbundet har haft två representanter i utskottet, men de ha varit av olika mening, så att den ene har följt utskottet och den andre gått på reservationen. Detta visar i alla fall, att det funnits en mycket stor majoritet inom utskottet för Kungl. Maj:ts förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall, vilket innebär bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkten 164, angående skogsvård m. m.: väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo.

Utskottet hade till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen: *Ång. väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo.*

1) I: 162 av herr *Sederholm m. fl.* likalydande med II: 383 av herr *Persson* i Grytterud *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen för budgetåret 1936/1937 ville som statsbidrag till vissa väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo anvisa ett reservationsanslag av 250,000 kronor; samt

2) II: 271 av herr *Andersson* i Södergård *m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen måtte under titeln skogsvård m. m.: väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 350,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av förevarande motioner till skogsvård m. m.: väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 250,000 kronor.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Johansson* i Uppmälby, *N. August Nilsson, Carl E. Eriksson, Granath, Andersson* i Löbbo, *Andersson* i Tungelsta och *Karlsson* i Munkedal, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att ovanberörda motioner icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr *Johansson* i Uppmälby: Herr andre vice talman! Vid denna punkt har jag med flera avgivit en reservation, i vilken vi anslutit oss till den uppfattningen, att detta anslag icke vidare skulle utgå. Här ha framlagts motioner dels av herrar *Sederholm* och *von Stockenström* i första kammaren och herr

Ang. väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo. (Forts.)

Persson i Grytterud m. fl. i andra kammaren, gående ut på att man skulle anvisa ett förslagsanslag på 250,000 kronor, och dels av herr Andersson i Södergård m. fl. om anvisande av ett anslag av 350,000 kronor, vilket är det belopp, som skogsvårdsstyrelsernas förbunds centralråd har ansett skulle behövas för denna verksamhet.

Vi ha här i dag tidigare diskuterat frågan om vad man skulle kunna göra för att hjälpa upp våra småbruk och småbrukare i allmänhet. Denna fråga är av en annan räckvidd, så att man knappast alls i detta sammanhang kan tala om småbrukare och knappast heller om mindre jordägare eller medelstora jordbrukare. Detta anslag har haft sin stora betydelse under den tid den stora arbetslösheten var rådande, och därför har man gått in för att samtliga jordägare, oavsett deras ekonomiska ställning eller de stora skogsarealer de förfoga över eller andra hänsyn, skulle få del av anslaget för att skapa arbete. Man har gått in för detta bidrag till anordnande av vägar i skogarna och till vissa flottleder. Arbeten av det senare slaget ha åtminstone inom det område jag känner till icke förekommit. Inom den skogsvårdsstyrelse jag tillhör har det icke varit några andra än några större fideikommiss, några större godsägare i god ekonomisk ställning och några bolag, som fått detta bidrag. Det har varit värdefullt för lindrande av den stora arbetslösheten, men under förlidet år visade det sig, att till följe de stränga direktiv, som fästes vid detta anslag — nämligen att inom den kommun som det skulle komma till godo skall det råda arbetslöshet, och att arbetslöshetskommittén skall hemställa om att få skicka arbetslösa till arbetet — har det icke lyckats att få sådana arbeten utförda, utan arbetena ha blivit stående. Vi ha inom Södermanlands län haft flera ansökningar, däri man begärt uppskov med arbetena, då ingen arbetslöshet funnits inom vederbörande kommun och man därför icke kunde fullgöra arbetet, vilket skogsvårdsstyrelsen beviljat för ett år.

Nu är att märka, att motionärerna i detta fall vilja mjuka upp direktiven för åtnjutande av anslag. Visserligen säger man, att i första hand skola dessa företag komma till stånd i kommuner, där arbetslöshet råder, men i andra hand skulle det bero på den anslagsbeviljande myndigheten, skogsvårdsstyrelsen, att medgiva fortsättning av arbeten, även om det icke finnes arbetslöshet. Vad betyder detta? Det betyder naturligtvis, att detta anslag omförvandlas från ett rent arbetslöshetsanslag till ett anslag för befrämjande av detta vägbyggande i skogarna. Nu har jag emellertid den uppfattningen, att dessa vägbyggnader ändå komma till stånd, därför att skogsägarna finna det vara ekonomiskt fördelaktigt, när det gäller större skogsarealer, att få vägar igenom dem. Men å andra sidan måste jag säga mig, att de småskogsägare, som förut kört i skogarna och som varit vana att få inkomst därav, nu få denna biförtjänst inskränkt, då de endast få utföra körslorna fram till dessa vägar. Därtill kommer — jag har ett brev i fickan, som upplyser därom, men jag skall icke trötta kammaren med att läsa upp det — att när två arrendatorer, som bo invid en dylik skogsväg, förfrågat sig, hur det skulle bli med det nya arrendet efter arrendetidens utlöpande den 14 mars 1937 — det gäller ett par arrendatorer som skrivit till mig — ha de fått det svaret från skogsförvaltningen, att då de på grund av denna nybyggda väg genom skogen fått bättre utkörsväg, kräver man, att arrendet skall ökas med 50 kronor för vardera. De ha skrivit och frågat, om det varit riksdagens mening, och de anse, att de blivit straffade hårt nog, därför att de förut varit vana att få köra på skogen för hela arrendet. I år har den ene kört i 14 dagar och den andre i 8 dagar för att släpa fram virket till denna nya väg. Därefter lastas det på bilar. Man skall naturligtvis tänka på dem också, men här är det jordägaren, som äger bilarna, med vilka man transporterar virket, varför det icke är några lastbilar, som få nytta därav.

Ang. väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo. (Forts.)

Jag har ett annat fall. Jag fick i går ett brev från ett bruk, i vilket arrendatorn säger, att sedan det byggts egna vägar, kräver man visserligen icke något ökat arrende, men man kräver att arrendatorn skall underhålla vägen, som till 25 % byggts med statsmedel. Man säger, att det blir omöjligt, det blir för tungt, ty bolagen vilja ha fram sitt virke omedelbart på våren, och då måste man köra i tjällossningen, varefter reparation skall ske, vilket berövar arrendatorn möjligheten att kunna förtjäna något på att köra fram virket.

Jag hoppas, att denna kammare, liksom första kammaren tillförene gjort, kommer att biträda reservationen. Det är icke bara så, att dessa skogsvägar icke skulle ha kommit till stånd utan statsbidrag, utan jordägarna äro medvetna om att de därigenom få en betydande ekonomisk fördel vid utvinnandet av skogsprodukter — särskilt är detta fallet, där man har virke av mindervärdiga dimensioner. Men det som för mig varit avgörande är den omförvandling, som uppkommer genom uppmjukningen av direktiven för utfående av detta statsbidrag. Det är jordbruksutskottets vice ordförande och jag, som stå emot varandra, nämligen i den punkten, att man skulle överföra detta anslag från vad det var avsett till, nämligen till att lindra arbetslösheten, till ett rent 25 % bidrag, oavsett om arbetslöshet inom den kommun, där vägen skall byggas, finnes eller icke. Jag vädjar till kammaren att biträda första kammarens beslut, varigenom vi skulle slippa gemensam votering. Den uppresning, som skedde i första kammaren, visade, att det fanns en ovanligt stor majoritet för reservationen.

Jag hemställer, att kammaren följer första kammaren, och ber alltså att få yrka bifall till den av mig med flera vid denna punkt avgivna reservationen.

Häruti instämde herr *Jonsson* i Eskilstuna.

Herr **Andersson** i Södergård: Herr andre vice talman! Det var nästan med odelad förvåning jag åhörde jordbruksutskottets ärade ordförande, då han här så lätt gick förbi den i detta ärende hörda myndigheten, nämligen skogsvårdsstyrelsernas förbunds centralråd, som dock framhållit, att detta anslag fortfarande borde utgå. I den föregående frågan hade skogsvårdsstyrelsernas förbunds centralråd icke tillstyrkt ett anslag, och då tyckte han, att det yttrandet var så värdefullt, men när det här tillstyrker det, då har samma myndighets uttalande intet värde alls, då är det ingenting att fästa sig vid. För en helt vanlig kammarledamot förefaller detta litet ovanligt.

Vidare talar han om, att nu finns det ingen arbetslöshet i de skogsbygder, där detta anslag skulle komma att utnyttjas. Vore det så väl, att det vore fallet, skulle jag icke alls ha väckt denna motion. Men jag har tämligen gott reda på att i många av de mest typiska småbrukskommuner, som tillika ägna sig åt skogsbruk, är det ännu många, som ha oerhört svårt att få arbete för att försörja sig, och då dylika företag igångsättas, blir det så gott som ortsbefolkningen, d. v. s. den fattiga och icke tillräckligt sysselsatta befolkningen, som får utföra detta arbete. Nog blir det värdefullt att ge dem tillskott till deras förtjänstmöjligheter, så att de kunna något så när försörja sig, även om de äro bofasta där och även om man icke kan som med vanliga arbetslösa skicka dem ut på arbete på andra orter.

När det därtill göres gällande, att det bara är bolag och storgodsägare, som ha utnyttjat dessa anslag, som de sedan i sin tur använt för detta vägbyggande, och att de därefter avkräva arrendatorerna högre arrenden och en del andra pålagor, så vill jag icke förneka, att sådant kan förekomma i Sörmland. Det är mycket möjligt, ehuru jag icke känner till det. Men jag vet att på många andra ställen inom landet är icke så förhållandet, utan just genom tillkomsten av

Ang. väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo. (Forts.)
bättre skogsvägar har man fått möjlighet att taga ut av skogarna mera skogsprodukter, varigenom mera arbete skapas för dem, som syssla med avverkning och transporter fram till vägarna. Därigenom ha ortens små skogsägare såväl som de stora fått högre avkastning av sina skogar på grund av det högre rotvärde, som kunnat betingas genom förbättrade transportförhållanden. Nu går det icke att komma ifrån, att detta anslag har en stor betydelse även i fortsättningen, ty vi få icke ta allt för lätt på detta problem. Ännu är det tiotusentals bland landsbygdens småfolk, som äro otillräckligt sysselsatta och åt vilka man behöver söka alla möjliga arbetstillfällen för att kunna ge dem en liten utfyllnad i deras försörjningsmöjligheter. Det har ju förut i dag under diskussionen anförts, att det föreligger en stor uppgift i detta avseende. När man därtill har ett uttalande av en myndighet att stödja sig på, en myndighet, som man i andra avseenden tillmäter en viss betydelse, bör man kunna göra det även nu.

Utän att längre ingå i någon diskussion, då samma saksakal kunna anföras i denna som i andra frågor, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Brännström i Skellefteå: Herr andre vice talman! När jag läser den reservation, som är fogad vid denna punkt, måste jag få den uppfattningen, att reservanterna icke bara haft bra litet intresse utan även bra litet insikter om huru förhållandena te sig i Norrland. Jag har med kammarens tillstånd haft ledigt några dagar och varit hemma, och vi hade i min hemkommun mycket allvarliga överläggningar om vad vi skulle ta oss till i nu rådande förhållanden, dels på grund av den myckna snömängden och dels på grund av att det i regel brukar vara så, att man vintertiden alltid får en hel del arbetslöshet. Det går väl an på våren och sommaren, men vintertiden få vi alltid en mängd arbetslösa, för vilka det är svårt att finna arbetstillfällen. Knappast något arbete är så lämpat för denna norrländska arbetslöshet som just arbete med flottledsbyggnader. Det har också visat sig under de år som gått, då det varit möjligt att genom arbetslöshetskommissionen få bidrag just till detta arbete. Om man skall tala om nödvändigheten av detta arbete, synes det mig vara oomtvistligt, att detta arbete med flottlederna är en synnerligen god sak. De äro ju kommunikationsleder, och ju bättre de äro, desto billigare är det att befara dem, det minskar flottningskostnaderna, vilket är till fördel för skogsägarna. Ett högre rotvärde kan erhållas, när kommunikationerna ned till förädlingsplatsen gå lätt och flottlederna äro väl utbyggda. Dessutom går det med väl utbyggda flottleder raskare fram, man kanske kan komma till ettårig flottning på vissa håll i stället för tvåårig, vilket ju har en oerhört stor betydelse.

När man nu här ansett, att denna sak skall avvecklas, förefaller det mig, som om det måste bero på bristande kännedom om verkliga förhållandena. Det går icke an att säga, att flottningsföreningarna uteslutande eller till väsentlig del bestå av bolag, och att det därför är bolagen som gynnas. Det är icke riktigt, utan det är skogsägarna i allmänhet som gynnas, om flottningskostnaderna bli billigare, och i den tid, som vi nu leva i, när rotvärdet varit så lågt, åtminstone i de bygder jag närmast känner till, måste alla inse, att förbättrade kommunikationer och flottleder komma indirekt skogsägarna till godo, varigenom något bättre utbyte och något högre rotvärde för virket kommer dem till del. Frånsett anslaget betydelse som arbetslöshetshjälp och att skapa arbetstillfällen, så är detta ett anslag, som överhuvud taget är lämpligt att använda i Norrland under vintertiden. Om man icke vill förneka, att det där finns en särskilt under vintertiden framträdande arbetslöshet, vilka arbeten vill man erbjuda för att sätta i stället för upprensning och utbyggnad av flottleder?

Ang. väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo. (Forts.)

Från dessa utgångspunkter och när jag hörde utskottets ärade ordförande, som, efter vad jag fann, grundade sitt förnämsta argument på att första kammaren skulle ha tagit reservationen, vill jag framhålla, att det brukar icke vara något argument, som alltför mycket imponerar på denna kammare, utan jag anser, att kammaren bör fatta sin ståndpunkt i detta fall fullt självständigt.

Jag vädjar till kammaren, att den i denna punkt ville biträda utskottets hemställan, till vilken jag, herr andre vice talman, yrkar bifall.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! När den siste ärade talaren beskyllde utskottets reserveranter för okunnighet, undrar jag, om han icke ändå kastade sten i glashus. Mig veterligt har ännu icke något bidrag från detta anslag lämnats till någon norrländsk flottled. Jag vill dessutom påstå, att de bidrag, som från detta anslag gått till Norrland, äro mycket, mycket ringa — helt naturligt, eftersom de förhållanden, som detta anslag avser att ingripa uti, icke gälla för Norrland. Det påpekas även av utskottsmajoriteten, att detta framför allt är en fråga för södra och mellersta delarna av landet. Jag skulle vilja tillägga, att när man nu plötsligt försöker göra detta till en stor arbetslöshetsfråga, skola icke kammarens ledamöter se bort ifrån de uppgifter, som utskottets ärade ordförande här lämnade, nämligen att den bestämmelse, som nu finnes i villkoren, att arbetslöshetskommittén i socknen skall hänvisa arbetare till dessa arbeten, har medfört, att arbeten icke kunnat komma till stånd, därför att det icke finns några arbetslösa anmälda till kommittéerna.

Här stå vi inför samma principfråga, som vi förut diskuterat i samband med anslaget till gödselvårdsanläggningar, fastän det är den skillnaden, att där förefanns den förmildrande omständigheten, att med de nya reglerna bidrag komme att utgå till mindre jordbrukare; här komma de att gå ut till större skogsägare. Vi stå här inför den principfrågan: skall staten betala 25 % av kostnaderna för skogsägarnas vägar? Den frågan kan man bejaka i en tid av svår arbetslöshet, då det gäller att med ljus och lykta finna möjligheter att stimulera fram arbeten. Men kom ihåg, att när detta anslag kom till, uttalades det, att denna verksamhet skulle avvecklas, när konjunkturerna hade vänt. Jag påminner än en gång, vilka förebråelser, som särskilt från högerhåll riktades mot dylika anslag med det påpekandet, att om man en gång fått dessa anslag, så fick man aldrig bort dem. Högern kände sig själv. Nu är det högern själv, som ivrigt arbetar på att få behålla dessa anslag, som den en gång betraktade såsom så olyckliga.

Staten har haft som princip för sina bidrag till jordbruksändamål att lägga bidragen så, att man fick fram en verksamhet, som antingen är socialt ändamålsenlig eller som medför, att det skapas framtidsvärden. Om vi se på våra gamla bidrag till nyodlingar, till betesförbättringar och till enskilda utfartsvägar, så finna vi, att där ger staten bidrag för att göra ofullständiga jordbruk mera bärkraftiga eller för att åstadkomma kolonisation av marker, som kunna odlas. Tar jag de två anslag till skogsvården, som finnas, d. v. s. anslagen till bidrag för skogsutdikningar och för skogsodling, så ger man där bidrag, därför att det gäller åtgärder, som icke lämna någon avkastning åt den generation, som utför arbetet, utan först till en annan generation. Men hittills har man från statens sida, om jag undantar arbetslöshetsperioden, icke velat vara med om att lämna direkta bidrag till sådana åtgärder, där nytan och avkastningen därav omedelbart komme jordbrukaren till godo, såsom då det gäller täckdikning och, såsom nu, då det gäller sådana skogsvägar som

Ang. väg- och flottledsbyggnader å skogur i enskild ägo. (Forts.)
dessa. Vi skola komma ihåg, att när vägen är färdig, kör bilen där, och vägen börjar omedelbart förränta sig.

Vi stå alltså här inför den principfrågan: skola vi nu, när detta anslag icke längre kan motiveras som ett nödvändigt ingripande för arbetslöshetens bekämpande, fortsätta med det, så att det i stället för att vara ett arbetslöshetsanslag blir en subvention till stora skogsägare? Det är klart, att man skapar arbete med dessa vägar, ty därmed ges flera arbetstillfällen. Men å andra sidan skola vi icke heller se bort ifrån vad utskottets ordförande här påpekade, nämligen att man genom dessa vägarbeten avskaffar arbeten för småbönderna, som hava skogskörslor. Ur denna synpunkt äro dessa arbeten ett tveeggat svärd, även om de ur ekonomisk synpunkt representera den rätta utvecklingen. Jag tror, att det med hänsyn till framtida konsekvenser skulle vara klokast, om vi nu göra så, som från början var meningen: låta detta anslag försvinna, då den omedelbara anledningen till anslaget tillkomst har förfallit. Vi befinna oss i det läget, att om icke anslaget nu försvinner, så kommer det aldrig att avskaffas, utan då kommer det att fortsätta att bestå genom tiderna och blir icke längre något arbetslöshetsanslag utan en ny subvention till vissa företagare på skogsbrukets område.

Jag anser mig därför ha skäl att rekommendera denna kammare att biträda reservationen.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Herr Andersson i Södergård förebrådde mig, att jag i det ena fallet — vid en föregående punkt — hade förordat, att man skulle följa centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund, men att jag vid denna punkt gick emot detta centralråd. Jag vill med anledning därav bara säga herr Andersson, att jag bedömer varje fråga för sig, oavsett vem som förordat densamma. När skogsvårdsstyrelsernas förbunds centralråd kom till stånd, var det avsikten, att det skulle vara en sammanhållande länk mellan skogsvårdsstyrelserna, för att man skulle kunna arbeta enligt efter samma grundlinjer inom alla skogsvårdsstyrelser. Det var ett stort slagsmål den gången. Det fanns de, vilka fortfarande äro ledamöter av denna kammare, som motsatte sig detta; jag ansåg det vara nödvändigt. Nu är detta centralråd intet statens ämbetsverk, men det har fått vissa statliga uppgifter, får yttra sig över remisser och dylikt, och det har fått ett statsanslag. Det förvånar mig icke, att huvudmotionären, herr Sederholm, som sitter ordförande i centralrådet, lagt fram ett förslag i ärendet. Detta förvånar mig icke alls, ty han betraktar det naturligtvis som sin skyldighet att frambära en motion, där han tagit upp, icke allt vad som begärts, ty han har prutat något, men en hel del. Det är, som sagt, icke märkvärdigt; det är ju alltid så, att om man är medlem av en kommitté eller på annat sätt varit med om att avge ett yttrande i en fråga, så vill man ju gärna föra fram detta.

Men om man granskar sammansättningen av skogsvårdsstyrelsernas förbunds centralråd, så kan man väl säga, att i detta finnas huvudsakligen representerade stora skogsägare. Det finns mycket få representanter för de mindre jordbrukarna i detta centralråd. Inom vissa skogsvårdsstyrelser finns det sådana representanter, men i de flesta fall är det även där övervägande stora skogsägare, som äro representerade, samt bolag och disponenter. Det är ju naturligt, att det från deras håll finns intresse för detta anslag. Men jag vågar ännu en gång hävda, att jag icke tror, att man skall kunna få det därhän, som man gjort i andra frågor, att detta skulle vara en småbrukarfråga eller en fråga, som rör de medelstora jordbruket, utan här gäller det de stora skogsägarnas intressen. Efter förlidet års riksdag var jag inbjuden deltaga i en diskussion i Uppsala läns skogsvårdsstyrelse, där det fanns representanter

Ang. väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo. (Forts.)

närvarande för Södermanlands skogsvårdsstyrelse samt Västmanlands och Stockholms läns skogsvårdsstyrelser. Från Uppsala läns skogsvårdsstyrelse, som var inbjudare, talade man där om att den, som mest utnyttjade detta anslag i Uppsala län, var Stora Kopparbergs Bergslags bolag. Och så är det nog på många håll. Jag har av en skogsvårdsstyrelserepresentant i dag fått den uppgiften, att den, som mest utnyttjar detta anslag i Stockholms län, är Gimo aktiebolag. Man frågar sig verkligen, hur herr Andersson som småbrukare kan anse det här vara en småbrukarfråga.

Nu ligger saken så till — vilket jag sade redan i mitt föregående anförande — att när detta anslag kom till, så var det ett arbetslöshetsanslag. Man räknade med att om man kunde stimulera bolagen att bygga dessa vägar, så var detta ett medel till minskande av arbetslösheten. Numera hava bolagen naturligtvis kommit till den uppfattningen, att detta vägbyggande är ekonomiskt fördelaktigt för dem även utan statsbidrag, emedan det möjliggör för dem att få fram sina skogsprodukter. Men nu vilja ju reservanterna ändra det därhän, att om ingen arbetslöshet föreligger inom den kommun, som skulle bygga, så skulle skogsvårdsstyrelsen ändå kunna bevilja dylika anslag. Det är den för närvarande förhindrad att göra. Jag får säga, att det är för mig motbudande att se, huru detta anslag utnyttjats i mitt eget län. Ingen bonde inom Södermanlands län har hittills sökt bidrag från detta anslag. Det har hittills endast utnyttjas av stora fideikommiss, exempelvis Fjällskäfte, Eriksberg, Holmens bruk i Norrköping, Norrköpings trävarubolag och Backa-Hosjö bolag. Dessa hava varit de enda sökandena jämte några större godsägare, bl. a. herrar Sederholm och von Stockenström, som äro motionärer. Det är naturligt, att de vilja ha detta anslag kvar. Men jag frågar: skall staten lämna 25 % bidrag till dessa vägar, när arbetena icke längre äro motiverade ur arbetslöshetssynpunkt och man vidare vill ändra direktiven för att anslag skall kunna beviljas, oavsett huruvida arbetslöshet inom en kommun förefinnes eller icke?

Jag vill till sist säga ett ord till herr Brännström. Han sade, att det var så mycket snö och så svår arbetslöshet där uppe i Norrland. Ja, ha ni en och en halv meter snö, så är det minsann svårt att bygga skogsvägar.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Sandström: Herr talman! När detta anslag tillkom, så var det avsett att i sin mån bidraga till avhjälpan av arbetslösheten, och man hälsade det med ganska stor tillfredsställelse. Vi ansågo nämligen, att det var den mest praktiska formen att ordna sådana arbeten och det billigaste sättet, varpå staten kunde anskaffa arbeten för de arbetslösa. Här behöfde staten nämligen endast betala 25 % av de kostnader, som det hela kunde draga. Om man sålunda anslag 250,000 kronor, så fick man arbeten utförda för 1,000,000 kronor. Det är ju detta, som varit den stora fördelen med detta anslag.

Nu talade herr statsrådet om att man numera för jordbruksändamål endast gick in för sådana arbeten, som kunna skapa framtidsvärden. Ja, jag vill fråga herr statsrådet: skapar man icke framtidsvärden genom detta slags arbeten? Skogsvärden är väl ofantligt betydelsefullt. Där skapas verkligen framtidsvärden, och man skapar även nya framtidsvärden genom att bygga flottleder för skogstrakter, som förut icke haft några sådana. Om man skall tala om framtidsvärden, så skall det väl vara i detta sammanhang.

Vidare talade herr statsrådet om att det visat sig svårt att få användning för detta anslag just därför att det erfordrades anvisning av arbetslösa arbetare till dessa arbeten. Ja, det kan ju vara riktigt, att det kan uppstå vissa svårigheter i detta avseende, men det framgår dock av handlingarna, att hela

Ang. väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo. (Forts.)
anslaget är använt. Sålunda har det ändå lyckats att anvisa folk till dessa arbeten och att få dem i gång.

Herr Johansson i Uppmälby var inne på den gamla frågan, att man icke skulle hjälpa bolagen. Det är sant, att det här i viss utsträckning är bolagen, som satt i gång dessa arbeten. Men jag ber kammaren bemärka, att om icke detta anslag hade kommit till, så att dessa bolag och andra skogsägare erbjudits möjlighet att få en fjärdedel av arbetskostnaderna betalda av statsverket, så hade dessa arbeten till allra största delen icke kommit till stånd. Man hade väntat med dem, tills det funnits anslag disponibla. Men nu blev man mera sinnad att sätta i gång dessa arbeten, då man kunde få dem utförda för en fjärdedel billigare pris, än vad de annars skulle betingat.

Herr talman! Jag anser, att det fortfarande finns så mycken arbetslöshet just bland den kategori människor, som sysselsätts vid dylika arbeten, att detta mycket väl kan motivera att även för nästa budgetår ge ett anslag på 250,000 kronor, såsom utskottet föreslagit, för detta ändamål. Och jag ber, herr talman, att med denna motivering få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson i Södergård: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet markerade rätt starkt, att det var en väsentlig skillnad mellan att med statsbidrag uppmuntra å ena sidan sådana arbeten, med vilka det skapades ett värde, som genast kunde utnyttjas av vederbörande, och å andra sidan sådana företag, som skapa framtidsvärden, vilka icke genast kunna utnyttjas, samt menade, att man borde gå in för att stödja endast det sista slaget. Jag undrar, om regeringen över hela linjen är beredd att följa denna åsikt och omsätta den i handling. Det betvivlar jag starkt. Det torde nog vara endast beträffande jordbruk och skogsbruk, som den där regeln kommer i tillämpning; det blir andra regler, som tillämpas i övrigt.

När sedan jordbruksutskottets ärade ordförande så skarpt poängterade, att detta var någonting, som enbart gynnade bolagen och något fåtal större skogsägare, och drog i tvivelsmål, att jag skulle kunna draga fram något bevis för motsatsen, så vill jag svara, att det kan jag göra. På småländska höglandet finns det säkerligen många mindre skogsägare, som använt detta anslag för att bygga vägar till mera avsides belägna skogsskiften. Det är ju meningen, att en stor del av detta anslag även i fortsättningen skall komma de mindre skogsägarna till godo. Av ännu större betydelse äro emellertid de arbetstillfällen, som skapas i dessa trakter både för tillfället och för framtiden. Genom detta anslag blir det nämligen möjligt att bättre utnyttja avsides belägna skogar, så att de ge mera arbete åt befolkningen där nere, som för närvarande i stor utsträckning saknar tillräcklig sysselsättning. Jag vill passa på tillfället att understryka, att det är på tiden, att vi ägna dessa befolkningslager en större uppmärksamhet än hitintills i handling och inte bara i ord.

Det är därför, herr talman, min bestämda övertygelse, att man till fullo kan försvara detta anslag, även om man från en del håll söker kasta en skugga över bolagen för att de på ett otillbörligt sätt utnyttjat anslaget. Man måste väl i alla fall tänka på att bolagen själva få svara för tre fjärdedelar av kostnaderna för arbetets utförande, och därför anser jag, att man inte får döma dem alltför hårt. Vi ha sannerligen många exempel på att det framskapats statsarbeten, där den enskilde inte på långt när har behövt lämna samma motprestation som i detta fall. Vidare bör man erinra sig, att 48 procent av de vägar, som hittills tagits i bruk, också kunnat användas som utfartsvägar för avsides boende. Jag föreställer mig, att det varken är godsägarna eller bolagsherrarna, som komma att utnyttja dessa utfartsvägar. Jag betonar än en

Ang. väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo. (Forts.)
gång, att det även för framtiden är meningen, att dessa medel skola användas på ett sådant sätt, att de kunna bli till gagn för avsides boende. Det är därför alldeles uppenbart, att det är småfolket, som får nytta av att detta anslag beviljas. Det kan möjligen gå för sig att här i riksdagen bortresonera, att detta anslag har något intresse för småfolket, men det kommer sannerligen inte att gå att därom övertyga den del av småfolket som är beroende av det arbete, som härigenom framskapas.

Herr Pettersson i Hällbacken: Herr talman! Om riksdagen har gott om pengar, kan man naturligtvis fortsätta med att bevilja detta anslag, även om det är alldeles uppenbart, att det ej kommer till användning för det ändamål, som det från början var avsett för.

Detta anslag tillkom, som det också har påpekats under debatten, under extraordinära förhållanden med stor arbetslöshet. Avsikten var, att man på alla möjliga sätt ville försöka hjälpa de arbetslösa genom att ställa medel till förfogande för anordnande av olika slags arbeten. Hur ha emellertid dessa pengar i verkligheten använts? Jo, det har visat sig, åtminstone om jag får döma av den erfarenhet jag fått från skogsvårdsstyrelsen i det län jag tillhör, att det inte alls är småbrukarna och de små skogsägarna, som fått någon hjälp av detta anslag, utan pengarna ha till större delen gått till arbeten, som de stora skogsägarna och bolagen anordnat. När vi behandlat dessa ärenden inom den skogsvårdsstyrelse, som jag tillhör, ha vi fått en stark känsla av att det varit ett anslag för lindrande av den stora arbetslösheten.

Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet erinrade i sitt anförande om att arbetslöshetssituationen är en helt annan nu, än när detta anslag tillkom. Det finns till och med en del kommuner ute i landet, där man inte kan uppbringa en enda inregistrerad arbetslös, som skulle kunna sättas till detta arbete. I motiveringen för anslaget säges det, att anslaget skall utgå under sådana perioder, då arbetslöshet befaras bland skogsarbetarna. Följden kommer givetvis att bli, att när en stor skogsägare, ett bolag eller dylikt, efter någon period, till exempel på sommaren, får svårt att sysselsätta sina arbetare, kommer man och säger: Jag måste inskränka på huggningarna, men om jag får statsbidrag, skulle jag i stället kunna anlägga den och den vägen eller utföra något flottledsbygge. På så sätt kommer man att fylla de villkor, som äro uppställda för att man skall få statssubvention av dessa medel, som jag anser kunde användas på bättre sätt. Jag anser, herr talman, att om hjälp skall utgå till skogsbruket och till småbrukarna överhuvud taget, då skall den också utgå i en sådan form, att den kommer dem till nytta, som ha största behovet av hjälp.

På grund av vad jag anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Johansson i Uppmälby, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 164 av utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Ang. väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo. (Forts.)
Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nej-propositionen. Herr Andersson i Södergård begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 61 ja och 91 nej, varjämte 18 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Punkterna 165 och 166.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 167.

Lades till handlingarna.

Punkterna 168—170.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 171 och 172.

Lades till handlingarna.

Punkterna 173—181.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 182.

Lades till handlingarna.

Punkterna 183—188.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. Sveriges
geologiska
undersök-
ning.*

Punkten 189, angående Sveriges geologiska undersökning: avlöningar.

Under punkten 189 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att fastställa viss personalförteckning och godkänna viss avlöningsstat för Sveriges geologiska undersökning samt till Sveriges geologiska undersökning: avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 203,900 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft en inom andra kammaren väckt till utskottet hänvisad motion, nr 612, av herr *Hedlund* i Häste, vari föreslagits, att riksdagen måtte i samband med anvisandet av anslag till Sveriges geologiska undersökning för budgetåret 1936/1937 uppflytta den av extra ordinarie geologen filosofie doktor Gunnar Ekström för närvarande innehavda befattningen i 21:a lönegraden för e. o. tjänstemän till en e. o. befattning i 24:e lönegraden.

Ang. Sveriges geologiska undersökning. (Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 612,

1) för Sveriges geologiska undersökning fastställa följande

Personalförteckning.

Tjänstemän å ordinarie stat.

Befattning	Lönegrad
1 överdirektör	A 1
8 statsgeologer	B 26
1 sekreterare	B 26
1 museiföreståndare	B 26
1 kemist	B 26
1 förste expeditionsvakt	B 7
2 expeditionsvakter	B 5;

2) godkänna följande avlöningsstat för Sveriges geologiska undersökning, att tillämpas tillsvidare från och med budgetåret 1936/1937:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat, förslagsvis .. kronor 128,800
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal:
 - a) Grundavlöningar m. m. kronor 58,200
 - b) Avlöningsförhöjningar m m., förslagsvis
3. Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän, förslagsvis

» 8,600 » 66,800
» 8,300

Summa kronor 203,900;

3) till Sveriges geologiska undersökning: avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 203,900 kronor.

Vid denna punkt hade reservation anmäls av herrar *Sederholm, N. August Nilsson, Gabrielsson, von Stockenström, Hedlund* i Häste och *Persson* i Gryt-terud, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och den i ämnet väckta motionen,

1) för Sveriges geologiska undersökning fastställa följande

Personalförteckning.

Tjänstemän å ordinarie stat.

Befattning	Lönegrad
1 överdirektör	A 1
8 statsgeologer	B 26
1 sekreterare	B 26
1 museiföreståndare	B 26
1 kemist	B 26
1 förste expeditionsvakt	B 7
2 expeditionsvakter	B 5;

2) godkänna följande avlöningsstat för Sveriges geologiska undersökning, att tillämpas tillsvidare från och med budgetåret 1936/1937:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat, förslagsvis .. kronor 128,800
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal:
 - a) Grundavlöningar m. m. kronor 59,400

Ang. Sveriges geologiska undersökning. (Forts.)

b) Avlöningsförhöjningar m. m., förslagsvis	»	8,600	»	68,000
3. Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän, förslagsvis	»		»	8,300
				Summa kronor 205,100;

3) till Sveriges geologiska undersökning: avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 205,100 kronor.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Hedlund** i Häste: Som kammarens ärade ledamöter finna, är vid denna punkt avgiven en reservation av herrar Sederholm, Nilsson i Kabbarp m. fl., som går ut på att en hos Sveriges geologiska undersökning anställd tjänsteman, fil. dr Gunnar Ekström, skulle beredas en något bättre löneställning, än vad han för närvarande har.

Verket har gjort framställning till Kungl. Maj:t, att Ekström som e. o. tjänsteman skulle placeras i lönegraden B 26. När denna framställning remitterades till lönenämnden, förklarade denna sig inte vilja tillstyrka detta förslag utan föreslog i stället, att han skulle placeras i B 24. Av de uppgifter, som jag inhämtat om denne tjänstemans verksamhet inom Sveriges geologiska undersökning, framgår, att han, sedan han i över två år varit anställd som extra geolog och assistent, i femton år oavbrutet verkat i Sveriges geologiska undersöknings tjänst. Han har därvid visat sig vara en av vårt lands allra främsta agrikulturgeologer och har utfört en hel del synnerligen värdefulla och betydelsefulla undersökningar. Han har vidare enligt verkets uppgifter med en utomordentlig förmåga självständigt utfört det kvalitetsarbete, som tillkommer de ordinarie befattningshavarna vid Sveriges geologiska undersökning, och det är alldeles särskilt på grund av detta som verket har begärt, att han skulle uppflyttas i lönehänseende. Jag har personligen kännedom om vilken kapacitet denne tjänsteman är genom de kurser han hållit för hos hushållningssällskapen anställda konsulenter och lantbruksingenjörer m. fl., varvid han på ett synnerligen klart och tydligt sätt framlagt resultatet av sitt vetenskapliga arbete till gagn för jordbruket.

När Sveriges geologiska undersökning velat placera honom som e. o. tjänsteman i B 26, alltså i samma lönegrad som de ordinarie statsgeologerna, får man komma ihåg, att lönen till en e. o. tjänsteman utgår med lägre belopp än för en ordinarie. Om han står som e. o. tjänsteman i B 21, erhåller han nämligen avlöning efter lönegraden B 19, sålunda två löneklasser lägre.

Det är på grund av att denna person, enligt vad som framhållits i den framställning, som ingivits av Sveriges geologiska undersökning, vilket också kunnat verifieras på annat sätt, har så pass betydelsefulla uppgifter, som jag motionerat i detta ärende. Jag har därvid följt allmänna civilförvaltningens lönenämnd, som säger, att »för en geolog, som varit anställd någon mera avsevärd tid hos undersökningen och som i vetenskapligt hänseende vore väl meriterad, en löneställning motsvarande 21:a lönegraden för extra ordinarie tjänstemän vore att anse såsom mindre tillfredsställande». Lönenämnden har därför förordat bifall till undersökningens förslag, att han skulle placeras i 24:e lönegraden såsom extra tjänsteman.

Med stöd av vad jag nu anfört tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till den vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Mina herrar! Det är ingen människa som bestrider, att inte denne tjänsteman hos Sveriges geologiska

Ang. Sveriges geologiska undersökning. (Forts.)

undersökning har utfört ett gott arbete, men man hyser betänkligheter mot att inrätta en särskild löneklass för honom.

Departementschefen framhåller, att oavsett vilka förtjänster Ekström kan ha visat ifråga om arbetet inom Sveriges geologiska undersökning synes det principiellt betänkligt att på denna grund för honom inrätta en särskild högre löneklass. Det är sant, att lönenämnden har tillstyrkt denna framställning, men statskontoret har avstyrkt.

Vi behandlade denna fråga på avdelningen, innan motionstiden var utgången. En av utskottets ledamöter, som tillika är med i lönenämnden, förklarade, att han i lönenämnden tillstyrkt denna framställning, därför att chefen för Sveriges geologiska undersökning bett honom därom. I utskottet gjorde han dock inget yrkande. Han återfinnes nu bland reservanterna, och herr Hedlund i Häste kom väl med sin motion för att binda Kabbarp, om jag så får säga. Jag har för övrigt själv gått med på en annan punkt, där herr Hedlund också varit motionär. Han är ju ofta motionär, när det gäller lönefrågor, och det är ju inget ont i det. Jag har alltså på herr Hedlunds framställning varit med om att bevilja ett personligt lönetillägg åt en person, men här är det fråga om en helt annan sak. Det torde väl finnas många extra tjänstemän i Sverige, som anse, att de ha utfört ett mycket gott arbete och äro kompetenta på alla möjliga sätt. Jag är därför mycket rädd för de konsekvenser, som skulle kunna följa av ett bifall till herr Hedlunds motion. Om man går in för ett personligt tillägg, är ju detta begränsat till *en* person, men går man in för vad som här föreslagits, då vakna nog alla, som anse, att de ha varit extra tillräckligt länge och utfört ett mycket bra arbete. Då bli vi nog i flera fall tvungna att gå på samma linje som i detta fall. Jag är ju i allmänhet mycket konservativ i min uppfattning, när det gäller klättring på den s. k. löneskalan ifrån det ena pinnsteget till det andra. Är det dessutom, som i detta fall, fråga om att inrätta en särskild steg för en extra tjänsteman att komma upp på, då kan jag inte hjälpa, att jag är ännu mera betänksam. Första kammaren, som uppges sitta inne med mera förstånd än vi här i andra kammaren, har avslagit motionen, och jag hoppas, att också andra kammaren måtte följa utskottet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 190—206.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 207 och 208.

Lades till handlingarna.

Punkten 209.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Vidare föredrogos vart för sig

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om redogörelse i Kungl. Maj:ts berättelser till riksdagen om

vad i rikets styrelse sig tilldragit för direktiven för de av kommittéer och sakkunniga bedrivna utredningar; och

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 75 § lagen den 7 juni 1934 (nr 242) om vägdistrikt.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

Ang. s. k.
tilläggs-
mandat vid
andrakam-
marval m. m.

Härefter förelåg till avgörande konstitutionsutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckta motioner om införande av s. k. tilläggsmandat vid val till riksdagens andra kammare m. m.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft dels de likalydande motionerna nr 170 i första kammaren av herr *Hamrin m. fl.* och nr 393 i andra kammaren av herr *Andersson i Rasjön m. fl.*, dels de likalydande motionerna nr 229 i första kammaren av herr *Bergman* och nr 513 i andra kammaren av herr andre vice talmannen *Jeppsson*, dels ock motionen nr 72 i andra kammaren av herr *Spångberg m. fl.*

I motionerna I: 170 och II: 393 hade hemställts, att riksdagen ville besluta att såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga i motionerna framlagt förslag till ändrad lydelse av §§ 11, 13—18, 22 och 25 riksdagsordningen.

I motionerna I: 229 och II: 513 hade hemställts, att riksdagen ville besluta att såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga i motionerna framlagt förslag till ändrad lydelse av §§ 14, 15, 17—22, 27 och 28 riksdagsordningen.

I motionen II: 72 hade föreslagits, att riksdagen ville i skrivelse till regeringen anhålla, att regeringen måtte låta verkställa utredning i syfte att vid val till riksdagens andra kammare tillförsäkra de olika partierna mandat i förhållande till deras sammanlagda rösttal samt för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i härför gällande författningar.

Utskottets hemställan innefattade, att ovanberörda motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Bergman* och *Olsson* i Mora, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen ville med bifall till motionerna I: 170 och II: 393 besluta att såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga det förslag till ändrad lydelse av §§ 11, 13—18, 22 och 25 i riksdagsordningen, som framlagts i ifrågavarande motioner I: 170 och II: 393;

2) att motionerna I: 229 och II: 513 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

3) att motionen II: 72 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Olsson* i Mora: Herr talman! Det är en gammal fråga, som här föreligger till riksdagens prövning. Saken är som bekant den att man ganska snart fann, att vårt proportionella valsysteem inte motsvarar rimliga krav på rättvisa. Därför skrev 1918 års riksdag och begärde utredning rörande de åtgärder, som kunde vidtagas till undvikande av de olägenheter, som voro förenade med det proportionella valsystemet. Riksdagen framhöll behovet av

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)

större proportionell rättvisa och pekade uttryckligen på att ett utjämningsförfarande borde undersökas.

För femton år sedan utvidgades valkretsarna, och något senare infördes den bestämmelse ifråga om valteknisk samverkan, som öppnar möjlighet att anbringa flera väljarbeteckningar på valsedlarna. Detta innebar förbättringar, men behovet av en väsentligare utbyggnad av vårt proportionella vals-system kvarstod alltjämt. Motioner härom väcktes återigen men avslogos. 1927 igångsattes emellertid en utredning, och när kravet återkom året därpå, vann det understöd även av ett par framskjutna socialdemokrater. Men frågan föll även nu. År 1932 förelåg det en proposition i saken, men riksdagen intog samma avvisande ståndpunkt.

Nu vid sista riksdagen i en period har frågan ställts på nytt, och konstitutionsutskottet har framhärdat i sitt avvisande. Med en dålig historieskrivning säger utskottet, att under senare år hava vid flera tillfällen framförts förslag om genomförande av sådana anordningar, att »fullständig proportionalitet bleve garanterad vid val av ledamöter till riksdagens andra kammare». Mig veterligt har ingen vare sig muntligt eller skriftligt begärt en så orimlig garanti, utan man har nöjt sig med att eftersträva större proportionell rättvisa än den nuvarande eller, i det nu föreliggande fallet, en mera rättvis mandatfördelning. Men sedan utskottet på detta sätt målat hin på väggen, piskas han med avslagsmotiveringen från 1932. Här polemiseras tämligen utförligt mot riksmandaten, fastän valet mellan dessa och den andra utväg, som anvisades redan 1928, står fullständigt öppet, och fastän ett par av de nu föreliggande motionerna uttryckligen påyrka just denna lösning.

Redan vid 1917 års val blevo inte mindre än 20 andrakammarmandat ur proportionell synpunkt felaktigt placerade, och vid det senaste andrakammarvalet, 1932, fick ett parti för sina mandat leverera i medeltal 9,755 röster och ett annat parti 37,122 röster. Ändå upprepar utskottet sitt uttalande från 1932, att avvikelserna från den proportionella rättvisans utslag äro »jämförelsevis obetydliga». Man har onekligen stora anspråk på orättvisan i konstitutionsutskottet! Bakom oviljan finns det ett dolt motiv: det är de besittandes, det är de större partiernas olust att i rättvisans namn dela med sig av sitt överflöd, och det är motviljan för vissa partigrupper, som man helst skulle vilja landsförvisa. Inför dessa ytterlighetsriktningar förlorar man lusten eller viljan att bedöma saken objektivt. Man säger nej till dem, som man ur sin egen subjektiva synpunkt inte tycker om. Man glömmer bort, att det inte är fråga om att favorisera den ena eller den andra gunstlingen utan att söka genomföra den rättvisa, som måste vara en sund demokratisk livsluft.

Min kärlek till de skrävlande ytterlighetspartierna är väl ungefär lika sval som majoritetens, men i bestämd motsättning till majoriteten tror jag inte alls på lämpligheten av eller den politiska klokheden i att bekämpa dessa riktningar med ett orättvist vals-system.

Utskottet upprepar sina farhågor för att reformen skulle kunna gynna uppkomsten och fortvaron av ett flertal småpartier och i sina konsekvenser hindra uppbyggandet av en parlamentariskt stark regeringsmakt. Härtill är att svara, att vårt vals-system hittills, trots allt, inte kunnat förhindra uppkomsten av småpartier. Men vill man här skapa en spärr för att hindra partipolitisk pulverisering, så är ingenting lättare än att åstadkomma en sådan. Detta är ju ingenting nytt, utan det har ansetts kunna räcka med motionernas hänvisning till erforderliga ändringar i vallagen.

Det alltjämt aktuella och väsentliga skälet för den påyrkade reformen är att man vill komma ifrån tvånget att gå fram under gemensamma kartellbe-

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)
teckningar för att få en någorlunda rättvis representation. Man vill komma ifrån förebräelserna för oheliga allianser och nå fram till sundare politiska förhållanden. Pressopinionen både i fjol och i år vittnar om, att här föreliggande rättskrav ute i landet bäres upp av en mycket starkare menighet än i konstitutionsutskottet.

Reformen kan genomföras utan praktiska olägenheter, och den är som en socialdemokratisk reservant skrev 1928: den är en logisk, naturlig och riktig konsekvens av proportionalismens rättvisekrav.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Sandberg, Näslund, Hilding, Björling, Åqvist, Norell, Ljunggren, Osberg, Ekman, Johanson* i Huskvarna, *Carlström, Olsson* i Ramsta, *Olsson* i Rimforsa, *Carleson* och *Bengtsson* i Norup.

Herr *Nilsson* i Göteborg: Herr andre vice talman! Det spörsmål, som här föreligger till behandling, är ju ingalunda nytt. Frågan har tvärtom vid flera tillfällen varit uppe i riksdagen. Den föregående ärade talaren gav ju en historik av frågans tidigare riksdagsbehandling. Så sent som i fjol voro vi ju här i tillfälle att ta ställning till frågan, och jag skall därför nu icke närmare ingå på densamma och ej heller sysselsätta mig med de motiveringar, som reservanten anfört för sitt förslag. Hans synpunkter äro ju väl kända, och det finns för övrigt riksdagsmän, som äro äldre än jag och som därför måhända mera ingående än jag känna till hela detta problem.

Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på vad herr *Olsson* i Mora kallade »rättvisekravet» i detta spörsmål. Det torde vara bekant, att socialdemokraterna varken ställt sig eller ställa sig avvisande till en rättvis fördelning av mandat. Vi ha ju lämnat vår medverkan till en dylik rättvis fördelning av mandat vid flera tillfällen. Jag erinrar i detta sammanhang särskilt om utökningen av valkretsarna. Ur rättvisesynpunkt har man sålunda ingenting att förebrå oss, och jag tycker därför, att det är litet väl starkt, att man här skall anlägga dylika synpunkter på frågan.

Jag har roat mig med att närmare undersöka de röstsiffror, som framgingo av riksdagsmannavalet 1932, och den fördelning utav mandat, som framgick av detta val. Jag erinrar härom, att motionärerna framhålla, att de mindre partierna skulle vara mindre gynnsamt ställda än de större i fråga om röstfördelningen. Jag tar som exempel i dessa avseenden förhållandena i Blekinge län och röstfördelningen där. I Blekinge fick högern vid sista valet för 15,782 röster 2 mandat. De folkfrisinna hade 7,766 röster och fingo för dessa 1 mandat. Socialdemokraterna åter hade 20,473 röster och fingo för dem 2 mandat. Dessa exempel visa ju, att våra mandat ställde sig något mer än 2,000 röster »dyrare» än de folkfrisinna. Gå vi till en annan valkrets, nämligen Älvsborgs läns norra, så finna vi där, att de folkfrisinna fingo sitt mandat på 7,166 röster, men att vi fingo betala över 13,000 för våra.

Nu vill man som bekant fördela överskottsösterna över hela landet, och man motiverar detta uti motionen på följande sätt: »Skall vårt politiska liv kunna erhålla den sunda utveckling, som samtliga partier säkerligen önska, är en reform av själva valsättet i här antydd riktning den oundgängliga förutsättningen.» Jag erinrar mig i detta sammanhang valutslaget för Göteborgs vidkommande. I Göteborg fingo de båda kommunistriktningarna något över 12,000 röster, medan nationalsocialisterna hade något över 6,000. I själva verket skulle ju detta betyda, att de, låt mig säga några hundratal röster, som

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)

där fattades för Sillénkommunisterna, skulle kunna tagas ifrån en annan landsdel, till exempel ifrån Stockholm. Jag betackar mig för att beteckna detta som en sund utveckling, i all synnerhet som denna sunda utveckling skulle ha betytt, så vitt jag nu räknat rätt i detta fall, att den folkfrisinnade representanten i Göteborg skulle ha fått stanna utanför riksdagen till förmån för en Sillénkommunist. Dessliques skulle denna sunda utveckling ha betytt, att tack vare de 12,000 röster, som nationalsocialisterna samlat i hela landet — till de 6,000 rösterna i Göteborg kommo 6,000 röster i det övriga landet — vi även fått en nationalsocialist som representant på Göteborgsbanken.

Enligt min mening gäller det att vid valet av våra förtroendemän i första rummet tänka på personen. Det brister i viss utsträckning i det avseendet med det nuvarande valsystemet. Om en valreform skulle ske, på sätt som här utav motionärerna föreslagits, skulle emellertid personvalet skjutas än mer i fjärran.

Herr talman! Jag skall inte vidare ingå på denna fråga, utan jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Spångberg: Herr talman! Det är ju en allmänt känd sak, att man här i landet brukar skryta med, att vid våra val alla röster äga samma värde. Den enes röst skulle alltså inte väga mer än den andres. Inte minst från socialdemokratiskt håll brukar man vid alla möjliga tillfällen framhålla detta. Studerar man emellertid valresultatet, finner man, att det är både si och så med de där röstvärdena och denna förmenta likhet. Vi ha med vår motion avsett, att man på grundval av de avlämnade rösterna och deras sammanräknade antal icke allenast skall kunna se, att det och det partiet fått så och så många röster, och att ett annat parti fått så och så många röster, utan också att den folkmening, som står bakom de avgivna rösterna, skall kunna komma till synes i riksdagen genom dess sammansättning, att riksdagen med andra ord skall ge uttryck för den folkmening, som kommit till uttryck vid valet.

Herr Nilsson i Göteborg ansåg, att det var väl starkt att, som herr Olsson i Mora gjorde, här tala om en rättsuppfattning. Jag förstod ändå inte riktigt herr Nilssons exempel från Blekinge. Detta visade ju närmast ingenting annat, än att åtminstone lokalt sett en orättvisa kan drabba även herr Nilssons i Göteborg parti. Om man emellertid ser på förhållandena i landet i dess helhet, finner man, att ett parti kan få ett mandat på 9,775 röster, under det att ett annat parti kan så att säga få betala 37,000 röster för ett mandat. Detta borde ju för vem som helst framstå såsom någonting uppenbart orättvist. I tidigare debatter har ofta framhållits, att man bör sätta en gräns, och att en gräns ju i alla fall måste finnas. Jag har med stegrad förvåning läst ett långt anförande, som för något år sedan hölls här av en socialdemokrat på Smålandsbanken. Han kom i detta sitt anförande till det resultatet, att om man uppnådde full rättvisa vid mandatfördelning, skulle detta helt enkelt betyda slutet på vår nuvarande parlamentariska ordning och utmytna i en katastrof. Det må ursäktas mig, att jag ej begrep logiken i det resonemanget, att en fullständig rättvisa ovillkorligen skulle utmytna i en katastrof. Nej, den gräns, som härvidlag måste sättas, anser jag kommer att giva sig själv. Jag skulle ej ha någonting emot att ett parti, som uppnår så många röster, att det verkligen borde vinna representation i riksdagen, också bleve representerat. Jag tror icke, att det skulle ha någon menlig inverkan, om ej partipiskan i de stora partierna skulle vina alltför kraftigt över partimedlemmarnas ryggar. Jag tror ej, att arbetet här i riksdagen skulle lida på den saken. Vad som under sista tiden upprepade gånger inträffat har givit stöd åt den uppfattningen.

Emellertid, låt oss titta litet närmare på den här saken. Om socialdemokra-

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)
 terna finge släppa till så där en 20,000 eller 40,000 röster för varje mandat, skulle de icke därigenom proportionellt sett lida större orättvisa än de partier, som nu nödgas släppa till oproportionellt många röster för varje mandat. Det skulle tvärtom härigenom bli så att säga jämnställdhet i det avseendet. Socialdemokraternas mandat skulle sjunka i riksdagen med så där omkring 25 till 50 mandat. Jag undrar, om herrarna då skulle anse, att det vore bra och om de då ej skulle tala om rättvisesynpunkterna. Jo, då skulle de säkerligen säga, att detta vore en uppenbar orättvisa, som måste ändras. Jag skulle vara den första att understryka en sådan uppfattning.

Det är en ren kapitalistisk rovroffarmoral, som kommer fram i den nuvarande ordningen och ingenting annat. Herrarna på socialdemokratiskt håll vinna på denna orättvisa ordning, och det är det, som sammanför er med högern till kamp mot vad ni tidigare kämpat för. Jag rekommenderar att läsa de anföranden, som ni själva hållit i dessa frågor för många år tillbaka.

Det är emellertid en annan sak, som herrarna också borde tänka på. Jag vet, att det varit fröjd och smek i äktenskapet mellan herr Per Albin Hansson och herr Pehrsson i Bramstorp under den tiden, som detta äktenskap bestått, men vi minnas alla, att under den föregående valrörelsen utmålades just ej bondeförbundet som någon skönhet, som för den kommande tiden var eftersträfvansvärd för socialdemokraterna. Nu talas det på nytt om lämpligheten av en regeringskris. Detta för fram tanken på att ett politiskt äktenskap ej brukar bestå i eviga tider utan kan komma att ta slut.

Om man studerar valstatistiken på nytt, skall man finna, att valmännens majoritet röstat på arbetarpartierna vid valen till riksdagen, medan minoriteten av valmännen stå bakom de borgerliga partierna. Om det sålunda här vid val till riksdagen skulle införas en valordning, sådan som den vi här har föreslagit, skulle de olika arbetarpartierna få majoritet. Man skulle då också slippa den där jämmern, som kommer från många socialdemokratiska ledamöter, särskilt från Norrlandsbanken och andra håll, att vi skulle gå med på edra motioner och förslag i vissa fall, men vi ha inte majoritet. Här gives det nu en möjlighet att genomföra en förändring, som skulle medföra att de, som ha majoritet ute bland valmännen, också bleve i majoritet i riksdagen.

Jag vill, herr talman, sluta med dessa ord och yrkar alltså bifall till reservationen. Jag skulle givetvis närmast yrkat bifall till vår motion, men då det här finnes ett utformat förslag, som vi i stort sett kunna ansluta oss till, har jag med hänsyn till att det här gäller en grundlagsfråga och vi nu ha sista året av valperioden ingenting emot att yrka bifall till reservationen.

Herr Lindskog: När man hör en diskussion sådan som den, som hållits här i afton, får man det bestämda intrycket, att rättvise- och rättfärdighetssynpunkterna äro de enda synpunkter, som egentligen ha lagts på denna fråga. Rättvisa, det ordet höres i var och varannan sats, som säges, och man bollar med siffror för att, å ena sidan, bevisa att vårt nuvarande valsysteem är ett förfärligt orättvist system, bakom vilket ligger en kapitalistisk rovroffarmoral, för att citera den siste ärade talaren. Å andra sidan drar man fram siffror för att bevisa, att detta systeem ej alls är så farligt. För min del kan jag ej finna annat, än att man lägger en fullkomligt oriktig synpunkt på hela problemet, då man endast håller sig till rättvisesynpunkterna.

I vissa tidningsorgan, som mycket skarpt hålla på den nu föreslagna motionen och dess önskemål, heter det ofta — och det är ganska betecknande — att kan man ej få proportionalismen genomförd fullt riktigt och fullt rättvist, är det bättre att övergå till de gamla enmansvalkretsarna, d. v. s. kan man med andra ord ej åstadkomma fullständig rättvisa, bör vi gå tillbaka till den

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)

fullständiga orättvisan och orättfärdigheten. Alltså, antingen full rättvisa eller eljest hur mycket orättvisa som helst. Detta står i viss samklang därmed, att det parti — nämligen det gamla folkfrisinnade partiet — som nu på grunder, som jag respekterar men ej gillar, på grunder som partiet kallar rättvisa, yrkar på denna ändring, faktiskt var det parti, som mest försvarade det gamla systemet med enmansvalkretsar, som ju dock innebar den mest uppenbara orättvisa i jämförelse med det nuvarande valsystemet. Jag menar sålunda, att man kan anlägga två synpunkter på detta problem. Den ena synpunkten är rättvisesympunkten, och den är en synpunkt, som jag förvisso ej underskatter. Jag skulle gärna unna varje parti, ej endast det folkfrisinnade partiet, utan även kommunisterna — ej med glatt hjärta, det medger jag — full rättvisa, om icke det föreslagna systemet vore belamrat med andra stora svårigheter; och därvid kommer jag just till den andra synpunkten, som man ej kan underlåta att också fästa avseende vid.

Låt oss se på ett land som England! Detta land behåller med vett och vilja systemet med enmansvalkretsarna, trots att alla människor äro medvetna om, att det ej är ett rättvist valsystem. Alla partier i hela England äro på det klara med den saken, men de säga: Vi behålla detta system, därför att vi lägga så stor och avgörande vikt vid att man måste ha ett parlament, som är handlingsdugligt och som tjänar som basis för en handlingsduglig regering. Ur den synpunkten kunna vi ej åsidosätta vårt system, säger man. Det är klart, att man skall gå fram på rättfärdighetens väg, så långt man kan utan att riskera hänsynstagandet till den andra synpunkten, nämligen behovet av att skapa ett arbetsdugligt parlament som basis för en handlingskraftig regering. Den synpunkten måste man också hålla på. Jag kan ej riktigt tillägna mig det betraktelsesättet som säger, att när vi gått in för det proportionella valsystemet, skall man dra ut den yttersta konsekvensen av detsamma. Så kan man överhuvud taget ej göra i det mänskliga livet, ty det är ej så inrättat, att man, om man får fatt i en bra princip, kan tillämpa den till det yttersta, ty en princip möter alltid på sin väg andra principer, som också äro riktiga och som också ha rätt att leva. Så är det även här.

Jag försäkrar herr Olsson i Mora, att jag skulle med glädje se, att hans parti fick den representation, som det rättvisligen kan göra anspråk på. Men som jag nyss sagt, vi stöta här på en princip. Få vi fram ett valsystem av det slag, som här åsyftas, kunna vi ej undgå att få ett system med en massa småpartier. Det är riktigt, att ett dylikt system med en massa sådana småpartier finnas i andra länder i världen. Man behöver för övrigt ej gå långt för att finna exempel härpå. Härigenom fördärvas emellertid parlamentarismen och demokratien, och det är spår, som förskräcka.

Herr Olsson i Mora säger, att den nuvarande proportionalismen ej kunnat hindra uppkomsten av vissa småpartier här i landet. Det är riktigt. Men detta är ej ett skäl, varför vi skola gå så långt, att vi år efter år ytterligare skola uppmuntra nya småpartier. Vi skulle ej bara få in nazister i riksdagen genom det föreslagna valsystemet. På den vägen skulle vi kanske även få in motormännen, som ju på allvar tänkt bilda ett parti. De ha hittills avhållit sig därifrån, då de ej kunnat tänka sig någon framgång med nuvarande valsystem. Statstjänstemän och privatanställda skulle kanske också komma att bilda partier. Jag kan tala om att representanter för dylika grupper varit uppe hos mig och bett, att jag skulle medverka på något sätt till bildandet av ett sådant parti. Det enda som hindrat dem från att bilda parti har varit det nuvarande valsystemet. Vi skulle riskera mycket stora demokratiska värden, om vi verkligen skulle gå in på den föreslagna vägen.

Som bevis på att rättvisesympunkterna ändå — om jag så får säga — äro

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)
 rätt subjektiva även hos dem, som kämpat allra mest för denna nya tanke i motionen, vill jag säga, att det från anhängare av motionen inom utskottet framkom den tanken, att man möjligen från representation skulle utesluta dem, som erhållit endast 50,000 eller kanske t. o. m. 100,000 röster vid ett val, m. a. o. man var ej alldeles ovillig att gå med på denna förfärliga orättvisa att utestänga ett parti, som erhållit 100,000 röster, bara man själv kunde tillägna sig den fördel, som skulle ligga i denna nya valmetod.

Nu vill jag gärna medgiva, att jag, när jag läste den reservation, som här föreligger, blev ganska tilltalad av en punkt, som återfinnes här i förslaget och som icke kom fram under den debatt, som fördes i konstitutionsutskottet. Jag syftar på den punkten, där det står talat om att ett parti, som icke kunnat vinna representation i någon valkrets, sedan ej skall komma i fråga vid mandatfördelningen i det s. k. riksdistriktet. Jag får säga, att detta förslag, som står omnämnt i reservationen och som icke omnämndes vid behandlingen i utskottet, förefaller mig vara en betydligt klokare och riktigare väg, om man nu skall gå in för riksmandat. Jag beklagar, att det ej nämndes ett ord i utskottet om den saken.

Som sagt, jag har blott med dessa ord velat framlägga min uppfattning i saken. Det är verkligen ej alls för att på något sätt söka tillskansa det ena eller andra partiet några fördelar utan uteslutande därför, att jag är rädd för att detta småpartisystem skall bliva till skada för vår parlamentarism, som jag ställer mig avvisande till detta förslag.

I en del av pressen, särskilt i en huvudstadstidning, där man varit livligt intresserad av denna motion, har det riktats ganska hårda angrepp mot högern. Man har sagt, att högern aldrig är villig offra något för samverkan med övriga borgerliga partier. Jag antager, att denna tankegång får stå för ifrågavarande tidnings egen räkning, och jag förmodar, att den ej gärna kan vara gemensam för någon här i kammaren av folkpartiet. Det är klart, att vi från högerhåll sätta mycket stort värde på ett samarbete med folkpartiet och även med bondeförbundet, men vi begära naturligtvis ej någon uppoffring av någon övertygelse eller en bestämd uppfattning, lika litet som vi tro, att de begära av oss någon uppoffring av en bestämd uppfattning, till vilken vi kommit efter ingående prövning. Om en samverkan skall äga rum beror det på att det föreligger en gemensam basis för ett gemensamt uppträdande. Man har i stort sett samma tankegång, och därför vill man samarbeta. Någon uppoffring av någon uppfattning, som man tillägnat sig och som man anser vara ett ärligt uttryck för egen övertygelse, bör ej gärna komma i fråga.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Meyerhöffer: När ett politiskt eller kommunal val äger rum, äro preludierna alltid desamma i tidningarna. De stora tidningarna slå upp en förfärlig varning för alla småpartier. De vädja till den politiska likgiltigheten och den politiska okunnigheten. Man säger till valmännen, att även om ni tror, att de åsikter, som företrädas av dessa småpartier, äro riktiga, så är en röst, som avgives till dem, bortkastad. Kom därför med oss stora partier för att förhindra en katastrof och att ytterlighetsriktningar komma att företrädas i riksdagen. Sedan man på det sättet lyckats få en hel del anhängare, som ej ha sin rätta politiska mantalsskrivningsort i vederbörande parti — det finnes många tidningsredaktörer i denna kammare, som kunna verifiera den här skildringen — fortsätter man ytterligare. Efter att ha erhållit flera röster än man på grund av anhängareantal skulle förfogat över, utnyttjar man också systemet så att de stora partierna få ytterligare mandat. Det må komma in

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)

hur många kommunister som helst i kammaren, men så länge ett parti är ett tillåtet parti i vårt land, skall det ha representation efter sin styrka. Är ett parti av den arten — det må vara kommunistiskt eller nazistiskt eller halv-nazistiskt, — som man ibland betecknat den riktning jag tillhör — att det ej har sin rätta hemvist i kammaren, så förbjud dem allesammans och ta konsekvenserna härav. Så länge vi ha ett valsysteem, som medgiver, att medborgarna skola få avgiva sina röster vid ett val, skola vi sträva efter rättvisa.

Jag minnes från min tid som skolpojke, hurusom framlidne Emil Svensén, då proportionalismen infördes, präglade ett mycket gångbart slagord för att visa, hur nödvändigt det var att övergå från majoritetsval till proportionella val. Han gjorde det i form av en liknelse. Han tänkte sig en person, som satt på en bänk, och så kom det en annan person dit, som också ville sitta där. Han formulerade då det hela på följande sätt. Vid majoritetsval är det häftiga omvälvningar, medan det vid proportionella val går smidigare till. Den där smidigheten i det proportionella valsysteemets illustrerade han med ungefär följande ord, som alltså den ena av dessa personer säger: Var snäll och maka på dig käre bror. När det gäller det förkastliga majoritetsvalet använde han däremot följande drastiska uttryck vid ett valskifte: Stig upp, din drummel, för nu vill jag sitta. Ja, det hela har förskjutit sig så till vida, att de stora partierna nu säga till oss små: ge dig i väg, din drummel, för här skola vi sitta.

Detta är kort och gott den innebörd, som de stora partierna nu lägga på detta problem. Det hjälper ej mycket att ta ord sådana som rättvisa och dylikt i sin mun, när man ej vill omsätta dem i handling. Äro parlamentarismen och demokratien i och för sig ej så starka att de genom sin inneboende styrka kunna samla landets medborgare utan måste använda sig av småknepp och finurligheter för att utestänga från riksdagen partier, som skulle vara sakligt berättigade att få säte där, ja, då är det synd om demokratien och parlamentarismen. Visserligen kan väl demokratien och parlamentarismen finna värdigare förespråkare än mig i denna kammare, men så pass mycket tror jag, att man i varje fall kan säga, att nog står sig både demokratien och parlamentarismen, även om det skulle komma en del smärre partier hit. För egen del vill jag säga, att om herr Lindskog skulle bli vald till riksdagsman från ett statstjänarnas parti, skulle jag ofta kunnat följa hans parti, och jag skulle ej ha sett något olyckligt i den saken. Jag tror, att herr Lindskog skulle kunnat hävda sig på många sätt i den ställningen och kanske gjort större nytta i den egenskapen än som högerman. Det argumentet från herr Lindskogs sida håller ej alls.

Till sist vill jag säga, att så länge vi ha ett systeem med proportionella val, vilket i och för sig enligt min mening ej är något särskilt önskvärt, skola vi visst icke av den anledningen giva oss in i något rättshaveri, men när vi se uppenbara fel, böra vi söka bortarbota dessa. Det är ej för att i likhet med herr Lindskog sluta med en kärleksförklaring till bondeförbundet och folkpartiet, som jag säger dessa ord, utan därför att jag anser, att det förslag, som här framkommit, är ett rättvist och rimligt krav, till vilket jag kommer att sluta mig vid omröstningen.

Herr Andersson i Rasjön: Herr talman! Det är naturligtvis utsiktslöst att nå något positivt resultat i dag liksom vid tidigare tillfällen, då denna sak varit föremål för behandling här i kammaren. Man har en känsla av att det existerar en sammansvärjning mellan de partier, som anse sig ha fördel av det rådande systeemets, och jag kan icke neka till att det förefaller, som om motståndet från de sammansvurnas sida hade skärpts år från år.

När man hör herr Lindskogs vittnesbörd och hur han med patos talar om att det är hans övertygelse, att vårt förslag skall leda till mindre önskvärda conse-

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)
kvenser och hur han gång på gång kommer tillbaka till påpekandet, att vi icke skola begära, att han skall offra en del av sin övertygelse, måste man fråga sig, om detta motstånd mot en revision av valreformen skall anses vara en del av den konservativa åskådningen och för framtiden ingå som en punkt i högerns program. Vi nödgas emellertid fortsätta att resa kravet på en förändring av valmetoderna. Nu ha vi fått ytterligare ett skäl att fortsätta därmed, nämligen för att se, hur länge konstitutionsutskottet kan använda samma motive- ring för ett avslag som användes 1932. Ty det finns inte ett enda nytt ord i motiveringen i utskottsutlåtandet i år, som allenast är ett klipp ur 1932 års utlåtande.

Dock vill jag påstå, att saken denna gång, liksom i fjol, ligger till på annat sätt och är framförd med sådan motivering, att 1932 års utskottsmotivering icke är användbar. Ty när herr Lindskog åberopar sin övertygelse, borde han ha tagit litet bättre reda på, vilka motiv vi fört fram för våra krav i år och i fjol. Vi ha icke huvudsakligen rest kravet på rättvisa, och jag skall icke alls ingå på den sidan av saken, utan vi ha skjutit fram en helt annan synpunkt, nämligen önskvärdheten av att komma bort från kartellsystemet. Det nuvarande sammanräkningssystemet gör det helt enkelt nödvändigt för de mindre partierna att stifta kartell med andra för att icke se sina röster bortkastade i valkrets efter valkrets. Vi som höra till mellanpartierna känna i många situationer ett mycket stort obehag inför detta tvång, det vill jag säga herr Lindskog, trots de sympatier han å sin sida hyste för oss. Vi skulle ingenting hellre önska än att uppträda självständigt vid valen, vilket ingalunda utesluter ett samarbete i riksdagen för uppnående av positiva resultat. Men så länge sammanräkningsmetoden är sådan, att ett litet parti riskerar att förlora representation i valkrets efter valkrets, nödgas man använda den möjlighet, som finnes för att tillsammans med andra partiers röstöverskott i någon mån göra sina egna resurser gällande.

Det är detta, som enligt våra utgångspunkter nu är sakens kärnpunkt. Jag tror mig kunna bestyrka detta med det faktum, att vi vid 1932 års andrakammarval för vårt vidkommande icke ledo så mycket av det nu praktiserade förfaringsättet, vi blevo icke underrepresenterade i någon nämnvärd grad. Vi få som sagt se, om vi nödgas återkomma med motion ett annat år, huruvida konstitutionsutskottet även då kan använda 1932 års motivering. I så fall närmar sig konstitutionsutskottet ett rekord jämförbart med den Münchhausenska fläskbiten.

Gång på gång i denna diskussion återkommer ju talet om att det sammanräkningsförfarande, som vi påyrkat i våra motioner, skulle gynna uppkomsten av småpartier, men något bevis därför presteras icke. Jag skall i stället försöka prestera ett bevis för att det icke förhåller sig på det sättet. Jag skall ta exempel från Danmark, vårt södra grannland, som har ett utjämningsförfarande, som går mycket längre än det vi föreslagit i våra motioner. Har antalet partier i Danmark under detta system blivit större än i Sverige? Ingalunda.

Jag var under valrörelsen nere i Danmark och konstaterade, att man hade så gott som precis samma partibildningar som här och samma antal partier. Här i Sverige ha vi nu ett sammanräkningsförfarande, som inte anses uppamma bildandet av småpartier, men likväl vill jag erinra herrarna om att vi, när vi införde det proportionella valsättet, hade tre partier i landet. Nu ha vi minst sju, som pretendera på att bli representerade i riksdagen. Det nuvarande sammanräkningsförfarandet har alltså ingalunda hindrat uppkomsten av småpartier, och å andra sidan har ett utjämningsförfarande som det danska icke gynnat uppkomsten av dylika där.

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)

Herr Nilsson i Göteborg drabbas av samma erinran från min sida som herr Lindskog, nämligen att han inte riktigt satt sig in i hur saken ligger till. Han trodde sig kunna visa, hur den av oss förordade sammanräkningsmetoden för Göteborgs stads del skulle utfallit vid sista andrakammarvalet. Herr Nilsson förbisåg därvidlag en viktig faktor, nämligen att enligt det system vi föreslagit det omstridda mandatet icke skulle ha funnits i Göteborgs stads valkrets, utan hade inrymts i sammanjämningsmandaten och alltså icke, vilket väl i detta fall är huvudsaken ur hans synpunkt, hade tillfallit vare sig kommunisterna eller herr Ekman.

Det är en sak, som herrarna alltid förbise, nämligen att om man exempelvis går in för ett system med 15 eller 30 utjämningsmandat, kommer det att bortfalla lika många mandat vid den första sammanräkningen i valkretsarna. Hur verkar detta i fråga om uppkomsten av småpartier och deras möjlighet att få representation? Såvitt jag kan förstå, försvårar det möjligheten för småpartierna att få representation i valkretsarna, och i och med att denna möjlighet är begränsad, begränsas också möjligheten överhuvud taget för småpartierna att slå sig fram. Ty märk väl, att i det förslag till vallag, som framlades 1932 i sammanhang med proposition om grundlagsändringar, föreslogs som villkor för att få deltaga i utjämningsförfarandet, att ett parti skulle ha erhållit mandat i en valkrets. Men om det enligt detta system blir svårare att erhålla mandat i en valkrets, blir det också svårare för småpartierna att komma fram överhuvud taget.

Alltså vill jag råda herrarna i utskottet, att när ni nästa år skola bygga upp er bevisföring för ett avslagsyrkande är det skäl att hitta på något annat motiv än detta att man hindrar uppkomsten av småpartier med det nuvarande sammanräkningssystemet, ty det resonemanget håller icke. Man kan lika väl vända på saken och säga, att ett sammanräkningsförfarande enligt vårt förslag skulle *försvåra* uppkomsten av småpartier, ty det blir svårare för dem att få det första mandatet i de lokala sammanräkningarna.

Vi ha i år ansett oss böra lägga fram förslag till färdiga lagtexter, och vi ha då bjudit riksdagen såväl på det förslag, som framlades motionsvis, 1928, som det förslag som framlades av den ekmanska regeringen 1932. Därmed ha vi markerat, att vi från vår sida kunna vara med om vilken metod som helst. Huvudsaken är, att man får ett annat sammanräkningsförfarande. När det nu reses så våldsamma invändningar häremot såväl från högerhåll som från socialdemokratiskt håll och man målar ut de vådor, som skulle vara förbundna med en annan ordning och försöker förlöjliga kravet på den absoluta rättvisan, som vi förresten icke ha strävat efter att nå, så vill jag erinra om att ett stort antal av de länder, som ha proportionellt valsätt, på ett eller annat sätt genomfört systemet med utjämningsförfarande. Och när herr Lindskog åberopar Englands exempel, drar han därav en felaktig slutsats. Denna slutsats borde i stället ha gått ut på avskaffande av det proportionella valsystemet överhuvud taget och införande av enmansvalkretsar som i England. I stället drar herr Lindskog den slutsatsen, att emedan man i England vill behålla enmansvalkretsarna, skola vi behålla ett valsystem, som verkar på ett dåligt sätt. Den slutledningskonsten tror jag inte är förenlig med vanligt sunt förnuft.

Jag vill återkomma till vad jag sade förut. Det är egentligen icke kravet på en absolut, matematisk rättvisa vid mandatfördelningen, som i dagens situation är det väsentliga för oss, utan önskvärheten utav att komma ifrån kartellsystemet. I den proposition, som förelades riksdagen 1932, förutsattes också, att detta kartellsystem skulle avskaffas. När herr Nilsson i Göteborg vill ha fram en valmetod, som satte personligheten mera i förgrunden, vill jag säga

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)
att det danska systemet ju möjliggör en sådan personlighetsröstning. Jag har för min del ingenting emot att utsträcka reformkravet dithän.

Herr talman! Oaktat jag icke hyser några som helst förhoppningar om att andra kammaren skall ha ändrat mening från i fjol, ber jag få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Hallén: Herr talman! Det kan ju vara onödigt med någon längre debatt i denna kammare, då första kammaren redan avfärdat denna motion och då nästan alla skäl för och emot frågan äro ventilerade upprepade gånger förut. Jag har emellertid tagit till orda för att ge en del korta repliker till ett par av de senaste talarna.

Då herr Meyerhöffer med en om också blygsam gest söker slå sig till tillfällig riddare för demokratin och meddelar, att om det enligt herr Lindskogs propos möjligen skulle kunna bildas ett statstjänarnas parti, skulle herr Meyerhöffer fundera på att gå in i det, så kan han ju göra det, men om rikets statstjänare skulle ha lust att ha herr Meyerhöffer som sin representant i riksdagen, är en annan historia.

Sedan skulle jag vilja säga till det frisinnade partiets ledare, herr Andersson i Rasjön, då han ondgör sig över att konstitutionsutskottet upprepat sin motivering från 1932, att en god sanning inte blir sämre för att den upprepas. Då vi anse argumentet i fråga riktigt, far det inte illa av att bli framhållet ytterligare en gång. Vi kunna för resten turnera anmärkningen tillbaka till herrarna: ni använda själva samma argument som 1932. Något nytt har ännu icke framkommit.

Kammaren erinrar sig, att herr Andersson i Rasjön i fjol nästan hotade att göra slut på den kartellartade kärleken till högern och antydde, att om herrarna på högerhåll framhärdade i denna oheliga allians med bondeförbundare och socialdemokrater, skulle man ta i övervägande, om man inte borde gå fram självständigt. Olusten för att ha kvar kartellbeteckningar får man nog ursäkta, att vi ha svårt att ta på fullt allvar. Ty hur är det redan nu inom våra valkretsar? Varför bilda de frisinnade nästan undantagslöst kartell med högern? Är det bara för att säkerställa ett hotat mandat? Nej, det är nog snarare så, att man har den förhoppningen att åtminstone kunna utestänga en socialdemokrat. Så länge denna tekniska möjlighet finnes, skall nog oviljan mot kartellbeteckningarna lätt övervinnas av herr Andersson i Rasjön.

Det är alldeles oriktigt, då man säger, att vi skulle vilja utestänga ytterlighetsriktningar. Jag för min del ber att få fritaga mig från en sådan beskyllning. Det är mig likgiltigt, om det kommer in fyra, fem kommunister eller representanter från någon annan s. k. ytterlighetsriktning i riksdagen. Jag har inte alls den där paniska skräcken för dem. Trots det fria ordet och den obegränsade mötesfriheten veta vi, att kommunisterna under 15—18 år knappast kommit ur fläcken här i landet, så någon katastrof kan knappast inträffa, även om vi gå in för dessa s. k. tilläggsmandat.

Det är riktigt, som herr Lindskog framhållit, att ett huvudargument emot den föreslagna anordningen är, att densamma faktiskt gynnar uppkomsten av småpartier. Nu säga reservanterna: Titta på Frankrike, där finns massor av partier, trots att man har majoritetsval. Vi svara: Titta på Tyskland under den tid det fanns en verklig riksdag i detta land. Då kunde man komma upp i ett antal av 30—35 partier. Det var proportionalismen utarbetad i sin fulländning, och att detta åstadkom en pulvrisering av demokratiens arbetskraft, kan praktiskt taget hela världen vittna om. Jag kan nämna ett annat exempel, som man ofta icke vill tala om, nämligen från Holland. Där har man 35—40 partier. En gång var det t. o. m. så, att de s. k. gipsgubbeför-

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)

säljarna i Amsterdam och andra städer slogo sig ihop och lyckades på det sättet få in en man i riksdagen, eller de s. k. generalstaterna — om nu detta är något att eftersträva.

Vi fråga i stället: Är det rättvisa att driva det hela därhän, att det blir en millimeterrättvisa? Är det meningen, att riksdagen skall vara en fotografisk kopia av alla tänkbara åskådningar i riket? Motionärerna ha erbjudit allehanda recept. En gång föreslogo de, att bara det fanns i en valkrets i landet ett parti, som fått in *en* representant, skulle man ha fått tillämpa detta förfarande. Då ville vi icke vara med om det. En annan gång föreslogo de, att om en åskådning finge minst två personer valda i riket, skulle detta utjämningsförfarande tillämpas. Låt oss undersöka, vilka följder detta skulle ha i verkligheten.

Antag att i en valkrets en grupp, exempelvis en sådan grupp, som herr Meyerhöffer representerar, alltså en grupp, som inte har någon nämnvärd resonans i landet, i en valkrets skulle erhålla ett mandat och sedan skulle samla 500 röster, kanske rent av 1,000, i varje valkrets. Då måste herr Meyerhöffer stiga upp och säga, att detta är upprörande, här få somliga partier ett mandat för 10,000 röster och andra skola få sträva ihop 37,000 röster för att de skola få en representant. Om en åskådning är så svag, att den med nöd och näppe kan bli representerad på *ett* ställe men vidare får röstminoriteter här och där i riket, så skulle den i alla fall genom att plocka ihop alla rösterna få ytterligare en man in i riksdagen.

Är det inte rimligare och riktigare, att man bestämmer, att de åsikter, som här framföras, skola uppbäras av en tillräckligt utbredd folkmening, för att de skola få inverka på lagstiftningen? Det är detta, som för oss varit ett huvudskäl, herr talman, då vi motsatt oss denna sak. Jag betonar än en gång, att det är alldeles, som herr Lindskog framhöll, nämligen att uppkomsten av allehanda nya smågrupper, som man ju finge räkna med, icke kunna vara till båtnad för riksdagen och för uppehållet av en stark regeringsmakt. Innan motionärerna övertygat oss om motsatsen, få de finna sig i att komma tillbaka år efter år.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifalla till utskottets hemställan.

Herr **Björek** i Kristianstad: Herr talman! Jag måste bekänna, att jag icke utan rörelse lyssnat till denna debatt. Jag var med på den tiden, då vi första gången kämpade för det proportionella valsättet. Jag erinrar mig, hur hård kampen var och hur svåra motståndarna. Dessa bestodo av överhuvud taget hela dåvarande vänstern, socialdemokraterna, men framför allt det parti, som min ärade vän herr Olsson i Mora på den tiden tillhörde, nämligen Frisinnade landsföreningen och Liberala samlingspartiet. Detta parti bekämpade ivrigt det proportionella valsättet, och de vitsord vi som dess förkämpar fingo voro mycket ovänliga. En sådan kritik som »den proportionella dårskapen» hörde till de allra mildaste.

Nu kunna herrarna förstå, att jag med allt detta i minne måste bli mycket rörd, när jag ser herr Olsson i Mora, denne medlem av det gamla liberala partiet, nu vandra upp på Rättsvisans höga berg och där veckla ut rättfärdighetens matematiska rättvisa inför allt folket och blicka ned på oss andra som arma syndare. Det är så rörande, så det ej bör förvåna, om man skulle få tårar i ögonen. Vi voro en mycket liten skara på den tiden, som kämpade för de proportionella valen. Jag visste inte då, att vi kämpade emot »den kapitalistiska rovroffarmoralen» — jag tackar herr Spångberg för ordet, jag hoppas att herr Spångberg alltid skall hysa vördnad för dessa kämpar, ty jag kan

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)
försäkra herr Spångberg, att kampen var hård, och »rovroffarmoralen» var mycket värre än den herr Spångberg i dag uppträder emot.

Nå, vi ställde inte målet så högt som herr Olsson i Mora. Det kunde vi inte göra just på grund av motståndet vi rön-te från vänsterhåll. Vi fingo jämka och kompromissa på mångahanda sätt och lyckades slutligen få igenom förslaget med de många och små valkretsarna. Men vi ställde ingalunda kravet på den matematiska rättvisan. Vi gjorde det icke bl. a. på den grund, som anfördes av den av herr Meyerhöffer citerade Emil Svensén, att den matematiska rättvisan icke kan förverkligas, då vi måste välja hela karlar. Vi kunna inte dela på dem, och följaktligen kunna vi inte genomföra fullständig matematisk rättvisa. Vi kommo ett steg framåt, då vi fingo de större valkretsarna. Det ansågo vi vara ett stort framsteg, som vi voro mycket glada över, och vi tyckte, att vi hade kommit rättvisan mycket närmare, än vi kun-nat hoppas på den tid, då vi togo upp kampen för denna rättfärdighet. Men ack, om det parti, som var föregångare till folkpartiet, velat förstå, hur kloka och förutseende och framåtblickande vi voro, och hjälpt oss! Då hade vi haft denna matematiska rättvisa, som nu begäres. Vi gingo med på vad som helst för att få proportionalismen genomförd. Man skall sålunda, herr Olsson i Mora, inte lasta oss så hårt för att den matematiska rättvisan ej genomförts. Jag tycker, att när man är så rättvis som man är på det hållet, kan man gärna erkänna, att man begått ett fel i tider, som varit. Det skulle verka sympatiskt och ingiva mera förtroende för den rättvisa, som man kämpar för.

Det är ju alldeles klart, att när man bevittnar en så rörande omvändelse, skall man bli glad och öppna famnen och säga: »Välkommen, det är roligt, att vi nu äro på samma sida.» Ja, jag är glad över omvändelsen, det vill jag inte förneka, men då jag inte kan biträda herr Olssons i Mora förslag och sluta upp på hans linje, beror det — jag betonar det — på verkliga sakskäl. Ett av dessa, herr Olsson i Mora, hämtar jag från det gamla frisinnade partiets store man Karl Staaff. Jag har många gånger gjort den reflexionen, att det är ganska märkvärdigt, att vad Karl Staaff sade och skrev, vilket ofta var mycket klokt, har hans eget parti på ett förunderligt sätt alldeles tappat bort. Och när jag lyssnat uppmärksamt på den debatt, som ägt rum här i dag, har jag av alla, som talat, inte kunnat finna mer än en lärjunge till Karl Staaff, och det är Claes Lindskog. Han utvecklade Karl Staaffs synpunkter på ett synnerligen skickligt sätt. Man skulle nästan kunna tro, att han på den tiden tillhört Karl Staaffs parti — i varje fall måste han ha uppmärksamt studerat Karl Staaff. Vad denne alltid kom tillbaka till var detta, att det viktigaste för demokratien är att skapa en fast och stark regeringsmakt, och han betonade, att man löper den risken med proportionalismen, att den delar upp väljarna i för många grupper, så att man inte får den samling, som krävs för att åstadkomma det nödvändiga underlaget för en fast parlamentarisk ledning. Jag måste säga, att Karl Staaff såg rätt på den punkten, och att det är förenat med risker att gå för långt i kravet på matematisk rättvisa.

Det är naturligtvis riktigt, såsom framhållits av herr Olsson i Mora och andra på den sidan, att vi ha denna partiuppdelning, men det är intet tvivel underkastat, att om vi fortsatte och toge steget fullt ut, såsom det nu föreslås, skulle det därigenom bli en uppmuntran till bildande av småpartier, som ingenting betydde. För all del, de skulle skriva motioner, men det är inte säkert, att de skulle kunna försvara dem lika talangfullt som de skrivits — ty motionerna äro ju ofta skrivna utanför riksdagen — och det skulle bli en demonstrationspolitik utan like, som överhuvud taget skulle verka till skada för demokratien. Vi ha ingen anledning att uppmuntra en sådan utveckling, även om man än så kraftigt ger den karaktären av rättfärdighet. Det måste

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)

— det kan inte hjälpas — i det politiska arbetet finnas ändamålsenlighet. Och det är därför jag har så svårt att förstå den ovilja, som finns inom vissa partier mot samarbete med andra partier och mot karteller. Det är klart, att de skola inte sluta karteller, som inte ha något gemensamt, men är det några, som ha gemensamma intressen, är det naturligt, att de samarbета. Om t. ex. herr Olsson i Mora och jag — jag anser, att vi båda äro ganska förnuftiga karlar — komma överens om något förnuftigt, varför då, som herr Olsson i Mora gjorde, tala om en ohelig allians? Jag tycker nu inte man skall kalla den en helig allians, ty vi äro varken heliga eller skenheliga någon av oss, men vi kunna säga: en förnuftig allians. Det finns sådana, och det bör finnas sådana. Det är fullt naturligt. Och kan man på den vägen åstadkomma nyttiga resultat för folket, inte skall man då vara rädd för att samarbета! Tvärtom, herr Olsson i Mora. Denna räddhåga för karteller förstår jag mig inte på. Jag anser, att de kunna vara nödvändiga för att man skall kunna åstadkomma positiva resultat.

Jag skall bara ytterligare ge herr Meyerhöffer en liten kort replik. Han sade någonting om att vi förhöllo oss på ett sådant sätt, att man skulle kunna säga om oss att vi hyllade satsen: Ge dig i väg, din drummel, för jag vill sitta! Den karakteristiken träffar emellertid inte oss. Den träffar enligt min mening inte några demokratiska partier utan de kända partierna i de numera totalitära staterna, som vilja ha hela makten.

Jag skall till sist, herr talman, be att få peka på en rent teknisk synpunkt. Det är ju så, att vi tillämpa det proportionella valsystemet utan officiella valförberedelser. Det har gått hittills, och det har gått bra. Men i alla andra länder har man, oavsett om man tillämpar det proportionella valsättet eller ej, officiella valförberedelser för att få en fast ordning. Dylikt ha vi inte velat inlåta oss på, och varje tanke härpå har i riksdagen mött stort motstånd — jag skulle tro inte minst från herr Olssons i Mora parti. Nu måste jag säga, att om man skulle ytterligare hänga på den tekniska apparaten det som är nödvändigt för att få fram tilläggsmandaten, bleve påfrestningen för stor. I så fall måste man enligt min mening ha officiella valförberedelser. Detta borde man ha betänkt i fjol, då man antog lagen om skydd för partibeteckningar. Det ifrågasattes då inte, att officiella valförberedelser skulle göras obligatoriska. Jag anser inte, att det är försvarligt att ytterligare hänga på den tekniska apparaten mera utan att först ha infört officiella valförberedelser, vilka jag anser utgöra en absolut nödvändig förutsättning.

Jag vill tillägga, att jag finner det vara nödvändigt, att när man antager den nya grundlagstext, såsom här föreslås, man också har vallagen framför sig och ser efter, vilka ändringar, som kunna bli en följd av grundlagsändringen. Den skall föreligga utarbetad samtidigt, så att man ser, hur hela systemet kommer att verka. Det hela är så viktigt, att man inte bara kan nöja sig med en ändring av grundlagen och skjuta på framtiden det, som skall stå i vallagen.

Jag tror, att det härvidlag har framkommit mycket starka skäl för avslag, och herr Andersson i Rasjön måste säkerligen medgiva, att vi inte nöjt oss med vad som står i utskottets utlåtande utan även anfört andra skäl, enligt min mening synnerligen starka sådana.

Därför ber jag, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr Meyerhöffer: Herr talman! När konstitutionsutskottets ärade vice ordförande tog till orda, undrade jag, om han skulle komma med något i sak. Jag märkte mycket snart, att han inte hade något i sak att anföra. Men sö-

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)

ker man genomtränga den molnstod av fraser han i regel skapar omkring sig i sina anföranden, hittar man ju ändå någonting, som kan ha en viss anknytning till den fråga det gäller.

När jag säger till Karl Staaffs ende lärjunge här i kammaren — såsom herr Björck i Kristianstad uttryckte sig — herr Lindskog, att man väl är lika bra karl om man är vald som statstjänare eller som något annat, vad föranleder detta då konstitutionsutskottets vice ordförande till för reflexion? Jo, han säger: »Herr Meyerhöffer som statstjänare skulle inte bli omvald.» Hela hans ställningstagande till detta viktiga spörsmål är betingat av intresset för om jag skulle bli omvald eller inte. Det är ju en ganska rörande omsorg om min person! Men när herr Hallén talar om oersonliga och oförnuftiga människor, måste man ju säga sig, att det väl finns statstjänare av en annan typ, resonliga och förnuftiga personer, som varhelst de skulle placeras inom ett politiskt parti — inom statstjänargruppen eller någon annanstans — aldrig riskera att falla igenom, som herr Hallén t. ex. Då är det ju alldeles klart, att frågeställningen måste bli denna: Vore herr Hallén en sämre representant, om han bleve vald inom en annan grupp? Jag tror, att herr Hallén skulle vara mycket mindre partiinfekterad, om han bleve vald på det sättet och kunde se litet mera objektivt på föreliggande spörsmål.

Herr Hallén säger vidare, att han inte har panisk skräck för ytterlighetsriktningar. Nej, det har inte herr Hallén. Men det finns andra i kammaren, som ha det, och de ha det ända därefter, att de offentligen motivera sitt ställningstagande till föreliggande fråga med fruktan för ytterlighetsriktningar. Och dessa äro personer, som intaga en mycket mer framskjuten ställning i kammaren än herr Hallén. Det är mot dem vi vänt oss. Herr Hallén behöver inte taga åt sig allting — det finns andra i kammaren än han.

Så frågar herr Hallén vidare, om vi skola skapa en millimeterrättvisa. Ja, kunna vi det, så inte har jag någonting emot den saken. Men vi få väl hålla oss till ämnet, och den motion, som här föreligger, är utan tveklöst ägnad att skapa bättre villkor i många avseenden.

Ja, herr talman, jag har till skillnad från konstitutionsutskottets talesmän, herrar Hallén och Björck i Kristianstad, inte hunnit så långt i parlamentarisk fulländning, att jag håller lovtal över mig själv i kammaren. Blir jag återvald, kanske jag tager intryck av konstitutionsutskottets metoder och kommer därefter. Det är mycket bra, som herr Björck säger, att vi alltid välja hela karlar — ibland är det för övrigt nödvändigt, att man självdeklarerar den saken för att det skall märkas. Men då herr Björck talar om hur man ställer sig på rättvisans höga berg, hur han gripes av rörelse, hur han får tårar i ögonen o. s. v., är det väl, herr Björck, inte något anförande, som skänker den s. k. parlamentarismen ökat anseende! Jag försäkrar, att den objektive åhörare, som kommer in i församlingen och hör dessa herr Björcks utomordentligt chargerade anföranden, grips inte av överdriven vördnad för den parlamentarism, som herr Björck så lovsjunger. Det är alldeles riktigt vad herr Björck säger i replik till mig angående de demokratiska partierna och vissa utländska auktoritära partier. Men varför vill herr Björck taga dessa senare till förebild? Det är det han gör med det system han förordar, och det är därför vi vänt oss mot herr Björck på det sätt, som här har skett.

Jag skall inte blanda mig i dessa kartellfrågor eller ge mig in på alliansen mellan herrar Björck i Kristianstad och Olsson i Mora. Det tycks vara ett utpräglat resonemangsparti, som herrarna skola skapa, och det är lämpligare, att ni göra upp saken litet mera avskilt. Även om herr Björck inte har några betänkligheter mot transaktioner, som äro färgade av resonemangssynpunkter, behöver ju herr Björck inte draga den slutsatsen, att det inte kan finnas andra,

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)

som på den punkten äro något mera retirés till sin läggning. Det är ju ganska naturligt, att när det gäller politiska val med valperioder på fyra år och när ingen med säkerhet kan säga, vilka stora frågor, som bli de dominerande under perioden, man inte onödigtvis strävar efter utsträckt kartellbildning. Låt oss bara taga det närmast till hands liggande exemplet, det nu stundande valet. När vi inte ha annat att kämpa för än detta negativa att hindra socialismen från seger och när detta är den stora, samlande parollen från herr Björcks håll, tycka vi inom våra kretsar, att vi skola gå med på detta negativa mål, och vi måste göra det av den enkla anledningen att vi frukta en röd valseger. Men vi ha klart för oss, att det är något defensivt och någonting på kort sikt. Man får nog göra något annat i längden, nämligen skapa ett positivt program, som tager vinden ur seglen för dessa partier. Ur den synpunkten är det naturligt, att kartellfrågan ter sig annorlunda för oss än för herr Björck med hans negativa inställning till frågorna.

Ja, herrar Björck och Lindskog och alla Karl Staaffs lärjungar, ni få draga ut dessa konsekvenser för mig ännu längre, om ni önska det, och går det att få ett bättre resultat av valmetoderna genom ytterligare ändringar, skall jag visst vara med om den saken. Jag har inte alls ansett, att folkpartiets här föreliggande motion är det sista ordet, men den innebär en klar och bestämd förbättring av det nuvarande systemet. Det är därför jag lägger min röst på det hållet.

Herr Olsson i Mora: Herr talman! Denna debatts nivå har inte stigit, så att den oemotståndligt lockar till fortsättning, men jag kan inte underlåta att säga ett par ord med anledning av min högt ärade vän herr Björcks gripande rörelse. Den skulle ha varit berättigad, om den framställning, herr Björck gav av min argumentation, varit riktig. Protokollet skall visa, att så inte var fallet, utan att herr Björck roade sig med att tillskriva mig en motivering, som jag inte förebragt. Jag har inte lagt huvudvikten på rättvisesynpunkterna. Jag har förklarat, att det väsentliga och alltjämt aktuella för oss var vår önskan att komma ifrån tvånget till karteller.

Från sin olympiska höjd kastade herr Björck blicken tillbaka. Han påminde om att det gamla frisinnade partiet framför andra bekämpade proportionalismens införande i vårt land. Det är riktigt, men herr Björck glömde en icke oväsentlig historisk komplettering, nämligen att det var en ledande man inom detta parti, som möjliggjorde det proportionella valsystemets genomförande i Sverige. När det nu är så, när vi fått detta system och när majoritetsvals systemet inte längre är aktuellt, varför i all rimlighets namn skulle vi då vara förhindrade att resa krav på förbättring av ett system, som erfarenheten visat vara i hög grad bristfälligt? Herr Björck erinrade om att Karl Staaff betecknade såsom huvudsyftet för det parlamentariska systemet att skapa förutsättningar för bildandet av en stark regeringsmakt. Det är riktigt, att detta var Karl Staaffs ståndpunkt. Men jag skulle vilja rikta den frågan till herr Björck, om han ansluter sig till denna ståndpunkt? Hur är det med vårt nuvarande vals system och dess förhållande till möjligheten att förverkliga Karl Staaffs grundsats? Kan man inte sträcka sig ända därhän, att man säger, att vårt nuvarande vals system nästan visat sig utgöra ett hinder för skapande av en stark regeringsmakt i vårt land? Och om det förhåller sig så, borde inte rent av även detta, herr Björck, utgöra ett skäl för att biträda kravet på förändring och förbättring av systemet?

Herr Fast: Herr talman! Då man suttit och lyssnat på de anföranden, som hållits, får man det intrycket, att det är åtskilligt spegelfäkteri i den något

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)

ivriga debatt, som pågått mellan högern och folkpartiet. Jag erinrar mig, huru som sist vi behandlade detta ärende folkpartiets nuvarande ledare i en replik till mig förklarade, att om högern inte snart ville vara med om detta, skulle man säga upp bekantskapen i fråga om samverkan i fortsättningen. I dag förklarade herr Lindskog, på ett alldeles riktigt sätt enligt min mening: mina herrar, skall det vara samverkan, skall den ha ett sakligt underlag för drivan- det av en politik, som åtminstone i sina huvuddrag är överensstämmande och gemensam för oss. Detta var så bra, herr talman, att det var nära att jag för första gången ställt mig i min bänk och instämt med herr Lindskog.

Sedermera kom herr Andersson i Rasjön och sade, att det är ytterst otrev- ligt att gå tillsammans med högern i val, men att det är möjligt att man kunde göra det sedermera i riksdagen. Ni förstå, att det ordnar sig, så herrarna behöva inte vara så ivriga.

Emellertid har det blivit en annan ton numera än det varit tidigare angå- ende valallianser, sedan man nämligen nu fått igenom det förslag, som fram- lades av regeringen i fjol, angående skydd för partibeteckningar. Nu vet man socialdemokraternas ståndpunkt, och ha vi sagt en sak, låta vi helt enkelt inte rubba oss ifrån den med hänsyn till några spekulationer, huruvida man vinner fem eller sex mandat. Det är en princip att stå på, men det tycks herrarna i detta fall inte ha.

Jag begärde emellertid inte ordet för att säga detta, herr talman, utan för att citera ett gammalt ordspråk: Om man ger hin ett finger, tar han hela han- den. Jag var ytterst ovillig den gången, då riksdagen behandlade t. ex. de största valkretsarna. Jag sade ingenting i kammaren, men jag kände det hela ganska obehagligt. Jag kände, att man kommit ut på ett sluttande plan. Sedermera har jag under den tid, jag suttit i konstitutionsutskottet och så långt mina krafter räckt, försökt motverka den tendensen, att man gått och hängt på den ena grannlåten efter den andra på det proportionella valsyste- met, så att det blivit så invecklat och så tråkigt, att till och med så gamla vänner till proportionalismen som jag började svikta och fråga sig: kan man inte leta upp något annat, som är roligare och trevligare? Men man har ju inte ett valsystem för att det skall vara roligt och trevligt, och jag går så långt att jag säger, att man inte ens skapat den allmänna rösträtten för röst- rättens egen skull utan därför att den skall fylla ett förnuftigt ändamål, näm- ligen att tjäna folket och landet genom att skapa en handlingskraftig riks- dag, ur vilken också en handlingskraftig regering kan utgå.

Är nu det system, som här föreslås, ägnat att lösa detta problem? Det har av så många framhållits, att så icke är förhållandet, att jag inte behöver up- pehålla mig därvid. Men jag har velat understryka just denna synpunkt, att inte ens den allmänna rösträtten i och för sig är och bör vara något självän- damål utan tjäna förnuftiga ändamål.

Man har här undan för undan byggt på det proportionella valsystemet på ett sådant sätt, att helt säkert ingen tänkte sig en sådan utveckling den gån- gen, då man genomförde det. Men då, mina herrar, talade man icke om orätt- visa, men sedan man gått till mötes punkt efter punkt började man tala om orättvisa. Hade det inte varit rimligt, att man redan på den tiden, då det proportionella valsystemet genomfördes, berört denna sak?

Så glömmen man ännu en sak i detta sammanhang, och det är, som herr Björck mycket riktigt påtalade — och jag delar den uppfattningen — att man inte kan genomföra tilläggsmandat utan att man också är villig att genomföra officiella valförberedelser. Det har jag i det längsta gått emot, och det vet herr Björck mycket väl, men det är omöjligt att säga nej, om man antar detta förslag, därför att det tekniskt inte låter sig i längden ordna.

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)

Jag vill bara framhålla en synpunkt till och det är, att i hela detta resonemang, som föres om tilläggsmandaten, glömmar man ju bort valkretsarna och den roll, som de varit avsedda att spela. Det är ju mandaten inom valkretsarna, som här äro avgörande. Har det inte längre någon betydelse detta, att riksdagsmännen äro bundna till valkretsarna och till de väljare, som finnas i dessa? Är man beredd att utan vidare släppa detta, skall man i första hand åtminstone motionera om att göra valbarheten fullständigt oberoende av valkretsarna. Jag, som ofta blivit beskylld för att vara konservativ, har också varit så konservativ på den punkten, att jag varit betänksam mot detta, så länge vi ha det nuvarande valsystemet. Men herrarna, som inte ett ögonblick velat reflektera på detta, se väl ändå, vart det tar vägen! Inte är det möjligt att bibehålla bundenheten till valkretsarna med riksmandat. Det är otänkbart. Inte kan man väl bara i riksvalkretsarna lossa på bostadsbandet, när ni så fullständigt rivit ned grunden ifråga om förbindelsen mellan väljarna och den valde i valkretsen! Om jag tidigare haft betänkligheter, så måste jag nu, sedan jag sett utvecklingen i Tyskland och iakttagit, vad det betydde, att det fanns ett ordentligt samband mellan den valde och hans egna väljare och den intima kontakt, som ofta uppstår, säga, att jag är i dag ännu bestämdare moståndare mot att riva upp en av grundvalarna för vårt nuvarande valsystem, nämligen sambandet med valkretsen.

Jag har, herr talman, till den i övrigt allt för långa debatten velat framhålla just dessa synpunkter, därför att de enligt min mening icke tidigare ha blivit framhållna.

Jag skall gärna erkänna, att herr Andersson i Rasjön kan ha rätt i, att naturligtvis kunde utskottet ha skrivit en med hänsyn till den föreliggande motionen betydligt starkare motivering. Men när man kommer igen undan för undan på sätt som skett och ingenting nytt har inträffat, får man ursäktas även utskottet och kansliet, då man är överhopad med arbete, om man tar en motivering, som har räckt tidigare och som i sak ändå kan anses tillfredsställande.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr **Björck** i Kristianstad: Herr talman! Endast en kort replik till herr Olsson i Mora. Herr Olsson i Mora frågar, om det inte visat sig, att herr Staaff hade rätt, då han sade, att proportionsval skulle försvåra ett regelrätt tillämpande av det parlamentariska systemet. Det har visat sig, att det har funnits svårigheter. Men det är ju ganska egendomligt, att i Frankrike, där man har majoritetsval med omval, för närvarande pågår en hård strid för införande av proportionella val för att få en bättre ordning i det parlamentariska systemet. Så underligt kan det ställa sig. Och komma vi till botten av detta problem visar det sig, att det ytterst beror på partierna, om parlamentarismen skall kunna fungera tillfredsställande. Partierna kunna ge ett förnuftigt innehåll åt det demokratiska systemet. Partierna böra inte vara så självhärliga, att de ovillkorligen skola gå för sig själva, utan söka uträtta något positivt även tillsammans med andra, och få vi den andan in i partierna, är jag säker på, att vi skola kunna lösa det parlamentariska problemet inom det nuvarande systemets ram.

Jag måste också ge en replik till herr Meyerhöffer. Jag gör det ogärna, därför att han svarar alltid och förlänger debatten, men jag måste ändå ge honom en liten replik. Jag kan göra det så mycket hellre som, för att använda hans eget språk, det mellan oss varken existerar någon resonemangsförbindelse eller någon annan förbindelse numera.

Det förefaller, som om herr Meyerhöffer trodde, att jag vill ha honom över

Ang. s. k. tilläggsmandat vid andrakammarval m. m. (Forts.)
till någon negativ kartellinje. Jag har inte sagt ett ord om detta. Jag anser mig inte skyldig att ha någon omsorg om herr Meyerhöffer. Herr Meyerhöffer må gå positiva eller negativa linjer allt efter behag, men jag måste opponera mig emot att herr Meyerhöffer kallar den linje, som jag står på, för negativ. Det är ju mycket mänskligt, om herr Meyerhöffer har en mycket dunkel aning om det parti, jag tillhör, därför att det var så länge sedan han själv tillhörde det. Men jag vill upplysa herr Meyerhöffer om, att jag står på en positiv linje.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Andersson i Rasjön begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda utlåtande fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Ang. mandat-fördelningen vid landstingsmannaval. Därefter i ordningen var å föredragningslistan uppfört konstitutionsutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av väckt motion angående mandatfördelningen vid landstingsmannaval.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 73, hade herr *Spångberg m. fl.* föreslagit, »att riksdagen ville i skrift till regeringen anhålla om utredning och förslag till sådana ändringar i författningen angående landstingsmannaval, att de olika partierna tillförsäkras mandat i förhållande till sina inom landstingsområdet sammanlagda rösttal».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av berörda hemställan, anförde:

Herr Spångberg: Herr talman! Denna fråga kan ju anses vara avgjord i och med voteringen i den föregående frågan. Vi ha emellertid i vår motion föreslagit sådana ändringar beträffande landstingsmannavalen, att de olika partierna skulle tillförsäkras mandat i förhållande till deras inom landstingsområdet avgivna röstetal.

Lättaste sättet för genomförande av denna idé anse vi för vår del vara, att landstingsområde gjordes till en enda valkrets. Där kan det ju inte bli tal om

Ang. mandatfördelningen vid landstingsmannaval. (Forts.)
 några tilläggsmandat. Området för landsting är också så litet, att några ortsin-
 tressen egentligen inte kunna göra sig gällande.

Då vi emellertid ha stannat för en utredning ha vi gjort detta därför, att om
 några andra vägar av någon annan grupp kunna anvisas, ha vi ingenting emot
 detta. Skälen för att en sådan ordning bör genomföras för landstingsmannaval
 äro givetvis desamma som därvidlag kunna anföras beträffande riksdagsman-
 naval. Jag vill emellertid påpeka en särskild uppgift, som landstingen ha,
 nämligen att välja ledamöter till riksdagens första kammare. En liten för-
 skjutning i landstingets sammansättning kan ju komma att medföra en för-
 skjutning i riksdagens första kammare. Om t. ex. ett parti genom det nuva-
 rande systemet har blivit överrepresenterat i landstinget i förhållande till ett
 annat och det hänger på en eller två röster eller, som ibland brukar vara fallet,
 på $\frac{1}{4}$ röst, vem som skall få ett förstakammandat, så kan ju detta komma
 att tillfalla en grupp, som enligt valmännens antal inte är berättigad till det-
 samma.

Nu förhåller det sig på det sättet, om man tittar på statistiken på detta om-
 råde, att högern i landstingen ha 16 mandat mera än deras röstetal berättiga
 dem till. Att socialdemokraterna inte vilja vara med på någon ändring här-
 vidlag beror kanske på, att även de ha 16 mandat mera än vad röstetalen egent-
 ligen berättiga dem till. Om man nu gör en jämförelse mellan de borgerliga
 partierna å ena och arbetarpartierna å andra sidan skall man finna, att arbetar-
 partierna skulle ha 12 mandat mera än vad de nu ha i landstingen, under det att
 de borgerliga skulle erhålla sammanlagt 12 mandat mindre än vad de nu ha
 vid tillämpning av ett förslag i enlighet med den motion, som vi här ha väckt.
 Det kan ju då vara egendomligt, att inte socialdemokraterna vilja vara med på
 en sådan förändring. Jag kan inte beteckna det som någonting annat än att
 man av rent partiegoistiska skäl låter arbetarklassens intressen sättas på spel.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av oss väckta motionen.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Med hänvisning till utskottets
 motivering ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Herr andre vice talmannen framställde propositioner
 dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall
 i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr andre vice talmannen
 den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Votering begär-
 des likväl av herr Spångberg, i anledning varav efter given varsel följande
 voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i
 utskottets förevarande utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan,
 bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspro-
 positionen blivit ännu en gång uppläst företogs omröstning med tillämpning
 av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-
 propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Ang. mandat-
fördelningen
vid vissa
kommunala
val m. m.

Härpå upptogs till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av väckt motion angående mandatfördelningen vid val enligt kommunallagarna samt lagen om församlingsstyrelse.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 74, hade herr *Spångberg m. fl.* hemställt, »att riksdagen hos regeringen anhåller om, att regeringen måtte låta utreda och för riksdagen förlägga förslag åsyftande rättvis mandatfördelning i enlighet med vad vi i motionen anfört beträffande val enligt

- 1) lagen om kommunalstyrelse i stad,
- 2) lagen om kommunalstyrelse på landet, samt
- 3) lagen om församlingsstyrelse».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Spångberg**: Herr talman! I den motion, som här föreligger, ha vi föreslagit en rättvis mandatfördelning vid val enligt lagen om kommunalstyrelse i stad, lagen om kommunalstyrelse på landet samt lagen om församlingsstyrelse. Vi ha pekat på, att bestämmelserna om att ett valområde skall uppdelas så snart invånareantalet överstiger 10,000 personer, är en ren konstruktion och visat upp, att det i praktiken icke kan hållas. Det ligger väl något befängt i denna bestämmelse att ett valområde skall delas upp, om invånareantalet exempelvis uppgår till 11,000, då man vet, att det inom stora valområden finns många valkretsar, sedan uppdelningen är skedd, på 100,000 och över 100,000 invånare.

I detta konstitutionsutskottsutlåtande finner jag en olikhet jämfört med de två föregående utlåtandena rörande rättvis mandatfördelning så till vida, att utskottet här erkänner, att skäl kunna anföras för upphävande av valkretsindelning i här avsedda fall. Man drar sig bara för att taga konsekvenserna av detta, därför att man i de två föregående utskottsutlåtandena har gått på avslag. Jag finner emellertid inte, att detta i och för sig kan vara något skäl. Anser man, att det är riktigt att upphäva valkretsindelningen i förevarande fall, så bör man kunna göra det, även om man har en annan uppfattning, när det gäller landstingsval eller riksdagsval.

När jag vidare ser på utskottsutlåtandet finner jag, att den där välviljan stegras något i en reservation, anfordrad av herr Olsson i Mora och herr Nordström i Torsby, som tydligen trots försöket till välvilja ändå inte ha — jag får väl tolka reservationen så — kunnat vinnas för den kompromiss, som ändå ingenting annat går ut på än ett avslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den motion, som vi här ha väckt.

Herr **Nilsson** i Göteborg: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr *Spångberg* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Ang. mandatfördelningen vid vissa kommunala val m. m. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Till avgörande förelåg nu konstitutionsutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253) m. m.

*Ang. lag om
ändring i
vissa delar av
kommunala
vallagen m. m.*

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft de till utskottets handläggning hänvisade propositionerna nr 12 och 13.

I propositionen nr 12 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen den 6 juni 1930 och till lag om ändring i vissa delar av lagen den 15 juni 1935 om kommunalstyrelse i Stockholm.

I propositionen nr 13 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga därvid fogat förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft dels den i anledning av propositionen nr 12 väckta motionen nr 289 i andra kammaren av herr *Ossbahr m. fl.*, dels ock den i anledning av propositionen nr 13 väckta motionen nr 290 i andra kammaren av herrar *Ossbahr* och *Hassler*.

I motionen II: 289 hade hemställts, att riksdagen måtte dels avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 12 i vad den avsåge förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 15 juni 1935 om kommunalstyrelse i Stockholm, dels ock för sin del besluta, att 13 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 måtte erhålla i motionen angiven lydelse.

I motionen II: 290 hade föreslagits, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts ovannämnda proposition nr 13.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande propositioner samt att de i ämnet väckta motionerna måtte anses därigenom besvarade.

Häremot hade reserverat sig, utom andra, herr *Ossbahr*, som yrkat bifall till motionen II: 289 och avslag å propositionen nr 13.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr Ossbahr: Eftersom jag är ensam reservant i konstitutionsutskottet beträffande valdagen i Stockholm, skall jag icke taga kammarens uppmärksamhet någon längre tid i anspråk utan fatta mig mycket kort.

Utskottets förslag innebär för Stockholms stads vidkommande, att valda-

Ang. lag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen m. m. (Forts.)
gen skulle flyttas från mars månad till tredje söndagen i september ävensom att tjänstgöringsåret för Stockholms stadsfullmäktige skulle börja löpa den 1 oktober i stället för den 1 april. För mitt vidkommande kan jag icke annat än finna, att den nu gällande ordningen i Stockholm innebär avsevärda fördelar framför den av utskottet i anslutning till den kungl. propositionen föreslagna. Detta gäller icke minst med hänsyn till indelningen av det kommunala arbetsåret, vilken indelning varit gällande allt sedan kommunalförordningens tillkomst. Enligt denna indelning är budgetarbetet inom nämnderna och styrelserna avslutat i september månad, under det att stadskollegiets motsvarande verksamhet begynner i oktober. Detta innebär, att under ett valår de kommunala förvaltningsmyndigheternas statbehandling skulle försiggå under en annan sammansättning av stadsfullmäktige än motsvarande budgetarbete i stadskollegiet. Detta kan, åtminstone för det fall att en avsevärd förskjutning beträffande stadsfullmäktiges sammansättning skett, innebära ganska stora olägenheter, och det kommer mycket lätt att ytterligare försvåra stadsfullmäktiges budgetarbete, vilket arbete redan nu med hänsyn till sin natur för kollegiet innebär avsevärda svårigheter och är av mycket tyngande natur.

Därtill kommer ytterligare en omständighet, som visserligen icke är av mera väsentlig betydelse men dock icke saknar sin vikt. Skulle valdagen flyttas på sätt här föreslagits, innebär detta, att själva valarbetet och valkampanjen kommer att bedrivas just vid den tidpunkt, då nämndernas och styrelsernas budgetarbete är som intensivast, och detta måste leda till vissa nackdelar för budgetarbetet.

Det är visserligen sant, att majoriteten av Stockholms stadsfullmäktige uttalat sig till förmån för den föreslagna ändringen, men jag vill dock påpeka, att denna majoritet var i det knappaste laget. Den bestod endast av fyra röster. Majoriteten utgjordes av de socialistiska partierna, under det att samtliga de borgerliga partiernas ledamöter tillhörde minoriteten. Då majoriteten bestod av 41 mot 37, kan jag icke anse, att stadsfullmäktiges tillstyrkan är att tillmäta alltför stor vikt och betydelse.

Utskottet medger också på sätt och vis, att den nuvarande ordningen innebär vissa fördelar för Stockholm. Men utskottet har det oaktat icke velat taga hänsyn därtill. Då jag icke kan finna, att några olägenheter skulle vara förknippade med ett bibehållande för Stockholms stad av nu gällande särbestämmelser, kan jag icke ansluta mig till utskottets uppfattning. Min ståndpunkt beträffande propositionen nr 13 är en konsekvens av min hållning rörande frågan om valdag i Stockholm, och jag får alltså i anslutning till det anförda yrka bifall till min reservation, d. v. s. till mina motioner.

Med herr Ossbahr förenade sig herr *Hassler*.

Herr Fast: Herr talman! Då jag försport, att de s. k. skrivelsereservanterna avstå från att framställa yrkande om bifall till sin reservation, kunde jag strängt taget inskränka mig till att yrka bifall till utskottets utlåtande, men jag vill dock fästa uppmärksamheten på en sak. Det är nämligen så, att det är riksdagen själv, som i en skrivelse till Kungl. Maj:t i fjol hemställde om framläggande av detta lagförslag. Vidare vill jag erinra om att Stockholms stadsfullmäktige för sitt vidkommande godtagit just detta förslag. De synpunkter, som herr Ossbahr framfört, har utskottet liksom förut stadsfullmäktige prövat och underkänt. Herr talman! Då jag icke tror, att herr Ossbahr på rena allvaret ämnar slåss för ett genomförande av sin reservation, tycker jag det är tillräckligt med det sagda och hemställer om bifall till utskottets förslag.

Ang. lag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen m. m. (Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talman-
nen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bi-
fall till den av herr Ossbahr avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen;
och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propo-
sitionen.

§ 7.

Härefter föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för kap-
tenen i Karlsborgs artilleriregemente, löjtnanten vid regementet B. E. G.
Rudling att tillgodoräkna sig viss tjänstetid för placering i löneklass m. m.;

nr 34, i anledning av väckt motion om tillgodoräkande av viss tjänstetid
i lönehänseende för fanjunkaren C. J. Lindholm; och

nr 35, i anledning av väckt motion om rätt för eldaren av andra klass vid
Norrbottens regemente E. Planting att i löneavseende tillgodoräkna viss tid;
samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket framställning om
förhöjt anslag för bokinköp och bokbindning;

nr 5, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om årligt
uppfostringsbidrag till sedeltryckaren K. G. Heimsoths dotter;

nr 6, i anledning av väckt motion om årligt understöd åt avlidne e. o.
eldaren vid riksdagshuset K. Carlssons moder;

nr 8, i anledning av framställningar angående ersättning till vissa per-
soner i anledning av sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om
ändrad lydelse av 11 § lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila
tjänstinnehavares rätt till pension; och

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om
användande under budgetåret 1936/1937 av vissa till fonden för pensionering
av civila tjänstinnehavare inflytande medel.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Vidare föredrogos punktvis bankoutskottets utlåtande, nr 11, angående regle-
ringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under riksstatens elfte huvud-
titel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget
till allmänna indragningsstaten.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handligarna.

§ 9.

Härpå föredrogos bankoutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckta
motioner om anvisande av medel för gäldande i viss utsträckning av maski-

nisten N. V. Andersson och eldaren I. V. Rahm åliggande befordringsavgifter till civilstatens änke- och pupillkassa; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

*Om utredning
ang. rationaliserings-
verknningar
m. m.*

Slutligen upptogs till behandling andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion om utredning angående rationaliseringens verkningar m. m.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 9, hade herr *Ström m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte i skrivelse till regeringen hemställa om utredning angående rationaliseringens verkningar och omfattningen av dessa, i fråga om rovdrift och förstörandet av folkmaterialiet, samt för riksdagen framlägga de förslag till åtgärder häremot som utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan berörda hemställan föredragits, anförde:

Herr Ström: Herr talman! Den motion, som här behandlas, är ju anknuten till den utveckling, som har skett inom industrien under de senaste två, tre decennierna, en utveckling, som ju har gått med stormsteg. Inom den genomrationaliserade industrien kan man konstatera, att det arbete, som tidigare utfördes av 25—30 man, nu utföres av 1—2 arbetare. Anledningen till detta är ju, att man dels har anskaffat nya och sinnrikare maskiner och dels att man har ändrat dithän, att en och samma arbetare eller arbeterska kan sköta många maskiner. Men i och med detta har det blivit en ökad hets i arbetet, icke minst på de ställen och i de industrier, där man infört s. k. löpande band, där varje arbetare har skyldighet att utföra ett handgrepp, som måste göras för att inte det hela skall stoppa. En uppskrivning av tillverkningen genom detta löpande band medför så tillvida viss risk för arbetaren, att det kan inträffa, att han icke orkar med arbetstakten. Om han icke gör det, riskerar han att bli förflyttad, kanske avskedad och att få gå till sämre betalt arbete.

Det är ett faktum, att denna utveckling gått med stor hastighet under de sista tio åren. Jag skall inte här anföra några exempel. Jag kan hänvisa till det exempel, som anfördes för några dagar sedan här i kammaren från Svenska kullagerfabriken. Det konstaterades, att man där hade under angiven tid femdubblat produktionen. Man kunde vidare taga textilindustrien, där det visar sig, att de unga arbeterskorna skola nu ha 4—5, kanske 10—12 maskiner att sköta i vissa fall, när de tidigare hade 1 eller 2. Det är klart, att detta också visat sig ha menligt inverkat på arbetarnas hälsotillstånd. Samma sak ha vi konstaterat genom att taga några siffror rörande nervsjukdomarnas utbredning vid Svenska kullagerfabriken. Det finnes nu inte något tillgängligt material för att bevisa dessa förhållanden, men att det ändå finns tendenser i denna riktning, är säkert. Överallt, där man frågar arbetarna i dessa genomrationaliserade industrier, kan konstateras en mycket stor utbredning av nervsjukdomarna. Nu säger utskottet i motiveringen till sitt avslagsyrkande, att även ute på landsbygden kan konstateras sådan ökning av nervsjukdomarna. Må så vara, att man kan göra det. Det är klart, att de helt ändrade förhållandena även därute på landsbygden ha medfört någon sådan utökning, men den utökningen står inte i rimligt förhållande till den, som kan konstateras inom dessa industrier, och som måste bero på den ökade hetsen

Om utredning ang. rationaliseringens verkningar m. m. (Forts.)
i arbetstekniken. Överallt konstaterar man detta. Och för att få belägg på det, vore det önskvärt, innan man kommit för långt i fråga om rovdrift och förstöring av folkmaterial, att man här företog en undersökning. Nu säges i motiveringen för avslag, att det har inte anförts något som ger anledning till antagandet att rationaliseringen skulle vara den huvudsakliga omständighet, som försakat den ogynnsamma utvecklingen på detta område. »Utskottet kan därför — heter det — icke förorda en utredning rörande eventuella åtgärder emot nervsjukdomarnas utbredning med de utgångspunkter o. s. v.» Det har icke påyrkats i motionen, att utskottet skulle förorda åtgärder mot nervsjukdomarnas utbredning. Utskottet borde väl ändå ha läst motionen så mycket, att det inte kommit med ett sådant påstående. Här yrkas på, att man skall företaga en ingående undersökning angående rationaliseringens verkningar i detta fall för att få fram ett sådant material, som kan spänna över hela fältet och göra det möjligt att få en överblick över denna sak. Det är klart, att det måste bli en allmänt hållen utredning. Det vänder sig utskottet mot. Men då just det material saknas, som behöves, borde man väl kunnat tillstyrka motionen. Jag vill fråga utskottets talesmän, om de kunna ge anvisning på ett sådant tillfredsställande material. Det vore anledning att komma med ett sådant krav och få till stånd en undersökning i god tid, när staten har möjlighet och råd att göra en folkräkning och företaga en vidlyftig undersökning beträffande saker, som inte alls äro betydelsefulla, knappast ha något egentligt värde. Jag har här en instruktion för den folkräkning, som nu skall ske, och detta material är mycket omfattande. Där skall man gå ut och fråga folk angående kyrkobokföringsort för personer, vilka för tillfället bo i huset, vistelseort för personer, som tillhöra huset men äro frånvarande vid tillfället o. s. v. Vad skall det tjäna till? Men där kan man företaga en utredning och inhämta uppgifter av olika slag. Jag skall taga ett exempel ur instruktionen för dessa folkräknare. Det står: »I kolumn 10 införes en 'etta', om äktenskapet är det första i ordningen, en 'tvåa', om det är det andra o. s. v.» Vad skall det tjäna till? Där skall man undersöka och där skall man sätta dit ettor, tvåor, treor och fyror och femmor. Sedan står det i fortsättningen: »Om i kol. 11 uppgift finnes om år för äktenskapets upplösning, bör vigselår, -månad och -dag efterfrågas och införes i kol. 9, om uppgift icke redan finnes där införd. Ofta torde nämligen för upplösta äktenskap uppgift saknas i kol. 9 o. s. v.» För detta skall nu staten engagera en massa folkräknare och för att inhämta de värdefulla uppgifterna om vilken dag år 1914 ett äktenskap är upplöst eller ej. Det kanske man inte själv kommer ihåg. Det är så viktigt, att man skall ha särskilda räknare, som inhämta dessa uppgifter. Men när det gäller en sådan viktig sak som arbetarnas fysiska välbefinnande och verkningarna av den tekniska revolution, som skett inom fabriksväsendet, anser man sig inte behöva göra någon sådan utredning. Redan de siffror beträffande nervsjukdomarnas utbredning, som anföras i motionen, peka ju i en bestämd riktning. Går man ut och inhämtar uppgifter bland arbetarna, får man samstämmiga uppgifter från alla håll. Men det finnes ingen statistik, det finnes inga uppgifter inregistrerade, som kunna tjäna till underlag för eventuella åtgärder mot denna rovdrift med människor, med arbetarnas väl och ve och detta förstörande av folkmaterial. Det är detta som vi önska, och det är en sådan undersökning som måste företagas förr eller senare för att man skall kunna överblicka dessa saker.

Även om utskottet i dag anser, att det kan yrka avslag, kan man vara säker på att ärendet återkommer. Denna sak är nämligen långt viktigare än de Myrdalska undersökningar, som man nu håller på med. Det kan inte vara någon mening i att samhället skall driva på barnalstringen, fostra bar-

Om utredning ang. rationaliseringens verkningar m. m. (Forts.)
 nen och utbilda dem för att sedan utlämna dem till sådan rovdrift i fabri-
 kerna, som bryter ner deras fysik på två eller tre år inom vissa av de mest
 genomrationaliserade industrierna. Här är det samhällets skyldighet att före-
 taga en sådan undersökning, och det är med hänsyn därtill, herr talman, som
 jag skall be att få yrka bifall till den i ärendet väckta motionen.

Herr von Seth: Herr talman! Med hänvisning till utskottets utlåtande till-
 låter jag mig att inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr andre vice talmannen proposition-
 ner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bi-
 fall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets
 hemställan.

§ 11.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skri-
 velser till Konungen:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 52, angående dyrtids-
 tillägg och tillfällig löneförbättring åt biskopen i Härnösands stift Torsten
 Bohlin;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58 angående ersättning
 från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; och

nr 67, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 2 med förslag till
 lag om skuldebrev m. m., dels ock i ämnet väckt motion.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt före-
 ningen till minne av Konung Oscar I och Drottning Josephina för verksam-
 heten vid åkerbrukskolonien Hall; och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbetalning av
 preskriberade skadestånd till viss personal vid statens järnvägar;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckt motion angående viss utvidgning av lagstiftning-
 en om förlagsinteckning;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av
 en mellan Sverige och Schweiz den 15 januari 1936 avslutad konvention om
 erkännande och verkställighet av domar och skiljedomar, m. m.;

nr 17, i anledning av väckt motion angående ändring av lagen om tillsyn
 över stiftelser;

nr 18, i anledning av väckt motion angående lagstiftning om straff för för-
 sök att anstifta mened; och

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående biträden åt ärke-
 biskopen; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av
 väckt motion angående lämpligheten av att riksdagens ledamöter innehava av-
 lönade uppdrag inom nuvarande eller blivande hel- eller halvstatliga monopol.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

fru <i>Eklund</i>	under 2 dagar fr. o. m. den 5 mars,
herr <i>Westin</i>	» 6 » » » 5 »
» <i>Blomquist</i>	» 3 » » » 5 »
» <i>Nilsson</i> i Karlstad	» 4 » » » 7 »
» <i>Pehrsson</i> i Göteborg	» 6 » » » 5 »
» <i>Karlsson</i> i Grängesberg	» 5 » » » 5 »
» <i>Leffler</i>	» 3 » » » 7 »
» <i>Johansson</i> i Hälleforsnäs	» 4 » » » 6 » och
» <i>Sandström</i>	» 3 » » » 5 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 10.38 e. m.

In fidem
Per Cronvall.